

Vho Angie Mutshekga
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Enver Surty
Muthusaminista wa
Pfunzo ya Muteo

Bugu idzi dzo ṅwalelwa vhana vha Afrika Tshipembe, mushumo wa hone wo rangiwa phanḓa nga Minista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Enver Surty.

Bugu dza u shumela dza Rainbow ndi tshipiḓa tsha zwe Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wa ita zwa u khwiṋisa vhukoni ha vhagudi vha Afrika Tshipembe vha giredi dza rathi dza u ranga. Sa tshiṅwe tsha zwithu zwihulwane zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo konadzea nge ya lambedzwa lu sa vhudziswi nga Muhasho wa Gwama ḽa Lushaka.

Hezwi zwo ita uri Muhasho u kone u bveledza bugu idzi, dzi kha nyambo dzoṱhe dza tshiofisi, dzi tshi waniwa mahala.

Ri na fulufhelo ḽauri bugu idzi dzi ḓo thusa vhadededzi (vhagudisi) mushumoni wavho wa u funza wa ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe khathihi na u vha na vhuṱanzi uri vha khunyeledze kharikhuḽamu yoṱhe. Ro ita nga vhuronwane uri ri sumbedze nḓila vhadededzi kha nyito nge ra shumisa aikhoni dzi no sumbedza uri mugudi u tea u ita zwifhio.

Ri na fulufhelo ḽi no bva ḽi mbiluni uri vhana vha ḓo ḓiphiṋa nga u shumisa bugu idzi zwenezwi vha tshi khou aluwa na u guda, khathihi na uri na vhonevho, sa mudededzi, vha ḓo ḓiphiṋa na vhana avha.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

ISBN 978-1-920458-47-8

Rainbow WORKBOOKS

TSHIVENḒA HOME LANGUAGE
GRADE 4 – BOOK 1
TERMS 1 & 2
ISBN 978-1-920458-47-8
THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

a b c d e
f g h i j
k l m n o p
q r s t u
v w x y z

TSHIVENḒA LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 4 Bugu ya 1

ISBN 978-1-920458-47-8

Yo vusuluḓzwa, i tevhedza CAPS

Gireidi ya 4

Dzina:

Kiḽasi:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TSHIVENḒA LUAMBO LWA HAYANI

Bugu ya 1
Themo 1 & 2

Kuṅwalele

Ḓilugiseni

Rerani na tshigwada tshaṇu uri ni kuvhanganye mihumbulo. Shumisani mepe wa mihumbulo kha u dzudzanya mihumbulo yaṇu siani ḽa puloto, vhaanewa/ vhabvumbedzwa na fhethuvhupo.

Mvetamveto

Ṅwalani mvetamveto yaṇu ya u tou thoma. Elekanyani nga lushaka lwa vhathetshelesivhaṱaleli, tshivhumbeo na phara iṅwe na iṅwe.

Vusuludzani

Vhalani mvetamveto nga ḽiṱo ḽa u sasaladza ni wane mbigelamurahu i no bva kha vhaṅwe nga inwi kiḽasini na mudededzi waṇu.

Dzudzanyani

Dzudzanyani nga u ṱola mupeleṱo na ndongazwiga.
Itani ndulamiso ya mvetamveto.

Aṋḓadzani

Ṅwalani mvetamveto yaṇu ye ya dzudzanywa na u lulamiswa, sa one maṅwalwa a u khunyeledza.

Kuvhalele

Thangelauvhala

- Elekanyani nga zwine na vho zwi ḓivha zwi no kwama ṱhoho ya mafhungo.
- Elekanyani nga muṅwali na deithi ye bugu ya aṋḓadzwa ngayo.
- Vhalani phara ya u thoma na ya u fhedzisela ya tshipiḓa itsho.
- Lingedzani u humbulela uri ḽiṅwalwa iḽo ḽi khou amba nga mini.

U vhala

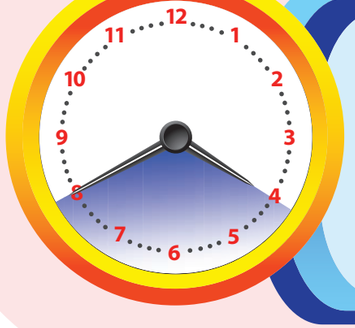

- Musi ni tshi khou vhala, ni ite ni tshi awela ni vhone uri ni khou pfesesa naa.
- Vhambedzani zwe na vha no humbulela zwone na zwe na vhala.
- Arali ni sa koni u pfesesa zwine maṅwe a maipfi a amba shumisani dikishinari (ṱhalusamaipfi).
- Arali ni sa pfesesi phara iyo, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Thevhelauvhala

- Lingedzani u elelwa mafhungomatsivhudzi magede o lumbamaho zwe na vhala.
- Itani mepe wa mihumbulo wa mihumbulo mihulwane.
- Ṅwalani zwi re zwaṇu inwi muṇe ni tshi shumisa mihumbulo i no bva kha zwe na vhala.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Sixth edition 2016

ISBN 978-1-920458-47-8

This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Gireidi ya 4

Rainbow WORKBOOKS

Lumbo lwa hayani

NGA TSHIVENḒA

Heyi bugu ndi ya:

TSHIVENḒA

Bugu ya 1

TSUMBANḐILA DZA U SHUMISA IYI BUGU YA MISHUMO

Kha vha shumise Bugu ya Mishumo khathihi na zwiṅwe zwiko zwi re hone. Kha vha ṱole CAPS ya Vhuimo ha Vhukati ya Luambo lwa Hayani.

Bugu ya Mishumo ya vhuimo ha vhukati ha ngudo ya Luambo lwa Hayani i a vha ṱanganedza. Vhuimo uhu ha vhukati ha ngudo dza Luambo lwa Hayani ho itelwa u alusa vhukoni ha luambo kha vhagudi uri vha kone u alusa zwikili zwavho zwa u davhidzana hu no itwa vhutshiloni, khathihi na u alusa zwikili zwa u guda funzoni ri tshi buḓa na kharikhuḽamu. Ri na fulufhelo ḽauri vha ḓo zwi vhona uri iyi Bugu ya Mishumo i thusa vhagudi kha u alusa vhukoni uhu he ha bulwa.

Bugu ya Mishumo iyi yo dzudzwanywa hu tshi tevhedzwa zwitendeledzi zwa vhege mbilimbili zwa CAPS. Vha ḓo ṱangana na migaganyo ya zwine zwa ḓo funzwa kha tshitendeledzi tshiṅwe na tshiṅwe tsha vhege idzi mbili kha masiaṱari 1, 35, 69 na 103 a iyi Bugu ya Mishumo. Tshitendeledzi tshiṅwe na tshiṅwe tsha vhege mbili tsho vhekanywa uri tshi katele zwikili zwi tevhelaho zwa luambo:

1 U thetshelesa na U amba (Oraḽa) – awara dza 2 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

Vhagudi vha tea u ṋewa zwikhala tshifhinga tshoṱhe zwa u alusa zwikili zwavho zwa U thetshelesa na U amba zwa u kuvhanganya ngazwo mafhungomatsivhudzi, vha tandulula thaidzo na u bula mihumbulo yavho na kuvhonele kwavho kwa zwithu. Bugu ya Mishumo i na nyito dzi re na tshivhalo dza u amba na u thetshelesa dzine vhone vha nga dzi shumisa u itela u vha na vhuṱanzi uri vhagudi vha wana zwikhala musi na musi zwa u ita nḓowenḓowe dza u tou amba.

2 U vhala na U ṱalela – awara dza 5 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

CAPS i lila uri vhagudi vha vhale na u ṱalela zwibveledzwa zwa maṅwalwa magede na tshaka dza maṅwalwa nngede kha tshitendeledzi tshiṅwe na tshiṅwe tsha vhege mbili. Hafha hu katelwa u vhala: nganeapfufhi (zwiṱori zwipfufhi), foḽokuḽoo (ngano), nganetshelomuṋe, maṅwalo, imeiḽi, zwiṅwalwa kha dayari, matambwa, atikili dza gurannḓa, atikili dza magazini, inthaviwu dza radio, vhurendi, maṅwalwa a u ṱuṱuwedza, khungedzelo, ndaela, ndaedzanḓila na kuitelwe kwa zwithu. I tshi inga kha zwenezwi, CAPS i lila uri vhagudi vha vhale maṅwalwa a re na mafhungomatsivhudzi a u tou vhona: mimepe, tshati, dzithebuḽu, nyolo, mepe ya mihumbulo, tshati dza mutsho, phosiṱara, nḓivhadzo, zwifanyiso na dzigirafu. Vha ḓo wana hu na zwibveledzwa zwa maṅwalwa zwi re na tshivhalo kha iyi Bugu ya Mishumo.

CAPS i bula maitele a u vhala ane a vha maga a thangelauvhala, u vhala na thevhelauvhala. Vha ḓo ṱangana na ṱhalutshedzo dzi no sumbedza maga nga maga dza 'kuvhalele' nga ngomu ha khavara ya nga phanḓa ya bugu iyi.

3 U ṅwala na U ṋekedza – awara dza 4 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

CAPS i lila vhagudi vha tshi ita nḓowenḓowe dza u ṅwala musi na musi dza mafhungo o fhambananaho. Bugu ya Mishumo iyi i na fureme dza u ṅwala ngadzo khathihi na nzunzanyo dzi no ḓo ḓuḓumedza vhagudi vha tshi bveledza zwibveledzwa zwa u tou ṅwala, zwa u tou vhona na zwa midia minzhi. Vha ḓo ṱangana na ṱhalutshedzo dzi no sumbedza maga nga maga dza 'kuṱwalele' nga ngomu ha khavara ya nga phanḓa ya iyi Bugu ya Mishumo.

Vha tshi ṱoḓa tsivhudzo iṅwe kha ṱole Workbook Training Manual.

4 Zwivhumbeo na Milayo zwa Luambo – awara ya 1 kha tshitendeledzi tsha vhege dza 2 (mbili)

CAPS i vha ṋea mutevhe wa Zwivhumbeo na Milayo zwa Luambo (zwiteṅwa) zwine zwa tea u funzwa kha gireidi iṅwe na iṅwe. Iyi Bugu ya Mishumo i dzhenisa na nḓowedzo nngede dza tshitendeledzi tshiṅwe na tshiṅwe tsha vhege mbili. Nyito idzi dzi anzela u katela 'noutu/nzhele' dza u ṱalutshedza milayo ya luambo.

Z w i r e n g o m u

Thero ya 1: Ngano na dzindima

Zwiṱori
Themo ya 1: Vhege dza 1 - 2

1 U tamba mutambo 2

U rangela u vhala na u humbulela mafhungo a tshiṱori.
U vhala tshiṱori
Therisano nga vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.
Therisano ya u humbulela uri tshiṱori tshi ḓo fhela nga ndila ifhio.
U ṅwala magumo a tshiṱori.
U tamba ḽitambwa ḽi no amba nga tshiṱori.
Ndowedzo ya ḓivhamaipfi yo livhanywa na maipfi o swifhadzaho/a re na muvhala a re tshiṱorini.

2 U elekanya nga tshiṱori 4

Ḓivhamaipfi: U livhanya maipfi na zwine a amba.
Tholokanyondivho: U fhindula mbudziso ṱhalutshedzwa na mbudziso dza phindulothopolwa.
Nweledzani u tevhekana ha zwiitei tshiṱorini.

3 Ho bvelela mini nga marahu 6

U vhala magumo a tshiṱori.
U anetshela hafhu zwe zwa bvelela kha thevhekano ya tshiṱori.
U nombora mafhungo na no bva tshiṱori a tshi tevhekana nga ngona.
U ḓivhadzwa madzinazwao.
U topola madzina zwao tshiṱorini.
U sedzesa kuṅwalele.

4 U ṅwala tshiṱori 8

U tevhela maga a u ṅwala maṅwala hu u itela u ṅwala tshiṱori.
U pulanela tshiṱori nga mepe wa mihumbulo.
U ṅwala tshiṱori hu tshi shumiswa fereme.
U rumela SMS, ri tshi shumisa mafhungo a sa kondi.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari (ṱhalusamaipfi).

5 Tshaka dzo fhambananaho dza madzina 10

U topola madzinazwao na madzina vhukuma.
U shumisa madzina vhukuma mafhungoni.
Madzina a zwi no vhalea na a zwi sa vhalei.
U wana uri madzina ndi a no vhalea kana ndi a sa vhalei.

6 Jabu u kadzinga makumba 12

U rangela u vhala na u humbulela mafhungo a tshiṱori hu tshi shumiswa vhusevheḓi ha u tou vhona nga maṱo.
Therisano nga tshiṱori – vhaanewa na puḽoto.
U shumisa zwifanyiso (nyolo) zwa khathuni na mapulo a maipfi kha u bveledza tshiṱori.
U pulanela na u ṅwala tshiṱori hu tshi shumiswa ndugiselamushumo i sa dini.
U ṅwala tshiṱori zwi tshi langwa nga zwifanyiso zwi re kha ndugiselamushumo.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari yawe ene muṋe.

7 Zwine phanda ha bugu (khavara) ha ri vhudza 14

U shumisa tshiṱori tsho fhiraho sa murango wa u sengulusa bugu.
U ṋula mafhungomatsivhudzi a tshi bva tshiṱorini na kha khavara ya bugu, u nweledza puloto na vhaanewa.
U topola milayo i re kha khavara.
U nweledza thevhekano ya zwithu nga ḽiṱo ḽa muanewa muhulwane zwi kha tshifhinga tsho fhiraho nahone zwo tou ṅwaliwa kha dayari.
U livhanya maṱaluli na madzina, mafhambanyi na makateli.

8 Ṅwalani nga ngona 16

U pulanela na u ṅwala nga ha iwe muṋe. Hu tshi sedzeswa ṱhoho dza mafhungo na phara.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari.

Masiaṱari a vhurendi
Themo ya 1: Vhege dza 3 - 4

9 Siaṱari ḽa zwirendo 18

U vhalela zwirendo zwivhili nṱha.
U sedzesa zwishumiswa zwa vhurendi: Onomatopia, mutevhetsindo na pfanapheledzo (raimi).
U fhindula mbudziso dza tholokanyondivho dzi no kwama tshirendo.
U topola maipfi a re na raimi na zwiṅwe zwishumiswa zwa vhurendi.

10 Ṅwalani tshirendo tshanu inwi muṋe 20

U dzhenisa maipfi a re na pfanapheledzo hu tshi fhedziswa tshirendo.
U ṅwala tshirendo hu tshi shumiswa ndima dzi re na pfanapheledzo.
U ḓivhadzwa madzina a ngelekanyo
U ṅwala madzina a ngelekanyo o teaho mafhungoni.

11 Luṅwalo lwa madzina 22

U ṅwala madzina a tshaka dzo fhambananaho kha luṅwalo u itela uri lu ambe.
U ṅwala zwi ṅwaliwaho kha dayari hu tshi shumiswa madzina a ngelekanyo.
U nweledza tshiṅwalwaho kha dayari nga u shumisa mafhungo a sa kondi kha SMS.
U dzhenisa mafhungomatsivhudzi a iwe muṋe kha fomo hu tshi shumiswa madzina vhukuma.
U topola na u shumisa madzina vhukuma mafhungoni.
U vhekanya madzina e kha mutevhe wa madzina vhukuma a vhathu, fhethu kana tshifhinga (ḓuvha kana ṅwedzi).

12 Lwendo lwa tshikolo lwa vha takalelaho zwikhokhonono 24

U vhala thambo ya lwendo lwa tshikolo
U topola madzina.
U fhindula mbudziso dza tholokanyondivho.
Vhalani tshitendo ni topole mipfi a re na raimi. Olani tshifanyiso tshe tsha ḓisendeka nga tshirendo itshi.

13 U bvafhi iwe tshisusu? 26

U vhala zwirendo zwa tshivhumbeo.
U ita dongazwiga mafhungoni.

14 Ri ṱuma madzina 28

U fhandekanya madzinambumbano a bva madzinazwao.
U thetshelesa maipfi a re na mibvumo.
U topola madzina a ngelekanyo.

15 Imbani luimbo 30

U vhala tshirendo.
O ita ndongazwiga mafhungoni
Zwithu zwine zwa tea u elelwa zwa madzina a no vhalea.

16 Kha ri ṅwale bugu 32

U pulanela u ṅwala bugu ya tshiṱori.
U ṅwala na u kumedza bugu ya zwiṱori i no tou kherulwa.

U tamba mutambo

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso ni ambe uri ni vhona u nga tshiṱori tshi khou amba nga mini. Ni vhona u nga itshi tshiṱori ndi tshiṱori tsha vhukuma? Ni vhona u nga vha vha re tshiṱorini vha na miṅwaha mingana?

Kha ri vhale

Ndi nga ṅwedzi wa Ṱhafamuhwe, mutsho u tshi rotholela, musi thimu ya bola ya milenzhe ya vha miṅwaha ya fhasi ha ya 12 vha tshi tsa bisini nga muthihi nga muthihi. Vha pfala vha tshi tou zhamba. Vha nḓilani ya u ya u tamba metshe wa fainaḽa wa ṅwaha uyo. Vha mbo tshimbila vha tshi hwenya vha tshi livha tshiṱediamu, vha mbo ṱanganedzwa nga phosho ya mavuvuzela khathihi na nga phosho ya vhana vha no khou khuza.

Muṅwe na muṅwe o vha o nyanyulwa vhukuma nga mutambo wa fainaḽa u re vhukati ha New Town School na Sea View Primary School.

Ann na Mandu ndi vhone vhasidzana vhe vhoṱhe afha kha thimu ya New Town. Vhoṱhe vha na fulufhelo ḽauri vha ḓo kunda tshikolo tsha Sea View Primary.

Musi Ann, a re ene mukapuṱeni a tshi khou pfuka mudavhi, a ḓi elekanya a tshi khou ṱanganedza khaphu ya thimu yawe. A i elekanya i tshi khou vhengema ḓuvhani. Ann o vha e muthu wa vhulenda. Ndi ene we a ita uri hu vhe na khontsati ya tshikolo ya u kuvhanganya tshelede ya u renga khokho dza vhatambi vha thimu yawe vhe vha vha vha sa koni u ḓi rengela. Ṋamusi o ḓiimisela u ranga thimu yawe panḓa uri i kunde!

Na Mandu a re na miṅwaha ya fumithihi ha ngo takala zwone. O ḓivhona o kora nga khokho dzawe dza muvhala wa muṱaḓa. Khathihi fhedzi a mbo ṱavha mukosi nge a wela ngomu dindini.

Deithi:

“Nthuseni wee!” ndi ene a tshi tzhema. Ann, Peter na Ntakadzeni vha huma vha tshi gidima uri vha mu thuse. “Yowee!” ndi ene a tshi lila a tshi khou ṱhobila nga mulenzhe muthihi. “Mulenzhe wanga a u tendi u kanda!” A mbo ḓi dzula fhasi hatsini. “Ndi tou rabela uri a tho ngo fhirea kha tshinungo,” u ralo miṱodzi i tshi tsenga.

Ann o vha a si na vhuṱanzi uri u huvhala ha Mandu hu mu kwama u swika ngafhi. “Arali Mandu a sa ḓo kona u tamba, zwi amba uri na nṋe ndi nga si tambe ngauri ndi tea u mu isa kiḽiniki.”

Ann a pfa zwo mu dina vhukuma.

“Ni songo vhilahela Mandu,” ndi ene a no ralo. “Ndi ḓo ni isa ha dokotela.”

“Hai. A zwi konadzei! Ni songo ḓidina. Ndi ḓo lendela ndi henefha u swika metshe u tshi tshaya.”

Ni nga si dzule hafha ni noṱhe, Mandu,” ndi Ann a tshi fhindula.

Ann a amba na vhaṅwe vha thimu yawe, a tshi lingedza zwi tshi konḓa uri a si vhonale uri u khou lila, a ri “Tshimbilani ni ye u tamba. Ni vhe na vhuṱanzi uri ni a kunda!”

Kha ri ṅwale

Ambani na khonani yaṋu malugana nauri ni vhona u nga tshiṱori tsho fhela hani. Ni kone u ṅwala magumo a tshiṱori a re na maipfi a vhukati ha 40 na 50. Ni vhona u nga Ann u ḓo tamba kana u ḓo thusa Mandu?

TEACHER: Sign _____ Date _____

2 U elekanya nga tshiṱori

Kha ri ambe

Vhaanewa vha tshiṱori ri vha ḓivha nga zwiito zwavho, kuhumbulele kwavho na zwine vha amba. Ambani nga mvumbo ya Ann. Ambani nga zwe a ita, zwe a humbula na zwiito zwawe.

Ḓivhamaipfi

Talani mutalo wa u livhanya ipfi ḽi re kha tsha monde na ṱhalutshedzo yaḽo i re kha tsha u ḽa.

ḓivhona	penya
vhengema	ongolela
tzhema	humbulela
huvhala	nga nungo dzoṱhe
zwi tshi konḓa	vhaisala

Kha ri nwale

Vhalani tshiṱori tsha Mandu na Ann ni fhindule mbudziso idzi.

Vhaanewa vhahulwane ndi vhonnyi tshiṱorini itshi?

Zwino tangedzelani ḽeḓere ḽi re tsini na phindulo yone.

Ri zwi ḓivha nga mini uri Mandu o vha e na mazhuluzhulu?	
1	Ha ngo kona u vhona dindi ḽi re nḓilani.
2	O ḓivhona a tshi khou raha bola ya kora.
3	O vha a tshi khou ṱoḓou tamba nga mbili yawe yoṱhe.
4	O balelwa na u eḓela nga mulovha wa hone.

Ri zwi ḓivha nga mini uri vhatambi vho vha vho takalesa?	
1	Vho vha vha tshi tama uri vha wine.
2	Ngauri vho pfa phosho ya mavuvuzeḽa.
3	Vho tsa bisini vhe kha phosho khulu!
4	A vho ngo thusa Mandu.

Deithi:

Ndi thimu dzifhio dze dza vha dzi tshi khou tamba metsheni uyu?
Wanani fhungo ḽi re tshiṱorini ḽi no sumbedza uri Ann ndi muthu a no vhavhalela vhaṅwe.
Ni vhona u nga Ann o vha e khonani vhukuma ya Mandu? Ngani?

Ṅwalani manweledzo a re na maipfi a vhukati ha 40 na 50 a zwe zwa bvelela kha Mandu.

3 Ho bvelela mini nga murahu

Kha ri vhale

Zwino vhalani kufhelele kwa tshiṱori (magumo) Inwi na vha kiḽasi yaṋu no vha no lavhelela magumo o raliho?

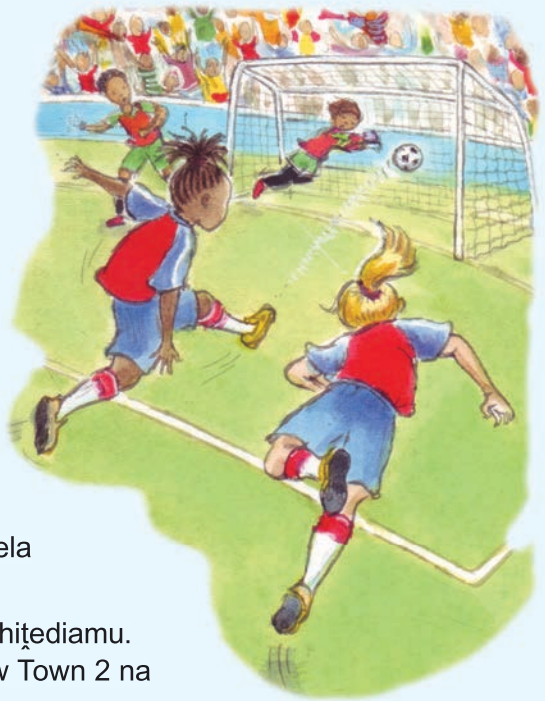

Ann a dedengedza Mandu musi vha tshi humela bisini, vha ṱuwa vhoṱhe kiḽiniki. Dokotela vha ṱhaṱhuvha mulenzhe wa Mandu nga vhuronwane. Vha mu dzhia X-ray, vha i sedza vha ṅwethuwa. Vha vhudza avha vhasidzana uri mulenzhe wa Mandu u ḓo fhola. Vha u banditsha vha vhudza Mandu uri a nga thoma hafhu u tamba bola zwenezwi a tshi vho pfa u tshi vho kandea ngawo.

“Arali ni tshi zwi takalela,” ndi Vho Dokotela vha no ralo, “Ndi nga kha ḓi ni fhelekedza tshiṱediamu. Ndi kale ndi sa athu ṱalela metshe wa bola ya milenzhe.”

Nangoho avha dokotela wa vhulenda vha mbo vha fhelekedza tshiṱediamu. Vho swika nga tshifhinga tsha u awela. Ndi musi tshikoro tshi New Town 2 na Sea View 2.

Khathihi fhedzi Ann a mbo ḓi kora tshikoro tsha vhuraru tsha thimu ya New Town, hu si kalekale, Mandu a kora tsha vhuṋa musi tshiṱiriri tsha u tshaisa metshe tshi sa athu lila. Vhaṱaleli vha vhidzelela vho takala na mavuvuzeḽa a pfala u swika na kulekule.

Avha vhasidzana vho vha vho takala vhukuma musi thimu yavho i tshi ṱanganedza khaphu (tshiphuga) ya tshikolo tshavho.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Kha ri ambe

Sielisanani na khonani yaṋu ni tshi anetshela uri ho bvelela mini tshiṱorini itshi u bva musi thimu ya bola ya milenzhe i tshi tsa bisini u swika magumoni a tshiṱori musi thimu ya New Town i tshi wina metshe. Ni songo hangwa u amba uri tshikoro tsho vha vhugai.

Kha ri ṅwale

Nomborani mafhungo aya u thoma kha 1 u swika kha 6 ni tshi sumbedza u tevhekana ha zwiwo zwa tshiṱori itshi nga ngona.

	Mandu ha ngo zwi vhona uri fhasi hu na dindi a mbo ḓi wela ngomu.
	Ann a fhelekedza Mandu ha dokotela.
	Vho Dokotela vha fhelekedza avha vhasidzana tshiṱediamu.
	Vhana vha namela bisi ya u ya tshiṱediamu.
	Vha tshimbila mudavhini vho livha tshiṱediamu.
	Vhatambi vha thimu vho vha vho takala vhukuma musi vha tshi ya u ṱanganedza khaphu.

Deithi:

Madzinazwao

khokho

bola

Kha ri ṅwale

Madzinazwao ndi madzina a zwithu zwine na kona u zwi vhona kana u zwi kwama.

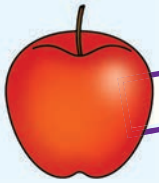

apula

mpopi

pene

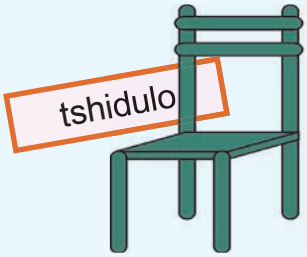

tshidulo

Zwino ṅwalani madzinazwao ane na kona u a humbula.	

Kha ri vhale

Wanani ni talele nga fhasi madzinazwao a fumi tshiṱorini itshi.

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani mafhungo a rathi ni tshi shumisa mańwe a madzinazwao e na a wana tshiṱorini.

Kuṅwalele kwa maanea

Musi ni tshi ṅwala maanea ni tea u tevhela maga maṱanu.

1. Pulanelani maanea aṇu ni tshi shumisa mepe wa mihumbulo.
2. Thomani nga u ṅwala tshiṱori sa mvetamveto.
3. Dzudzanyani mupeleṱo na zwiga zwa u vhala.
4. Vusuludzani tshiṱori tshaṇu.
5. Vhalululani tshiṱori tshaṇu.
6. Tshi ṅwaleni buguni yaṇu nga vhudele.

TEACHER: Sign _____ Date _____

U ṅwala tshiṱori

Kha ri ṅwale

Ḓadzani mepe wa mihumbulo ni tshi sumbedza zwe zwa bvelela tshiṱorini tsha metshe muhulu.

1 Mathomo

Vhana vho vha vha tshi khou ya ngafhi nahone nga mini?

2 Mutumbu

Ho bvelela mini?

Ṅwalani ṱhoho ya tshiṱori

3 Mutumbu

Ho bvelela mini nga murahu.

4 Magumo

Tshiṱori tsho fhela nga ndila ḓe?

Deithi:

Kha ri ṅwale

Shumisani mepe waṉu wa mihumbulo kha u ni thusa u ṅwala tshiṱori tshaṉu kha siaṱari iḽi. Ro ni dzhenisela zwifanyiso zwa u ni thusa. Tshiṱori tshaṉu tshi tea u vha na vhulapfu ha maipfi a vhukati ha 120 na 140.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṉu a dzudzanye mvetamveto yaṉu
- Vusuludzani maṅwalwa aṉu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṉu nga vhudele.

Ṱhoho (dzina) ya tshiṱori	
	
	
	
	Magumo

Rumelani mukapuṱeni wa thimu ya bola ya New Town SMS.

Madzina vhukuma

Madzina ndi maipfi a thinwa dza vhathu, fhethu, miṅwedzi na maḓuvha. A thoma nga maḽeḓeredanzi.

Kha ri ṅwale Ṅwalani madzina vhukuma a vhathu na a fhethu.

Vhathu	
Fhethu	

Tangedzelani maipfi ane a vha madzina vhukuma nahone a tshi thoma nga maḽeḓeredzanzi.

dzuvha marosi ṅwedzi mary musumbuluwo tshidulo fwulwana mandu ann bisi durban bola ya milenzhe polokwane table mountain new town tshikolo mudau zuma muomva limpopo ntakadzeni honda

Deithi:

Kha ri ṅwale

Ṅwalani mafhungo maṉa ni tshi shumisa madzina vhukuma.

Madzina a zwi no vhalea ndi afhio? Ndi madzina a zwithu zwine ra kona u zwi vhala, sa zwipuka na vhathu. Maipfi a no nga zwinzhi kana zwiṅwe kana zwi si gathi kana zwinzhizwinzhi ri a shumisa na madzina a zwi sa vhalei.

Madzina a zwi sa vhalei ndi afhio? Madzina a zwi sa vhalei ndi madzina a zwithu zwi sa vhalei, sa muṱavha, maḓi na muṉo. Maipfi a no nga zwinzhi, zwiṱuku na zwinzhizwinzhi a shuma na madzina a lushaka ulu.

Kha ri ambe

Vhudzisani khonani yaṉu nga zwithu zwi re afho kiḽasirumu na zwi re hayani. Vhudzisani mbudziso ni tshi shumisa matsinde:

_____ ngana? kana ngafhani _____ ?

Kha ri ṅwale

Talelani madzinazwao kha ḽiṅwe na ḽiṅwe ḽa mafhungo a tevhelaho. Bulani uri ndi madzina a zwi no vhalea kana madzina a zwi sa vhalei naa ni ite thiki tshibogisini tshone. Ni kone u tangedzela madzina vhukuma.

		Mavhalei	A sa vhalei
1	Ndi na nḓala fhedzi a hu tshee na zwiḽiwa zwinzhi.		
2	Malindi u na mipopi minzhi.		
3	Jabu u khou tamba muṱavhani.		
4	Dan u na khaladzi mbili.		
5	Mulondo u funesa vhurotho.		
6	Ro ya fhethu hunzhi hu no takadza kha ḽa Guteng.		
7	Vhana vha kiḽasini yashu vha pfana na mitambo.		
8	Ndi na miṅadzi i si gathi.		
9	Dineo a songo ḽa swigiri nnzhi.		
10	Thuli u tea u nwa maḓi manzhi.		

TEACHER: Sign _____ Date _____

Jabu u kadzinga makumba

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni vhale mapulo a maipfi. Anetshelani khonani yaṋu tshiṱori tsha zwifanyiso izwi, ni tshi tou sielisana. Ḍadzani bulo ḽa u fhedzisela ni tshi sumbedza zwine Jabu a khou humbula.

1

2

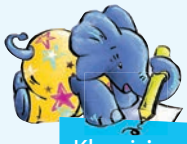

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani tshiṱori zwikhalani zwi re zwone (zwo teaho) kha mepe wa mihumbulo.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

1

Mathomo

Ṱhoho ya tshiṱori

2

Zwe zwa tevhela

3

Ṱalutshedzani zwe zwa bvelela kha tshifanyiso tsha 3

4

Tsha u fhedzisela, ambani uri tshiṱori tsho fhela nga ndilaḓe

Deithi:

MAIPFI

M
A
S
W
A

Kha ri ṅwale

Zwino shumisani mepe wa mihumbulo kha u ṅwala tshiṱori.

3

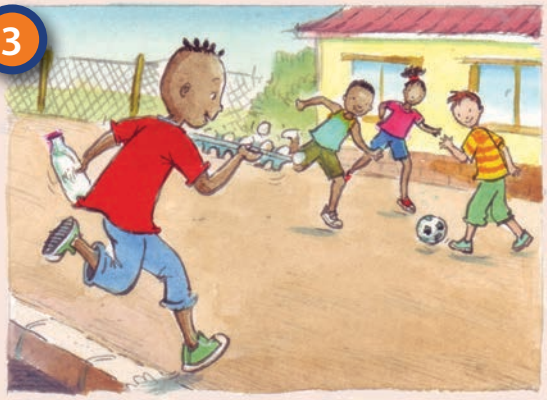

4

1

2

3

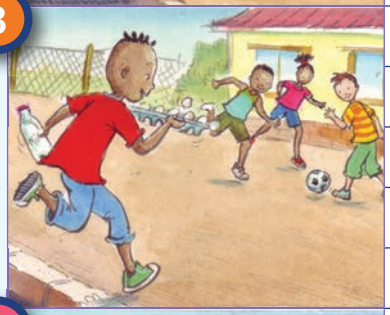

4

TEACHER: Sign _____ Date _____

7 Zwine phanḓa ha bugu (khavara) ha ri vhudza

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṋu nga zwine phanḓa ha bugu iyi (khavara) ha ri vhudza.

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani tsenguluso ya bugu iyi.

Dzina ḽa bugu	
Muṅwali	
Vhaanewa vhahulwane	
Muanḓadzi	
Hu bvelela mini tshiṱorini?	
Ṅwalani mafhungo mavhili ane a ri vhudza uri hu na dziṅwe bugu hafhu dza Jabu Jabulani.	

Deithi:

Ḓijieni ni Jabu. Ṅwalani tshiṅwalwaho kha dayari tshi no nweledza zwe zwa itea iḽo ḓuvha nga maipfi a no swika 40.

Kha ri ṅwale

Dayari yanga

Deithi:

Kha ri ṅwale

Livhanyani madzina na maṱaluli a no a ṱalutshedza.

Maṱaluli a ri vhudza zwinzhi nga madzina, tsumbo, musidzana wa lunako.

Maṱaluli	ḽiswa	ḽa u naka	tshilapfu	ya maanḓa	tshi no ongolowa
Madzina	dzuvha	dzuvha	phulu	tshibode	tshifhaṱo

Zwino vhambedzani maipfi aya na mafhambanyi ao a re kha muduba (rou) wa fhasi.

Mafhambanyi ndi maipfi ane a amba zwo fhambanaho na zwiṅwe, tsumbo, naka - vhifha

lapfa	fulufhedzea	zwiṱukuṱuku	naka	vhavhalela	phovhela
zwinzhizwinzhi	sa vhavhalela	pfufhifha	sa fulufhedzea	konḓa	vhifha

Kha ri ḓiphiṋe

Tevhedzelani mutalo u tshi bva kha tshifanyiso u tshi ya kha ḽikateli ḽone.

Makateli ndi maipfi ane a vha madzina a tshigwada tsha vhathu kana zwithu, tsumbo, tshiṱokola tsha nḓirivhe.

murivha | tshikhuvhugu | mutavha | muango | guma | ṅanda

Ṅwalani nga ngona

Lavhelesani ṱhoho ya tshiṱori i re vhukati ha mepe wa mihumbulo. Ni kone u dzhenisa maṅwe mafhungomatsivhudzivho a no amba nga ṱhoho iṅwe na iṅwe tshibogisini tshiṅwe na tshiṅwe tsha mepe wa mihumbulo.

Kha bammbiri ili ḽa u shumela ri sedza uri phara dzi ṅwalwa hani. Zwiṱori zwoṱhezwoṱhe zwi na phara nahone phara iṅwe na iṅwe i amba nga ṱhoho yeneyo nthihi. Kanzhi, fhungo ḽa u thoma ndi yone ṱhoho ya fhungo. Ḽi ri vhudza uri phara yoṱhe i khou amba nga mini.

ZWOTHE ZWINO KWAMANNE

Phara ya 1

Dzina ḽanga ndi _____

_____.

Ndi na miṅwaha ya _____

_____.

Ndi dzula _____.

Phara ya 2

Muṱani wa hashu hu na vhathu vha

_____.

Ndi dzula na _____.

_____.

Ndi na tshifuwohaya tsha _____

_____.

Phara ya 3

Ndi dzhena tshikolo tsha _____.

_____.

Ndi kha Gireidi ya _____.

Thero ine nda i funesa ndi _____

_____.

Phara ya 4

Musi tshikolo tshi tshi bva ndi

takalela u _____.

Khonani dzanga ndi _____.

Nga madekwana ndi sa athu

eḓela ndi _____.

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri ṅwale

Shumisani mepe waṋu wa mihumbulo kha u ṅwala tshiṱori tshi no amba nga inwi. Kanzhi ri anzela u pfuka mutaladzi vhukati ha dziphara.

Musi no no fhedza u ṅwala tshiṱori humbelani khonani yaṋu a tshi vhale khathihi na u lulamisa vhukhakhi vhu re hone.

Thomani nga u ṅwala tshiṱori tshaṋu sa mvetamveto.

Ni kone u tshi ṅwala nga vhudele buguni yaṋu.

Phara ya 1

Phara ya 2

Phara ya 3

Phara ya 4

Kha ri vhale

Vhalelani itshi tshirendo nṱha. Musi ni tshi khou tshi vhala, thetshelesani mudivhitho kana mutevhetsindo watsho, na phetheni ya maipfi ane a vha na pfanapheledzo. Thetshelesani maipfi ane a pfala a tshi nga ndi phosho ya zwipuka.

LUAMBO LWA ZWIPUKA

Zwimange zwi ri phrr,
ndau dzi a vhomba,
Magwitha a ṅuṅuna, zwivhingwi zwi a hona.
Ṱhonono dzi a lila, mbevha ndi katatakata,
Nngu dzi bee, fhedzi NṄE NDI A AMBA!
Ṱhoho ndi tzhemetzheme, kholomo dzi moo
Masekwa ndi kekeke, maivha a kukunyea
Nguluvhe dzi a tzhema, bere ndi ṅwiii
Khuhu ndi vhukweekwee,
fhedzi NṄE NDI A BULA!
Thunzi dzi a ṅoṅa, mmbwa dzi a huvha,
Milemalema ndi tziitzii,
phele dzi a ṅuṅuna.
Zwiḓula ndi korrkorr, khwamba dzi a amba,
Ṋotshi dzi a ṅoṅa, fhedzi NṄE NDI
A AMBA

A Shapiro
(tsho tou pambiwa)

Kha zwirendo, maipfi a anzela u shumiselwa miungo yao. Hu na ipfi ḽoneḽone ḽi no amba kuitele kwo raliho – ndi Onomatopia. Itani miungo i no itwa nga zwipuka zwa rathi kha zwe zwa buliwa tshirendoni itshi. Irini khonani dzaṉu dzi humbulele uri ni tshipuka tshifhio.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani madzina a zwipuka zwa rathi kha zwe zwa buliwa tshirendoni itshi nahone ni ṅwale na muungo une zwa ita nga fhasi.

tshimange phrr		

Zwino ṅwalani maipfi a no bva tshirendoni a re na mutevhetsindo na maipfi a tevhelaho.

gomba ṅaṅa	kalakata	mboo
vhamba	tshilidzi	khunzi

Deithi:

MAIPFI

M
A
S
W
A

Kha ri vhale

Zwino vhalelani nṱha tshirendo tshi tevhelaho ni talele phere dza maipfi a re na pfanapheledzo nga mivhala yo fhambananaho. Talelani maiti oṱhe ane a ri vhudza uri tshibode tsho ita mini.

KUBODE KUṰUKUṰUKU

Kubobe kuṱukuṱuku kwo tshila,
Ku tshi dzula tshibogisini.
Ku tshi bambela kutivhani,
Na matombo kwa gonya.
Kwa aṱamela lunyunyu,
Kwa aṱamela thatha.
Kwa aṱamela tshisusu,
Na nṋe mulomo kwa nnyaṱamela.
Kwa gavha lunyunyu,
Kwa gavha thatha.
Kwa gavha tshisusu,
Fhedzi nṋe nde khusuu.

C Lindsay (tsho tou pambiwa)

Kha ri ṅwale

Tshibode tsho vha tshi tshi dzula ngafhi?
Tshibode tsho vha tshi tshi bambela ngafhi?
Tshibode tsho aṱamela mini?
Tshibode tsho gavha mini?

TEACHER: Sign Date

Ṅwalani tshirendo tshaṋu inwi muṋe

Kha ri ṅwale

Fhedzisani tshirendo nga u ṅwala maipfi a re na pfanapheledzo o ṱahelaho mitaladzini.

yanga | vhalela | yanga | namela | madzanga

Tshirendanṋe

Kiḽasi ya Gireidi 4 ndi _____.

Zwi a ntakadza vha tshi ri _____.

Tshikoloni ndi ya nga baisigiri _____.

Ndi tshi ḓiphiṋa ndo i _____.

Vhunga zwine ra funzwa e _____.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani tshirendo tshaṋu inwi muṋe. Lingedzani u shumisa maipfi a re na pfanapheledzo magumoni a mitaladzi yoṱhe ya malo yo nomboriwaho.

Ṱhoho ya tshirendo

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

Deithi: _____

Madzina a ngelekanyo

Kha ri ṅwale

Ṅwalani madzina a vhuḓipfi hune ha sumbedzwa nga zwifanyiso izwi. Haya ndi madzina a ngelekanyo.

nyofho | dakalo | tsinyuwo | mbiluuvhavha

Ṭalani madzina a ngelekanyo

Dzina ḽa ngelekanyo ndi ḽa tshithu tshine ni si kone u tshi vhona, u tshi pfa, u tshi nukhedza, u tshi kwama na u tshi thetshela.

Kha ri ṅwale

Fhedzisani mafhungo nga u ṅwala madzina a ngelekanyo.

1. Mandu o pfa _____ vhuhulu musi we a huvhala tshinungo tsha mulenzhe.
2. O pfa o _____ nga maanḓa a tshi humbula uri ha nga koni u tamba.
3. A pfa o _____ vhukuma ngauri zwi tou nga ha sedzi musi a tshi tshimbila.
4. Roṱhe ro pfa ro _____ musi ambulentse i tshi swika.
5. Ndi _____ tshe tsha ita uri Mandu a dzhene mudavhini a tambe.
6. Vha tshiḽa tshiṅwe tshikolo vho pfa vho _____ nge vha kundwa.

vhaisala

tshivhiti | sinyuwa | ṱungufhala | vhuṱungu | nyofho

Luṅwalo lwa madzina

Kha ri vhale

Vhalani luṅwalo ulu ni kone u dzhenisa madzina u itela uri luṅwalo lu ambe zwi no pfala.

- Ṅwalani madzina vhukuma ane a thoma nga maḽeḓeredanzi kha mitaladzi midala.
- Ṅwalani madzinazwao ane a rinwa zwithu kha mitaladzi mitswuku.
- Ṅwalani madzina a ngelekanyo ane a bula vhuḓipfi haṉu kha mitaladzi ya lutombo.

24 Steve Biko Road
Sea View
0120
2 Luhuhi 20___

_____wanga

Ndi khou ni ṅwalela luṅwalo ulu ndi lwendoni.
Ndo ḓa na mukomana wanga, _____.
Hafha _____hu khou takadza nga maanḓa.
Mulovha ro ya _____ra bva afho ra ya
_____.

Nga murahu ra ya suphamakete ra renga zwirengwarengwa.
Zwithu zwe zwa vha zwi tshi khou ṱahela hayani ho vha hua _____, _____,
_____na _____.

Ndo pfa ndi tshi tshuwa tshifhinga tshoṱhe musi ndi tshi vhona dainaso yo aṱama mulomo yo ṱahisa _____mahuluhulu!

Mulovha ro ya ra vhona fiḽimu i no pfi “Dinosaurs in our world”.

Ndo pfa ndi tshi farwa nga _____

tshifhinga tshoṱhe musi ndi tshi vhona dzidainaso khulukhulu.

Waṉu
_____

Kha ri ṅwale

Zwino kha ri elelwe bugu ye na vhuya na ḓiphiṉa ngayo. Anetshelani tshiṱori tshayo nga mafhungo a re vhukati ha mararu na maṉa.

Zwino ṅwalelani khonani yaṉu SMS ni tshi mu tswela vhuḓipfi haṉu siani ḽa bugu iyi.

Deithi: _____

Madzina vhukuma

M A I P F I

M
A
S
W
A

Kha ri ṅwale

Ḓadzani garaṱa i no amba nga inwi. Phindulo dzoṱhe ndi madzina vhukuma, zwino oṱhe a tea u thoma nga ḽeḓeredanzi.

Nṋe	
Ni pfi nnyi?	
No bebwa ngafhi?	
Ḓuvha ḽaṋu ḽa mabebo ḽi ḓa lini?	
Dzina ḽa tshikolo tsha haṋu ndi ḽifhio?	
Ni dzula vunḓuni ḽifhio?	
Muṅwe wa khonani dzaṋu u pfi nnyi?	
Mudededzi waṋu vha pfi vhonnyi?	
Dzina ḽa bugu ine na i funesa ndi ḽifhio?	
Mbekanyamushumo ya TV ine na i funesa ndi ifhio?	
Ni nga tama u dalela shango ḽifhio?	

Kha ri ṅwale

Zwino tangedzelani madzina vhukuma a re kha thebuḽu i re afho fhasi. A nga vha e madzina a vhathu, fhethu, maḓuvha kana miṅwedzi.

johannesburg	veronica	mandu	lusikisiki	makhulutshinna
musumbuluwo	tshidulo	vhengele ḽa bugu	durban	mandla
cape town	dzuvha	polokwane	dzuvha	dan
anna	khekhe	mboho	thuthuthu	pene
mabutswu	kholomo	fulwana	nngwe	tshienda
ḽavhuṋa	tshimedzi	july	tshiṋoni	tshiṱaha

Ṅwalani madzina vhukuma a no bva kha mutevhe u re afho nṱha kha kholomo dzone dzi re afho fhasi. Madzinazwao a ṅwaliwe kha kholomo mbili dza u fhedza.

Madzina vhukuma			Madzinazwao	
Muthu	Fhethu	Tshifhinga	Tshithu	Tshithu

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri vhale

THAMBO (U RAMBIWA)

New Town Primary School Environmental Club

Vha Gireidi ya 4

Arali ni tshi tama u guda zwinzhi nga zwipuka na zwikhokhononо, ivhani muraḓo wa kiḽaba!

Hu ḓo bvelela mini musi zwikolo zwi tshi vala?

Hu na lwendo lwa tshipentshela lwa u ya u tha zwikhokhononо lwe lwa lugiselwa musi zwikolo zwi tshi vala nga ṅwedzi waTshimedzi.

Iḓani ni dzumbulule ṋotshi na zwisusu, vhusunzi, zwigoṅoṅo zwa mathomathoma na nzie zwi no wanala Green Valley Gardens.

Tshifhinga:	09:00–16:00
Deithi:	Ḽavhuraru, 6 Lambamai
Hu takuwiwa:	Kiḽasirumu ya Gireidi 4D
Ni ḓe na:	Tshiswiṱulo tshaṋu na tshinwiwa
	Pene, noutubugu, muṅadzi wa ḓuvha na khamera arali ni nayo.

U SI KHAKHELE ZWIKHOKHONONO

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri ṅwale

Vhalani iyi thambo hafhu ni fhindule mbudziso idzi.

Vhagudi vha Gireidi ya 4 vho rambiwa uri vha fare lwendoḓe?

Lwendo ulu lu ḓo thoma nga ḓuvha ḽifhio nahone nga tshifhingaḓe?

Vhana vha tea u ḓa na mini?

Uri: “U si khakhele zwikhokhono” zwi amba mini?

Ni nga takalela u fara lwendo lwo raloho lwa tshikolo? Ngani?

TSHIKHOKHONONO

Kha ri ṅwale

Tshikhokhono tshi na zwivhumbeo
zwiraru zwa muvhili,
Zwi si ho nṱha kana fhasi ha zwiraru.
Ṱhoho, khana na thumbu,
Ndi zwone zwipiḓa zwi zwoṱhe zwine
ra kona u zwi vhona.

Ṱhoho i na zwipiḓa zwa mulomo zwe zwa
vhumbwa zwavhuḓi,
Ha dovha ha vha na maṱombumbano.
Tshiphuphuledzi tshi phuphuledza zwi re tsini,
Zwi u phuphuledza, zwa pfa, zwa nukhedza.

Kha khana ndi hone he milenzhe ya sima.
Phere mbili dza milenzhe ya rathi yo fhelela.
Ndi hone he mabesu a sima honevho.
U itela u thamuwa na u kokovha.

Thumbuni ndi hone tshivhilelani.
Tshivhilela tshine ya tshila ngatsho.
Tsha u fema, mbebo na tsukanyo.
Na zwiḽiwa zwa u tshila ngazwo.

Vhalelani tshirendo nṱha. Talelani phere dza maipfi a re na raimi. Ni shumise ṱhalutshedzo i re tshirendoni sa tsumbanḓila ya u ola tshifanyiso tsha tshikhokhonono.

U bvafhi iwe tshisusu?

Kha ri ambe

Lavhelesani zwirendo izwi. Ni kona u vhona mini khazwo? Zwi fhambana ngafhi na zwiṅwe zwirendo zwe na vhuya na zwi vhala? Ni a zwi takalela? Bulani uri ngani.

Kha ri vhale

Zwino vhalani zwirendo izwi.

U bvafhi iwe tshisusu nyalunako?

Ndi ngani wo ngalala ḓuvha ḽoṱhe?

U bvafhi iwe tshisusu nyalunako, wa manakanaka?

Ndo monamona ngadeni dalala ndi sa u vhoni.

Wo dzumba ngafhi ḽo tsha ḽo tou kelengende?

Ndo ṱingaṱinga ndo ṱulutshela phapha dzau.

U bvafhi iwe tshisusu nyalunako, wa manakanaka, ndi sa u wani?

Wo leleḓa u tshi yafhi?

Wa leleḓa maluvhani, matswuku, matshena na a lutombo.

Nda namela ndi a takala!

Deithi:

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani zwirendo zwaṉu inwi muṉe nga zwifanyiso izwi. Ni thome nga u humbula nga zwifanyiso. Ni kone u elekanya nga mafhungo ane na ḓo a shumisa.

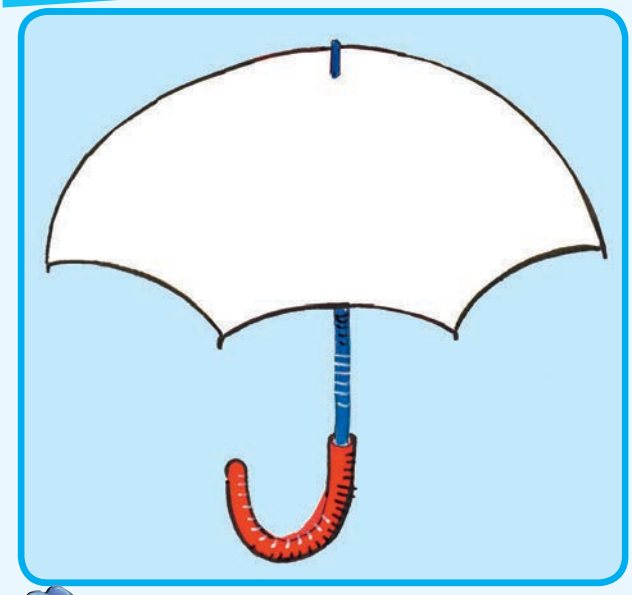

Kha ri ṅwale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala mafhungoni aya. Ni elelwe u shumisa maḽeḓeredanzi kha madzina vhukuma. Shumisani zwiga zwa u vhala zwonezwone magumoni a mafhungo:

? ! . ,

phathi ya tumi ya ḓuvha ḽa mabebo i ḓo farelwa durban nga fulwana

ntakadzeni ndi ene kaputeni wa thimu ṱhukhu ya swallows

nda vhidzelela khaladzi anga nomsa nda mu vhudza uri a ime

ndo renga gurannḓa magazini bugu na pene

ndo ita sangwetshi nga tshisi ṉama ya khuhu tshiḽai ṱamaṱisi na khukhamba

nṉe na veronica ri pfana na u ya u dala ha mme a lulu polokwane

Ri ṱuma madzina

Kha ri ṅwale

Lavhelesani zwifanyiso ni lingedze u wana uri ndi madzinazwao afhio e a baḓekanywa a vhumba madzinambumbano.

gombambudzi; mbulumaḓi; nguluvheḓaka; ḽibumbudzi; ḽibukhomu; thavhandubi; ntsamavhuvhu; khuhumulambo; ṋotshidonga; ḽiivhathavha; ndaulwanzhe; muvhuḓakhomu; bophampani; buvhikhomu; khangamusimbiri; lugweluṱoni, muangammbwa

khovhe + ṋaledzi = khovheṋaledzi

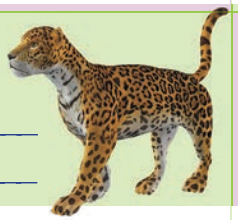

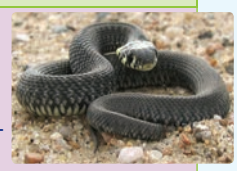

Kha ri ite nyito

Olani ni ḽebuḽe madzinambumbano a inwi muṇe.

Deithi:

Maedzamibvumo

M A I P F I

M A S W A

Kha ri ṅwale

Talani mutalo wa u livhanya mubvumo na tshifanyiso tshone.

- thithithithi
- miau
- tswiii
- wee
- thothotho
- ṱrrṱrr
- katzkatzkatz
- ndendende

Kha ri ite nyito

Olani maedzamibvumo a inwi muṇe.

Phoshoo Phashaa

Pii Pii

Kha ri ṅwale

Fhandekanyani maipfi uri ni wane madzina a ngelekanyo a fumiṱamu.

lufunonyofhovhulwadzevhutshilotshiṱuhumaanomaanḓa vivhotshivhitidikitelavengodakalotshiṱuvho lwendo lunyadzo

TEACHER: Sign _____ Date _____

Imbani luimbo

Kha ri ḓiphiṋe

Imbani luimbo ni kha tshigwada.

Tsivhudzo ya mudededzi:

Arali vha sa ḓivhi kuimbele kwa luimbo ulu, kha vha humbele muṅwe wa vhadededzi a vha gudise lwone uri vha kone u lu imba khathihi na kiḽasi yavho.

THE LION SLEEPS TONIGHT

In the jungle the mighty jungle
the lion sleeps tonight,

In the jungle the quiet jungle
the lion sleeps tonight.

Chorus

He, ha helelemama

Ohi'mbube

In the village, the peaceful village,
the lion sleeps tonight,

In the village, the quiet village,
the lion sleeps tonight.

Chorus

Hush my darling, don't fear my darling,
the lion sleeps tonight,

Hush my darling, don't fear my darling,
the lion sleeps tonight.

Chorus

Kha ri ambe

Ṱalutshedzani khonani yaṋu nga fhethuvhupo ha luimbo ulu. Zwi khou itea tshifhingaḓe? Afho fhethu hu vhonala nga nḓilaḓe? Ni vhona u nga hu na mulalo kana a huna. Ndi ḓoroboni kana miḓini ya mahayani? Maṱaka a vhonala nga nḓilaḓe?

Deithi:

Kha ri ṅwale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala kha phara iyi u itela uri ni kone u vhala nga vhubvo ha luimbo ulu.

Ni elelwe u shumisa maḽeḓeredanzi kha madzina oṱhe na khoma vhukati ha madzina.

nga 1930 muṅwe muimbi wa muzulu a no pfi solomon linda o vha ene wa u thoma u rekhoda luimbo ulu ngei johannesburg

luimbo ulu vha lu ṋea dzina ḽa mbube ḽine ḽa amba ndau nga tshizulu

luimbo ulu ndi lwone lu no ḓivheswa kha nyimbo dzi no bva afrika

luimbo lwa the lion sleeps tonight lwo no rekhodiwavho na nga tshifura tshijapani tshipenishi na tshidenishi

Zwine na tea u elelwa.

Madzina a no vhalea na madzina a sa vhalei

Arali ni sa koni u tshi vhala, a tshi na vhunzhi.

Lavhelesani zwi tevhelaho.

Vhuthihi	Tshivhalo
mafhi	mafhi manzhi
swigiri	swigiri nnzhi
oiḽi/mapfura	oiḽi/mapfura manzhi
muṱavha	muṱavha munzhi
maḓi	maḓi manzhi
fuḽauru	fuḽairi nnzhi
muṋo	muṋo munzhi

U ditola		
Ndi a kona u vhala tshiṱori nda ṱalukanya milaedza mihulwane.		
Ndi kona u fhindula mbudziso dza tholokanyanḓivho dzi no yelana na maṅwalwa.		
Ndi kona u kona u humbulela kufhelele kwa tshiṱori.		
Ndi kona u ṱalutshedza vhaanewa vha re tshiṱorini.		
Ndi kona u anetshela tshiṱori tshe nda vhala tshi tshi tevhekana nga ngona.		
Ndi kona u pulanela tshiṱori ndi tshi shumisa mepe wa mihumbulo.		
Ndi kona u ṅwala tshiṱori tshi re na mathomo, mutumbu na magumo.		
Ndi kona u topola madzinazwao, madzina vhuluma na madzina a ngelekanyo.		
Ndi kona u topola madzina a no vhalea na madzina a sa vhalei.		
Ndi kona u dzhenisa zwiga zwa u vhala mafhungoni.		
Ndi kona u ṅwala mafhungo a sa konḓi (mafhungozwao).		
Ndi kona u vhumba madzinambumbano nga u ṱanganya madzina mavhili.		
Ndi kona u pfesesa mafhungomatsivhudzi o ṅwalwaho kha khavara ya bugu.		
Ndi kona u ṅwala tsenguluso ya bugu.		
Ndi kona u wana mafhungomatsivhudzi a tshi bva kha ḽiṅwalwa kana kha tshirendo.		
Ndi kona u humbulela tshiṱori ndi tshi shumisa mutevhe wa zwifanyiso.		
Ndi kona u ṅwala tshiṅwalwa tsha dayari.		
Ndi kona u ṅwala sms.		
Ndi kona u ṅwala tshirendo.		
Ndi kona u ṅwala tshirendo tsha tshivhumbeo.		
Ndi kona u topola maipfi tshirendoni.		
Ndi kona u maipfi a re na pfanapheledzo tshirendoni.		
Zwiṅwevho:		
Zwiṅwevho:		

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri ṅwale bugu

Deithi:

Kha ri ṅwale

Pulanelani u ṅwala tshiṱori tshaṋu inwi muṋe. Wanani uri ni ḓo ṅwala nga ha mini tshiṱorini tshaṋu. Ḓadzani mepe wa mihumbulo u re afho fhasi u itela u ṋea tshiṱori tshaṋu mathomo, mutumbu na magumo.

Zwino ḓadzani mepe wa mihumbulo.

Ni ḓo ṅwala nga mini?

Vhaanewa ndi vhonnyi?

_____

_____

_____

Fhethuvhupo ndi hufhio?
Tshiṱori tshi bvelela ngafhi?

_____

_____

_____

Hu bvelela mini?

_____

_____

_____

Tsho fhela hani?
Ndi zwifhio zwine zwa takadza khatsho?

_____

_____

_____

Tshiṱori tshanga nṋe muṋe

Mathomo

Thomani nga u amba uri hu bvelela mini mathomoni

_____

_____

_____

Mutumbu

Bulani uri ho bvelela mini musi tshiṱori tshi tshi ḓa vhukati.

_____

_____

_____

Zwi tevhelaho

Bulani uri hu bvelela mini tshi no tevhela

_____

_____

_____

Magumo

Tshiṱori tsho fhala hani?

_____

_____

_____

Gerani siaṱari ḽi tevhelaho ni ite bugu. Kha khavara yayo, ṅwalani dzina ḽa bugu yaṋu. Ṅwalani dzina ḽaṋu nga fhasi ha dzina ḽa bugu ngauri ndi inwi muṅwali. Zwino ṅwalani tshiṱori tshaṋu tshi na mathomo, mutumbu na magumo.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala.
- Arali ni sa ṗfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

NI ḌO ṄWALA NGA MINI?

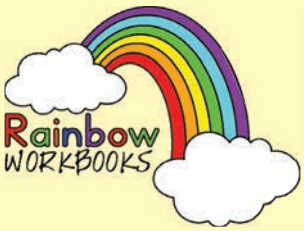

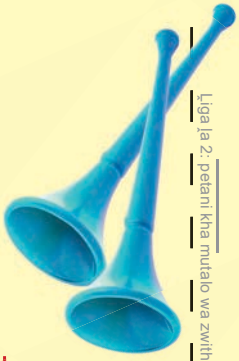

MALUGANA NA MUṄWALI

Ṅwalani dzina ḽaṋu

Miṅwaha yaṋu

Hune na dzula hone

8

Ḽiga ḽa 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ḽiga ḽa 3: siṱepuḽareni kha ḽurumbu ulu.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Ṅwalani dzina ḽa bugu hafha.

Ṅwalani dzina ḽaṋu hafha (Ndi inwi muṅwali).

1

Ḽiga ḽa 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no siṱepuḽara bugu yaṋu.

Ḽiga ḽa 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

5

Isani phanḓa na tshiḓori tshaṋu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

4

Ṅwalani mutumbu wa tshiḓori tshaṋu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiṱori tshaṉu.

7

Thomani u ṅwala tshiṱori tshaṉu inwi muṉe hafha.

2

Ṅwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṱori.

6

Isani phanḓa ṅwala tshiṱori tshaṉu inwi muṉe hafha.

3

Zwi
Zwi
Zwi

Mutukana we a vhidzelela e "phele (wulufu)"!

Kha ri vhale

Tshiṱori itshi ndi lungano lwa sialala. Ngano dza sialala ndi zwiṱori zwe vhathu vha anetshelana tsha kalekale. Zwiṱori izwi zwo vha zwi sa tou ṅwaliwa zwi tshi tou anetshelwa vhathu lunzhilunzhi. Roṱhe ri na ngano dza sialala na foḽokuḽoo, zwidade, ngano dza phukha, ngano dza vhahali, ngano dza vhubvo na nyimbo dza sialala. Vhunzhi hadzo hu na milaedza ya tshipentshela.

Kalekale ho vhuya ha vha na mulisa wa nngu wa mutukana we a vha e na miṅwaha ya fumi. Ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe o vha a tshi lisa sambi ḽa nngu mavhuwa dzi tshi fula hatshi. Ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe o vha a tshi dzula fhasi ha kuri kuthihi ku re kha ndunduma o tielela nngu dzawe. Musi tshifhinga tshi tshi ya a vho pfa e na vhumvumvu. Ḽiṅwe ḓuvha a humbula u ḓimvumvusa a mbo vhidzelela a ri, "Phele wee! Phele wee! Nthuseni! Phele i khou pandamedza nngu dzanga!

Musi vhathu vha kusi uku vha tshi pfa mukosi uyu, vha mbo bva vha tshi ḓa u mu phalala, vha pandamedze phele iyi. Fhedzi vha tshi swika afha ndundumani ha si vhe na phele ine vha kona u i vhona. Tshe vha wana ho vha uyu mutukana we a vha sea.

"Inwi ṅwana, ni songo vhidzelela ne 'phele' ngeno hu si na phele!" ndi muṅwe wa vhenevha vhathu vha tshi mu kaidza zwenezwi vha tshi khou tsa ndunduma iyi.

Nga matshelo, mutukana a dovha a vhidzela, "Phele wee! Phele wee! Nthuseni! Phele i khou pandamedza nngu dzanga! Vhathu vha kusi uku vha tshi pfa mukosi uyu, vha mbo dovha hafhu vha bva vha tshi ḓa u mu phalala, vha pandamedze phele iyi.

Musi vha tshi zwi vhona hafhu u ri a hu na phele vha ri khae, "Iwe mutukana, u tea u ṱoḓa thuso musi hu na khombo ya vhukuma! U songo vhidzelela we 'phele' ngeno hu si na phele!"

Uyu mutukana a sokou ṅwethuwa o vha lavhelesa vha tshi tsa ndunduma vha tshi ṅuṅuna lwavhuvhili.

Ho no fhela maḓuvha nyana, uyu mutukana a vhona phele ya vhukuma i tshi khou nukhedzanukhedza henefho sambini. A pfa o tshuwa vhukuma a mbo zhamba a ri, "Phele wee! Phele wee! Nthuseni!"

Fhedzi vhathu vha humbula uri u khou tamba ngavho u fana na zwiḽa kale lwe na muthu na muthihi a si bve u ya u mu thusa.

Musi ḽo no kovhela, vhathu vha mangala uyu mutukana a sa vhuyi na nngu dzawe. Vha bva fulo ḽa u ya u mu ṱoḓa vha mu wana a tshi khou vhovhola e eṱhe.

"Ho vha hu na phele ya vhukuma! Yo ponda dziṅwe dza nngu dzanga dziṅwe dza shavha! Khezwi vhathu ni songo ḓa na nthusa ngauri ndo vhidzelela ndi tshi ṱoḓa thuso?" u ralo a tshi vhovhola.

Muṅwe wa vhakalaha vha henefha muḓanani a lingedza u kwengweledza kutukana uku musi vha tshi khou humela hayani.

"Ri ḓo u thusa u ṱoḓa nngu dzau dzo xelaho musi ḽi tshi tsha," vha ralo vho kapea tshanḓa tshavho kha shaḓa ḽawe. "Fhedzi ni tea u guda uri arali na dzulela u zwifha, a hu na ane a ḓo ni fulufhela ... na musi une na vha ni tshi khou amba ngoho!"

Kha ri ambe

Ndi nga mini hu songo vha na muthu we a ḓa u thusa mutukana uyu?

Itani ḽitambwa ḽa tshiṱori itshi. Hu tea u vha na mulisa, phele, nngu na vhathu vha si gathi vha tshitshavha.

A 6 Ḓivhamaipfi

Wanani maipfi swoboni ya maipfi.

gungula | tshuwa | vhovhola | seisa | vhidzelela | zwifha | ṅwethuwa

g	u	n	g	u	l	a	p	i	b
r	m	n	b	z	x	q	w	u	i
t	s	h	u	w	a	m	e	r	c
n	v	h	o	v	h	o	l	a	b
z	ṅ	w	e	t	h	u	w	a	i
x	z	w	i	f	h	a	i	b	d
v	h	i	d	z	e	l	e	l	a
w	e	s	e	i	s	a	g	o	i

Kha ri ṅwale

Vhalani mbudziso idzi ni tangedzele ḽeḓere ḽi re tsini na phindulo yone.

Ndi nga mini mulisa wa nngu o vhidzela uri “Phele”?	
A	O vha e na vhumvumvu a tshi khou ṱoḓou ri vhathu vha mu mvumvuse.
B	O vha a tshi vhona u nga hu na phele.
C	O vha a tshi ṱoḓou u zwifha.
D	O vha a tshi khou shushedza phele uri i shavhe.

Ndi nga mini vhathu vha afho muḓanani vha songo tsha mu phalala musi a tshi vhidzelela?	
A	Vho vha vhe masimuni vha tshi khou shuma.
B	Vho zwi dzhia uri u khou vha zwifhela hafhu.
C	A vho ngo mu pfa.
D	Vho vha vha tshi khou ṱoḓa uri phele i ponde nngu.

Ndi ifhio kha ṱhoho idzi ine ya nga vha yone i no tea itshi tshiṱori?	
A	Ḓuvha ḽe phele ya ponda nngu
B	Mulisa wa nngu wa kutukana
C	Mutukana we a lila u phalalwa
D	Ḽo tsha ḽo tou kelengende ndundumani

Pfunzo ya tshiṱori itshi ndi ifhio?	
A	Arali ni tshi ṱoḓa thusa a ni nga wani vhaphalali.
B	Ni songo itesa phosho.
C	Arali wa dzulela u zwifha, a hu na ane a ḓo u fulufhela na musi une wa vha u tshi khou amba ngoho.
D	Muthu u tea u fulufhedzea.

Mutukana we a vhidzelela e "tshiendatshikhalani!"

Kha ri vhale

Thabo o vha a tshi pfana na u vhidza maṱo a vhathu. O vha a tshi anzela u vhidzelela mashaka na dzikhonani uri vha ḓe vha vhone tshiendatshikhalani tshe a tshi vhona. "Iḓani ni vhone tshiendatshikhalani!" ndi ene a tshi vhidzelela, kana a ri "Nthuseni wee, hu na UFO yo kavhaho zwinozwino!" (UFO zwi amba "*unidentified flying object*".)

Tshifhinga tshoṱhe Thabo a tshi vhidzelela, vhathu vha ḓorobo iyi yoṱhe vho vha vha tshi gidimela henengeo uri vha vhone tshiendatshikhalani tsha hone. Fhedzi vha tshi mbo ḓi wana hu si na tshithu. "tsho mbo ḓi fhufha!" ndi ene a tshi vhudza vhathu.

Thabo o ita ngaurali lwa u thoma, lwavhuvhili, lwavhuraru – na lunzhilunzhi.

Zwino ḽiṅwe ḓuvha, a vhona tshiendatshikhalani tsha vhukuma. "Na mmbuyela!" ndi ene a tshi vhidzelela. "Tshiendatshikhalani tsho kivha mudavhini. Vhathu ṭavhanyani ni thuse!"

Fhedzi ha si vhe na ane a mu phalala.

Khathihi fhedzi, ha mbo tsa munna asili mudala a ri kha Thabo, "Ndi khou humbela thuso ya piṱirolo na zwiḽiwa zwa u fha vha muṱa wanga. Vhana vhanga vha khou ṱoḓa zwiḽiwa nga u ṱavhanya! Ri ḓiseleni maṱari manzhi u ya nga hune na nga kona!"

"Na mmbuyela!" ndi Thabo a tshi tzhema. Hu na vhathu vhasili vha re na nḓala ngeno mudavhini!"

Fhedzi ha si vhe na ane a mu phalala.

Zwenezwo zwa ita uri Thabo a gidime na miri a tshi fhulula maṱari u bva afho a gidimela giratshini u renga piṱirolo. Uḽa munna asili a takala vhukuma.

Thabo a mbo fhasi vhudzuu, o vha a songo neta zwone ngeno tshiḽa tshiendatshikhalani tshi tshi mbo ḓi takuwa, asitshiḽa!

"Ndi mini tshiḽa Thabo?" ndi mme awe vha tshi vhidzelela musi vha tshi vhona tshiḽa tshiendatshikhalani tshi tshi khou swaṱimela.

"Zwi ḓo thusa mini naho nda vha ṱalutshedza, Mmawe?" Ndi Thabo a tshi vhudzisa. "Vha nga si vuwe vho nkholwa musi."

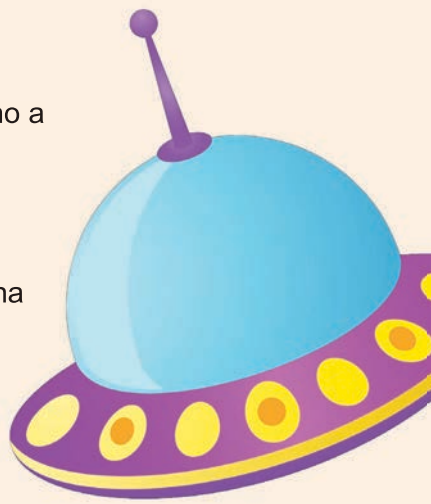

Kha ri ambe

Itani ḽitambwa ḽa tshiṱori itshi. Hu tea u vha na munna asili, vhana vhasili, Thabo na mme awe.

Tshiṱori itshi tshi fana ngafhi na tsha “Mutukana we e “Phele!”?

Kha ri ṅwale

Elekanyani nga zwiṱori izwi vhuvhili hazwo ni ḓadze thebuḽu.

Tshiṱori	Muanewa muhulwane ndi nnyi?	Puloto ndi ifhio?	Mulaedza wa tshiṱori ndi ufhio?
Mutukana we a vhidzelela e “Phele (Wulufu)”!			
Mutukana we a vhidzelela e “Tshiendatshikhalani!”			

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani tshiṱori tsha inwi muṇe tsha maipfi a no swika 120 tshi no amba nga musidzana kana mutukana we a lila thuso. Thomani nga u ṅwala tshiṱori tshaṇu kha bammbiri ḽa mvetamveto ni humbele khonani yaṇu uri a tshi ṱole. Ni kone u tshi ṅwala nga vhuronwane na vhudele tshikhalani tshi re afho fhasi.

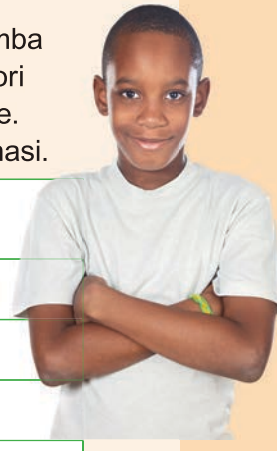

Ṱhoho ya tshiṱori tshaṇu	
Uyu muthu u vhadzilela a tshi ri mini?	
Hu bvelela mini ḓuvha ḽine ha sa vhe na muphalali?	
Mvelelo dza hone ndi dzifhio?	
Mulaedza kana thero ya tshiṱori ndi ifhio?	

Thangi ndi mini?

Thangi a si ipfi ḽo fhelelaho. Ndi tshipiḓa tsha ipfi tshi no ṱumiwa mathomoni a ipfi ḽo fhelelaho (kha tsinde ḽa/mudzi wa ipfi). Thangi iṅwe na iṅwe i na zwine ya amba. Musi thangi yo ṱumiwa kha tsinde ḽa/mudzi wa ipfi, i shandula zwine ipfi iḽo ḽa amba.

Thangi i shandula zwine ipfi ḽa amba.

Lavhelesani tsumbo. Hu itea mini musi ri tshi ṱuma thangi kha tsinde ḽa ipfi? Ipfi ḽiswa ḽi vho amba mini?

Thangi	Tsinde ḽa/mudzi wa ipfi
ku-	-tukana > kutukana

Thangi dzi tevhelaho dzi amba mini?

Thangi	Ṱhalutshedzo
ku-	tshiṱuku
ka-	tshivhalo
ḽi-	tshihulwane
ḓi-	nyito i tea kha muṋe wayo
ra-	mudzia/muṋe wa

Tangedzelani thangi kha ḽiṅwe na ḽiṅwe ḽa maipfi aya. Ni kone u talela tsinde ḽa ipfi.

kudido ramaano ḓitshea ḓiṱhavha kuḓu ḽisidzana ḽiri kavhili ramilayo kararu ḽiḓu ḓiruma

Ṱumani thangi kha maipfi o talelwaho nga fhasi u itela uri maipfi ayo a yelane na ayo maṅwe o swifhadzwaho.

Vha dzula <u>nḓuni</u> **ku** re tsini na thavha.

O <u>rengela</u> **ene muṋe** rokho.

MAIPFI

MASWA

Khotsi awe vho renga goli **ḽihulwane**.

Malume anga vha pfi mabindu ngauri ndi **mudzia mabindu**.

O tshea **ene muṅe** nga lufhanga.

Kha ri ḓiphiṋe

Kha ri tambe mutambo wa tshikhalani. Shumisani madaisi na zwiswayi ni tshi tamba, ni thuntshele tshikhalani ni kha nomboro ya 1.

Mirero na Thangi

Kha ri ambe

Ambani uri ni vhona u nga mirero iyi i amba mini. Talani mutalo u tshi bva kha murero u tshi ya kha ṱhalutshedzo yawo kha khoḽomo i re kha tshanḓa tsha u ḽa.

Mirero ndi kuambele kupfufhi kune kwa ri ṋea mulaedza wa tshipentshela.

Mulomo a u ḓalelwi nga mulambo.	Muthu a tshi ṱoḓa tshithu u tou ḓishumela nga ene muṋe.
U naka a hu fani na u ḓihwa.	Mutsinda u a u fara zwavhuḓi u fhira shaka ḽau.
Mutsinda ndi khwiṋe, shaka ndi bulayo.	Muthu ane a u ḓivha a nga u thusa a sa sedzi zwine wa vha nazwo.
Mutshetshete wo beba muṱanzwa.	Muthu wa mazuwo ha kundwi nga tshithu.
Tshi na phepho a tshi sumbedzwi mulilo.	Muthu o nyadzeaho (mubebi) u fhedza o vha na ṅwana a re na vhuimo vhutshiloni.

Mitshila ndi mini?

Mitshila i fana na thangi, zwi fhambana fhedzi ngauri i ṱumiwa i tshi tevhela midzi ḓana matsinde a maipfi u itela u shandula zwine ipfi ḽa amba.

Tsumbo:
-fulu zwi amba "zwinzhi", zwine zwa amba uri dakalofulu zwi amba dakalo ḽinzhi.

Midzi iyi i amba mini?

Mudzi	Ṱhalutshedzo
-fulu	zwinzhi
-lume	tsha tshiduna
-ela	itela nyito

Deithi:

Kha ri ṅwale

Talelani maipfi a re midzi kana matsinde.
Ni tangedzele mitshila i re magumoni a maipfi aya.

khombofulu
nḓoulume
thusana
imbela
nḓoukadzi
khosana
mukukulume
gemofulu
mbudzana
gumofulu
shangoni
shumela
malume
shangoni
gukulume
rumana
rengisa
bikela
budzwana
dakalofulu
khambana

Nangani maipfi maṱanu kha ayo ni a shumise mafhungoni.

Nangani ipfi ḽone, ni ṱume mutshila wa –ana ni kone u ṅwala ipfi ḽiswa afho tshikhalani.

khumba	Mvula yo na. Ndi hone _____ dzi tshi ḓo ḓala.
fara	Ni tshimbile no _____ musi ni tshi pfuka bada.
budzwa	Kholomo ya mboho ndi budzwa ya tsadzi yone ndi _____.
londa	Riṋe sa mashaka ri tea u _____.
mbudzi	Ro ya bulasini ra vhona hu na _____ nnzhi dza mavhalavhala.
thusa	Vhana vha kiḽasi yashu vha khou _____ u ṅwala tshuṅwahaya.

Ṱari ḽa mivhalavhala

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Kha ri vhale

Kha ngano nnzhi dza sialala zwipuka zwi tshila sa vhathu. Vhalani tshiṱori itshi ni elekanye nga vhabvumbedzwa vha zwipuka.

Ho vha hu na muri ngadeni. Muya wa thoma u vhudzula, kuṱari kuṱuku kwa thoma u dzinginyea.

Kwa wa. Kwa wa ku tshi tsa, asikuḽa, u vhuya u swika ku tshi wela nṱha ha hatsi fhasi ha muri. Ho vha ho dzula tshimange henefho hatsini. “Ri a vusa iwe kuṱari kudala kuṱukuṱuku,” hu amba tshimange. “Ri nga tamba roṱhe?”

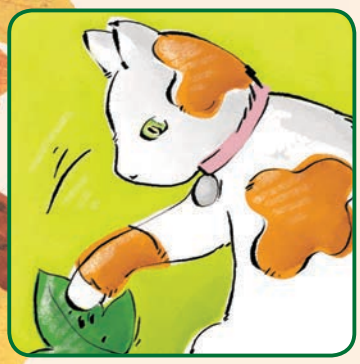

Kuṱari kwo vha ku tshi ṱoḓou fhindula uri ee, musi muya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! muya wa vhudzula, wa hwala kuḽa kuṱari, kwa gonya, kwa gonya, asikuḽa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa tsini na bada, kwe puṱaa zwavhuḓi.

“Ri a vusa iwe kuṱari kuṱukuṱuku kwaṱaḓa,” hu amba tshiṅoni tshe tsha vha tshi tsini na bada. “Ri ḓo dzula roṱhe?” “Hezwi zwithu ndi zwiṅwevho,” hu amba kuṱari kuṱukuṱuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala. Zwino tshiṅoni tshi ri muvhala wanga ndi Muṱaḓa. Ndo ḓaḓa a thi tsha ḓivha muvhala wanga!”

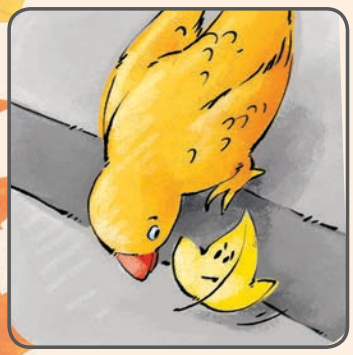

Kuṱari kwo vha ku tshi kha ḓi ri ku a vhudzisa tshiṅoni musi muya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! muya wa vhudzula, wa hwala kuḽa kuṱari, kwa gonya, kwa gonya, asikuḽa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa mudavhini muhulu, kwe puṱaa zwavhuḓi.

Ho vha hu na kholomo mudavhini, dzi tshi khou fula hatsi. Iṅwe ya idzi kholomo ya ḓa tsini na kuṱari. “Moo,” hu amba kholomo. “Ri a vusa kuṱari kuṱukuṱuku kwa tshitopana.”

“Hezwi zwithu ndi zwiṅwevho,” hu amba kuṱari kuṱukuṱuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṅoni tsha ri muvhala wanga ndi Muṱaḓa. Zwino kholomo i ri muvhala wanga ndi tshitopana. Ndo ḓaḓa a thi tsha ḓivha muvhala wanga!”

Kwo vha ku tshi kha ḓi ri ku a vhudzisa kholomo musi muya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! muya wa vhudzula, wa hwala kuḽa kuṱari, kwa gonya, kwa gonya, asikuḽa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa nṱha ha thavha khulu.

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri ambe

Ndi mini tsho itaho uri kuṱari ku we murini?
Kuṱari kwo tshimbila hani ku tshi bva kha tshipuka tshiṅwe ku tshi ya kha tshiṅwe?
Ndi nga mini muṅwali a tshi shumisa ipfi “vhudzuu”?
Hu na zwiṅwe zwiṱori zwine na zwi ḓivha zwine khazwo zwipuka zwa amba?
Ni vhona u nga hu ḓo bvelela mini tshi no tevhela tshiṱorini itshi?
Ni vhona u nga tshiṱori itshi tshi ḓo fhela nga ndila ḓe?

Kha ri ite nyito

Olani ndila ye kuṱari kwa tshimbila ngayo u bva murini u swika kha kholomo.

Kha ri ṅwale

Zwino ṱalutshedzani zwe na ola ni tshi shumisa maipfi a no ri: “tsha u thoma, “ha ḓa”, “nga murahu” na “tsha u fhedzisela”.

Tsha u thoma kuṱari kwo
Ha ḓa he kwa
Nga murahu
Tsha u fhedzisela

Kha ri vhale

Kha ri vhone uri tshiṱori tshi fhela nga nḓilaḓe

Kuṱari kwa lala henefho tshifhinga nyana. Ha mbo swika mbudzi. “Ri a vusa kuṱari kuṱukuṱuku kutswuku,” hu amba mbudzi. “Wo ḓa u dzula na nne ngeno thavhani?” Hezwi zwithu ndi zwiṅwevho,” hu amba kuṱari kuṱukuṱuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṋoni tsha ri muvhala wanga ndi muṱaḓa kholomo ya ri muvhala wanga ndi tshitopana. Zwino mbudzi i ri muvhala wanga ndi mutswuku. Ndo ḓaḓa a thi tsha ḓivha muvhala wanga!”

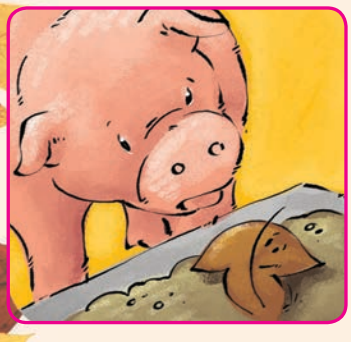

Kuṱari kwa sokou lala henefhaḽa ku sa tsukunyei. “Ri a vusa kuṱari kuṱukuṱuku kwa buraunu,” hu amba nguluvhe. “Ndo ṱoḓou u ḽa zwenezwino. Ndi muya we wa u ḓisa fhano?” “Hezwi zwithu ndi zwiṅwevho,” hu amba kuṱari kuṱukuṱuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṋoni tsha ri muvhala wanga ndi muṱaḓa kholomo ya ri muvhala wanga ndi tshitopana, mbudzi ya ri muvhala wanga ndi mutswuku. Zwino nguluvhe i ri muvhala wanga ndi buraunu. Ndo ḓaḓa a thi tsha ḓivha muvhala wanga!”

Khathihi fhedzi kuṅwe kutukana kwa mbo ḓi vhona kuṱari kwa ku doba. “Kha vha vhone,” u amba na mme awe. “Kha vha vhone kuṱari kwa muvhala wa musuku khokwu. Kha vha vhone aya maṅwe maṱari. A na muvhala mudala na wa ṱaḓa na wa tshitopana na mutswuku na wa buraunu na wa musuku.” “Ee,” hu amba mme awe. “Zwino vhunga tshilimo tsho fhira, maṱari a na mivhala ya tshifhefho.”

Kha ri ite nyito

Itani ḽitambwa ḽa tshiṱori itshi. Hu tea u vha na vhatambi vha ṱahe:

- Muthihi a vhe kuṱari
- Vhaṅwe vha vhe zwipuka na tshiṋoni
- Muthihi a vhe kutukana
- Muthihi a vhe mme
- Tsha u fhedzisela, muthihi a vhe muanetsheli

Muanetsheli u ṱalutshedza mafhungo ane a sa ḓo ambiwa nga zwipuka, tshiṋoni, kutukana, mme na kuṱari.

Deithi:

Kha ri ṅwale

Kuṱari ku amba na zwipuka zwingana? Zwi ṅwaleni kha mutevhe ni ambe uri tshipuka tshiṅwe na tshiṅwe tsho ri mini kha kuṱari.

Tshipuka	Tsho ri mini kha kuṱari?
1	
2	
3	
4	
5	

Kutukana kwo amba mini malugana na muvhala wa kuṱari?

Mme a uku kutukana vho fhedza vho ku vhudza mini malugana na muvhala wa kuṱari?

Ni vhona u nga itshi tshiṱori ndi tsha vhukuma? Ngani?

Ni vhona u nga tshiṱori itshi tsho bvelela nga ṅwedzi ufhio? Ndi nga mini ni tshi ralo?

U pulanela tshiṱori

Kha ri ambe

Lavhelesani tshiṱori tsha kuṱari hafhu.

- Ambani uri tsho thoma hani.
- Bulani uri tsho fhela nga ṋḓila ifhio.

Thomani nga u ṅwala tshiṱori sa mvetamveto ni kone u humbela khonani yaṋu uri a tshi dzudzanye. Tshi ṅwaleni nga vhuronwane zwikhalani zwi re afho fhasi. Tshiṱori tshaṋu tshi tea u vha na vhulapfu ha maipfi a re vhukati ha 120 na 140.

Kha ri ṅwale

Olani tshifanyiso tsha u sumbedza kuthomele kwa tshiṱori itshi ni kone u ṅwala phara nga ha kuthomele kwatsho.

Deithi:

Kha ri ite nyito

Olani tshifanyiso tshi no sumbedza uri ho bvelela mini kha kuṱari musi ku tshi khou vhudzulwa nga muya ni kone u ṅwala phara nga zwe zwa bvelela kha mutumbu wa tshiṱori.

Olani tshifanyiso tsha kufhelele kwa tshiṱori ni kone u ṅwala phara nga kufhelele kwatsho.

Kha ri ite nyito

Vhalani mirero ni ambe nga zwine ya amba. Olani zwifanyiso zwa u sumbedza mirero iyi. Tsha u fhedzisela, ṅwalani fhungo ni tshi sumbedza zwine murero muṅwe na muṅwe wa amba.

1 Tshe mulomo wa amba ndi tshe mbilu ya ambavho.

2 A hu na khali i no fa i songo bika.

3 Ntsa ya ḽa muṉawa a i humi.

Deithi:

Mbambe ya mitshila na thangi

Kha ri ḓiphiṋe

Zwino lingedzani u ita mbambe ya mitshila na thangi. Itani mbambe na khonani yaṋu. Wanani uri ndi nnyi a no ḓo ṱavhanya u wana na u talela thangi kana mitshila.

Kha ri ṅwale

Nangani maipfi a no bva tshifanyisoni ni a shumise kha u vhumba mafhungo.

TEACHER: Sign Date

Risipi ya saḽadi ya mitshelo

Zwishumiswa (Thinganywa)

- Maapula a 2
- Miomva ya 2
- Swiri ḽa 1
- Zwilebula zwa 2 zwa swigiri
- Papawe ḽa 1
- Tshienge tsha 1

Kuitele

1. Swotolani maapula ni a tshetshekanye a bve dzikhubu.
2. Tshetshelelani miomva.
3. Vhaḓani papawe ni ḽi tshetshekanye ḽi bve dzikhubu.
4. Vhaḓani tshienge ni tshi tshetshekanye tshi bve dzikhubu.
5. Ṱanganyisani mitshelo iyi kha bawele.
6. Hamulelani swiri.
7. Shelani dzhusi nṱha ha saḽadi.
8. Nuṋedzani swigiri.

Dzhielani nzhele uri ndaela iṅwe na iṅwe i thoma nga ḽiṅwe.

Ni nga shumisa vhugai kha u ita saḽadi ya mitshelo?

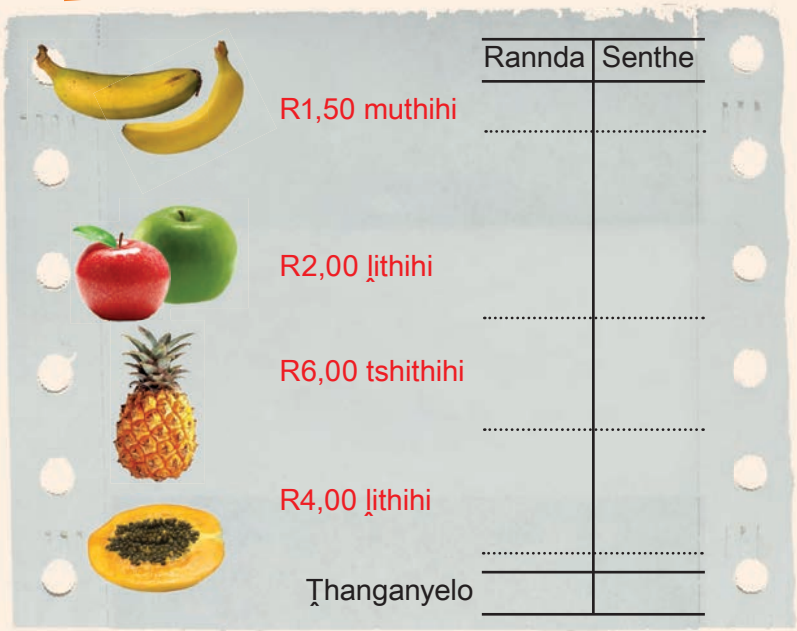

Ni ita mini musi no no tshetshelela miomva?

Ni ita mini musi ni sa athu nuṋedza swigiri kha saḽadi?

Wanani uri ni ḓo tea u shumisa zwishumiswa zwa ṱafulani zwifhio kha u ita saḽadi. Zwi ṅwaleni.

Deithi: _____

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani risipi yaṉu inwi muṉe ya zwiḽiwa zwine na zwi funesa.

Risipi ya _____

Zwishumiswa (Thinganywa)

Kuitele

Kha ri ite nyito

Vhalani fhungo ḽiṅwe na ḽiṅwe, ni tangedzele ḽisala ḽine na nga ḽi shumisa vhuimoni ha Madzina a muvhala mutswuku.

Musidzana u dzula Durban.

nṉe	iwe/inwi	riṉe	ene	tshone	vhone

Mutukana ndi mutambi wa bola wa biko.

nṉe	iwe/inwi	riṉe	ene	tshone	vhone

Ntakadzeni na Peter vha pfana na u tamba bola tshikolo tshi tshi bva.

nṉe	iwe/inwi	riṉe	ene	tshone	vhone

Mmbwa i pfana na u bambela mulamboni.

nṉe	iwe/inwi	riṉe	yone	tshone	vhone

Ḽisala ndi ipfi ḽine ḽa sala vhuimoni ha dzina kana ḽa shuma na dzina fhungoni. A pfufhifhadza mafhungo na u ita uri zwi leluwe u a vhala.

U shumisa masala

Kha ri ṅwale

Ṅwalani maipfi o teaho fhethu ho teaho.

Masalamasumbi a sumbedza vhuimo ha tshithu kana zwithu. A na vhuimo ho fhambananaho. Hu na masumbafhano, masumbaafha, masumbaafho na masumbafhaḽa. Tsumbo: ino, iyi, iyo na iḽa.

_____ ndi dzhasi ḽanga.

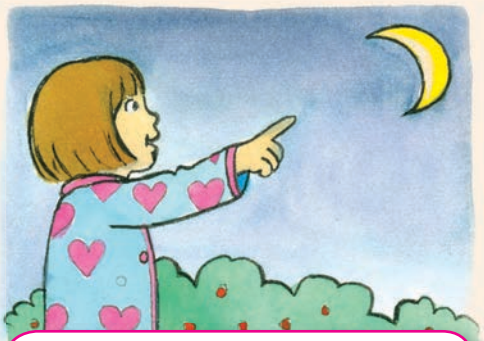

_____ ndi ṅwedzi.

_____ ndi tshiṱaraṱa tshine nda dzula khatsho.

_____ ndi gungwa.

_____ ndi tshiṱaraṱa tsha Biko Road.

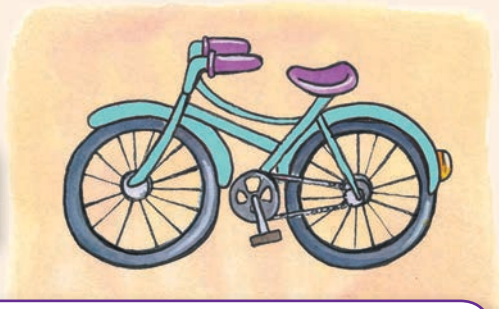

_____ ndi baisigiri yanga.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani mafhungo maṋa maṅwe na maṅwe a no sumbedza ḽisumbaafha na ḽisumbafhaḽa.

Deithi:

Shumisani masala masumbi ni tshi langiwa nga vhukule (tsini kana kule).

Sumbedzani fhano, afha, afho na fhaḽa.

_____ ndi tshimange tshanga.

_____ ndi rokho yanga.

_____ ndi zwimange zwanga.

_____ ndi moḓoro wa mudededzi wanga.

_____ ndi ṋaledzi.

_____ ndi mimoḓoro.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani mafhungo maṋa maṅwe na maṅwe ane mavhili ao a thoma nga iyi na nga itshi na maṅwe mavhili a no thoma nga iḽa na nga tshiḽa.

Ndi zwa nnyi?

Talelani masala one mafhungoni aya.

Heyi ndi thuthuthu yawe/ya ene.	Ndi tshawe/ene.
Moḓoro wavho/wa vhone khoyu.	Ndi zwavho/vhone.
Iyi ndi pene yaṋu/ya inwi?	Ndi tshaṋu/inwi.
Heetshi ndi tshikolo tshashu/ tsha riṋe.	Ndi zwashu/riṋe.
Heḽi ndi jasi ḽawe/ḽa ene.	Ndi tshawe/ene.
Iyi ndi founu yaṋu/inwi?	Ndi tshanga/nṋe.
Iyi mmbwa ndi yanga/nṋe.	Mmbwa ndi yanga/nṋe.

Vhambedzani mafhungo a re kha tsha monde na mafhungo a re kha tsha u ḽa are na masala masumbavhuṋe one.

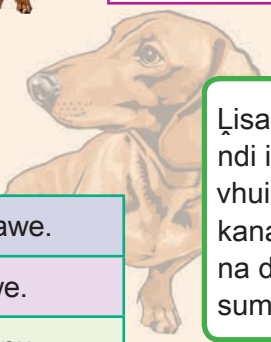

Ḽisala ḽisumbavhuṋe ndi ipfi ḽine ḽa sala vhuimoni ha dzina kana ḽa shuma na dzina ḽi tshi sumbedza vhuṋe.

Hoyu ndi moḓoro washu.	Ndi tshawe.
Hetshi ndi tshisibe tsha Nomsa.	Ndi yawe.
Heyi ndi mmbwa yanga.	Ndi dzaṋu.
Hedzi ndi bugu dza khonani yanga.	Ndi dzawe.
Heyi ndi hemmbe ya Takalani.	Ndi washu.
Hedzi ndi bugu dzaṋu.	Ndi yanga.

Shumisani masalamasumbavhuṋe mitaladzini i si na tshithu tsini na mafhungo.

Shumisani maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

dzavho

yawe

yashu

zwawe

Ndi moḓoro wa John. Ndi wawe.

Heyi ndi rokho ya Ann. Ndi _____.

Heyi ndi goloi ya riṋe. Ndi _____.

Heyi ndi founu ya Takalani. Ndi _____.

Hedzi ndi bugu dza vhatukana.
Ndi _____.

Hezwi ndi zwienda zwa Jim. Ndi _____.

Heyi ndi bulasi ya vha hoyu muṱa. Ndi _____.

Deithi:

Kha ri ṅwale

Livhanyani mafhungo a re kha khoḽomo ya u thoma na a re one a re kha khoḽomo ya vhuvhili. Lavhelesani maipfi o talelwaho nga fhasi. Mafurase matswuku a ḓo ni thusa u nanga masala one ane na ḓo thoma ngao mafhungo.

Nṋe na vha hashu a ri dzuli Makhado.	Ene u tamba thenisi.
Maria ha iti tshuṅwahaya nga madekwana.	Inwi ni tamba bola.
Mmbwa ya hashu a i ḽi khovhe.	Vhone vha pfana na maswiri.
Inwi a ni tambi tshese nga masiari.	Riṋe ri dzula Makhado.
Ntakadzeni ha bambeli tshikoloni.	Ene u vha a tshi khou ṱalela TV.
Vhana a vha pfani na maapula.	Yone i ḽa marambo.
Nṋe a thi na tshifuwohaya tsha mmbwa	Riṋe ri eḓela nga iri ya 9.
Mukomana wanga na nṋe a ri eḓeli nga awara ya 8 (malo).	Nṋe ndi na nḓou.

Kha ri ḓiphiṋe

Thusani Jim uri a wane nḓila ya u hayani. Ni tea u tshimbila no livha he baisigiri ya asedza hone u itela u mu thusa u wana nḓila kha meizi (mukwita).

MATHOMO

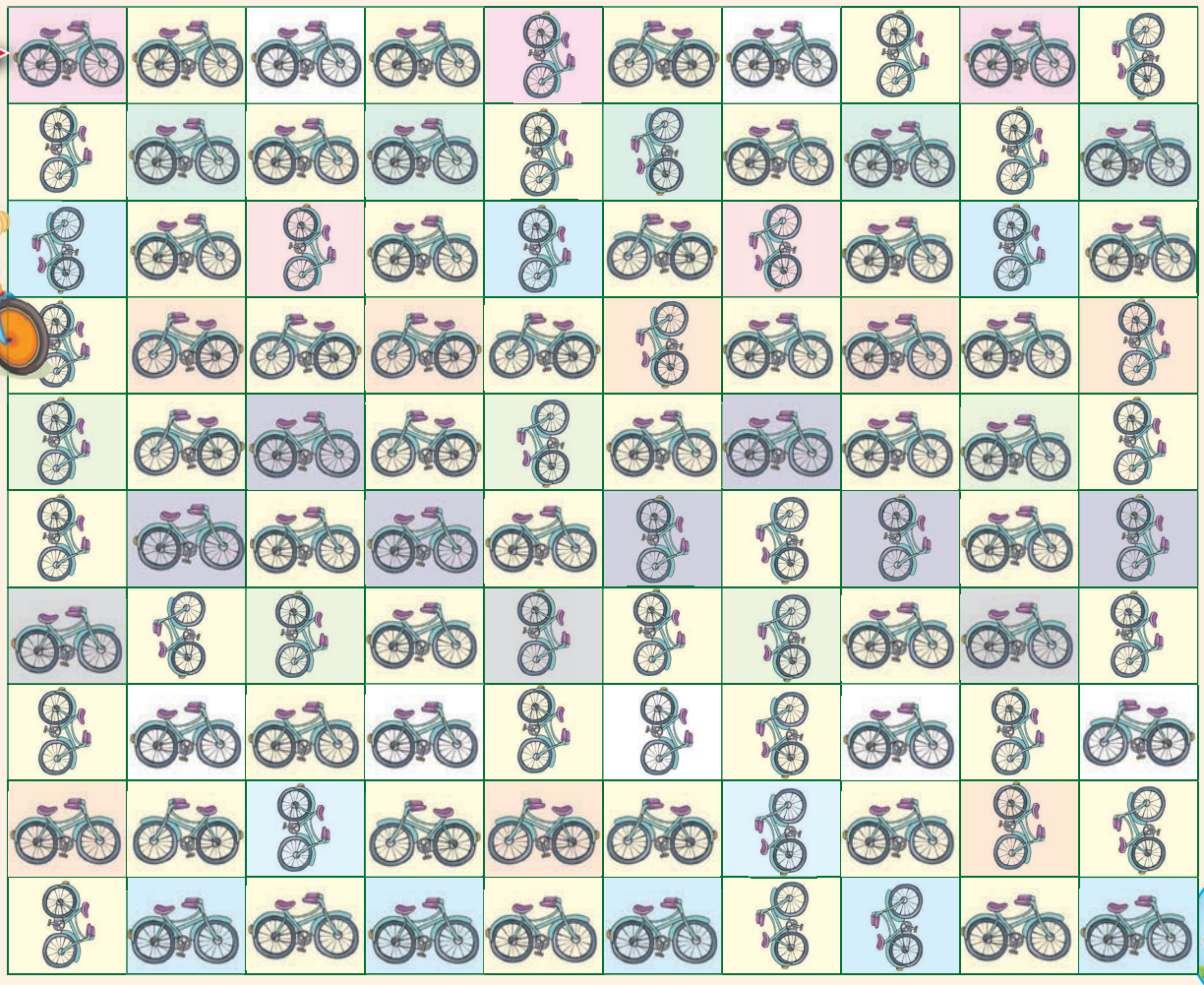

HAYANI

Itani tshikukwana tsha phomphom

Vhalani ndaela ni kone u ṱalutshedza khonani yaṋu uri ni tea u ita mini kha u khavhisa tshikukwana itshi.

Zwine na tea u vha nazwo

Tshikate tsha wuḽuya u luka
Tshifhuṱabibi tshithihi kana luḓaraṱa lwa u vhofha
Maṱo, mulomo na milenzhe zwi no bva kha siaṱari ḽa zwigeriwa
Guḽuu i no fara

Kuitelwe kwa phomphom

1 Olani zwitendeledzi zwihulwane zwivhili, zwi no fana kokotolo, kha tshipiḓa tsha khadibodo. Zwi gereni.

2 Olani zwitendeledzi zwiṱuku zwivhili nga ngomu ha zwitendeledzi zwihulwane. Zwi gereni, u itela uri zwitendeledzi zwaṋu zwihulwane zwa khadibodo zwi vhe zwo no vha na mabuli vhukati

3 Mameredzani zwitendeledzi izwi zwivhili, ni zwi pombe nga wuḽu ya ṱaḓa i tshi fhira kha buli ni tshi i tanda u mona na zwitendeledzi nga nnḓa u swika zwo no tandiwa tshoṱhe. Ni nga shumisa vhutambo vhuvhili kana vhuraru u itela u pomba zwitendeledzi nga u ṱavhanya.

4 Ni tshi shumisa tshigero tshi no fhira, gerani wuḽu memeni dza zwitendeledzi izwi zwivhili.

5 Ṱomani tshifhuṱabibi kana vhuḓaraṱa ha u vhofha uri ni ite milenzhe ya tshikukwana.

- Lunzhedzani luḓali lwa wuḽu vhukati ha zwitendeledzi zwa khadibodo ni vhofhe zwi khwaṱhe. Vhofhani mapfundo mavhili, ni kone u bvisa magaraṱa.
- Zwino itani phomphom ṱhukhu nga zwiḽa zwitendeledzi zwiṱuku. Itani zwi no fana na zwa u thoma nga nnḓa hauri phomphom iyi a i ṱoḓi milenzhe.

Zwino itani tshikukwana tshaṋu.

6 Nambatedzani phomphom mbili nga guḽuu.

7 Petani tshifhuṱabibi kana luḓaraṱa lwa u vhofha uri ni ite milenzhe mivhili ya tshikukwana.

8 Gerani milenzhe, maṱo na mulomo zwi tshi bva kha siaṱari ḽa zwigeriwa ḽi re murahu ha bugu yaṋu.

9 Nambatedzani izwi zwithu kha phomphom dzaṋu nga guḽuu.

Rinani tshikukwana tshaṋu dzina.	
Ni fanela u vha na mini uri ni kone u ita dziphomphom?	
Ndi nga mini ni tshi tea u vha na guḽuu?	

Deithi:

Tshikukwana tsha khathoni

Kha ri ite nyito

Lavhelesani zwifanyiso ni ṅwale ndaela dza u ita tshikukwana tsha khathoni Ṅwalani ndaela sa mvetamveto u thoma ni kone u dzi ṅwala nga vhuronwane afho fhasi.

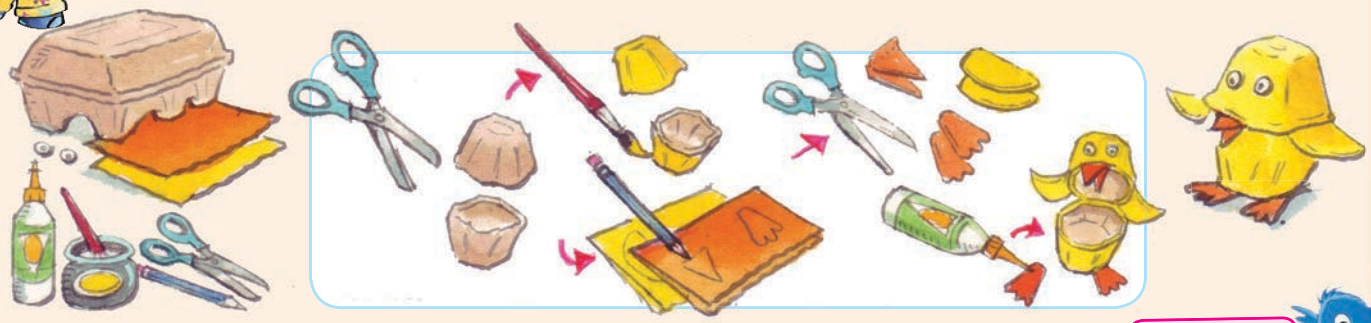

Ni nga shumisa maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

pennde | khathoni ya makumba | nga nnḓa | nga ngomu | geredzelani | tshigero | zwivhumbeo zwa thiraiengele

Ni tea u vha na matheriala afhio?

Ndaela

1

2

3

4

5

6

7

A

DENZHE ḼA VHANA

Dzina ḽa gurannḓa

Deithi

22 Lambamai 2015

Ṅwana wa miṅwaha ya 11 u anḓadza bugu ya u bika

Ṭhoho ya mafhungo

Zoe Bain Nḓivhadzamuvhigi

Phara i re marangaphanḓa

Jack Witherspoon u fana na mutukana muṅwe na muṅwe a re na miṅwaha ya 11. U tamba nga tshikeitibodo, u tamba bola ya milenzhe nahone u pfana na u bika.

Fhedziha Jack, we a fhedza miṅwaha minzhi tshee a bebwa a tshi khou lwa na vhuhoṱa, u kha ḓi tou bva u anḓadza bugu yawe ya u bika ya u tou thoma i no pfi "*Twist it up*".

Jack thoma u takadzwa nga u bika e na miṅwaha ya sumbe musi we a fhedza tshifhinga tshilapfu e sibadela. O vha a tshi anzela u ṱalela mbekanyamushumo kha theḽevishini ya henengei sibadela, ha vha hone he a ṱangana hone na tshaneḽe ya *Food Network*.

A thoma u ḓiitela risipi dzawe ene muṋe zwenezwi e sibadela, a ri musi a tshi vhuya hayani, a thoma u dzi edzisa.

Bugu ya Jack i khou rengiwa ḽifhasini ḽoṱhe, nahone u ita kosekose ya tshelede i no bva kha thengiso ya bugu a i fha vhana vha vhashai uri i vha thuse musi vha tshi lwala.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Kha ri ambe

Vhalani atikili A na B vhuvhili hadzo. Musi ni kha tshigwada, ambani nga idzi atikili. Ambani nga phindulo dza mbudziso dzi tevhelaho.

Ṭhoho dza mafhungo ndi dzifhio nahone dzi kunga dzangalelo ḽashu nga nḓila ifhio?

Ndi zwifhio zwi re kha phara ya u thoma nahone zwi kunga dzangalelo ḽashu nga nḓilaḓe?

Atikili iṅwe na iṅwe i khou amba nga mini?

Atikili iṅwe na iṅwe i amba nga zwiitei zwifhio?

B

Tshikolo tsha New Town tshi a wina hafhu

8 Ṭhafamuhwe 2015

Bheki Phakati

Gireidi 4 ya Tshikolo tsha New Town yo wina pfufho musi hu tshi fhululedzwa World Book Day mulovha. Kiḽasi ya Gireidi 4 vho vhalela zwiṱori vhana vha Gireidi 1 na 2 afha tshikoloni tshavho. Ṅwana muṅwe na muṅwe wa Gireidi 4 o vhalela zwiṱori vhana vha Gireidi dza fhasi. Vhana vha kiḽasi ya Gireidi 4 yo tou ḓiitela bugu dzavho vhone vhaṇe.

Dziṅwe bugu dzo lambedzwa nga vhaanḓadzi nga mahala. Vhana vhaṱuku vha Gireidi 1 na 2 vho takalela bugu idzi dza makolokolo. Vhunzhi ha vhana vha bva miṱani ya vhashai lune vha si vhe na bugu dzavhuḓi ngaurali miḓini yavho.

Muṱaṱisano wa Design a Bookmark.

Vhasidzana vhavhili vha kiḽasini ya Gireidi 4 vho wina Muṱaṱisano wa *Design a Bookmark*. Vhawini, Bongi Dube na Mary Smit, vhe vha vha songo takala zwone, vho wina pfufho ya bugu dza fumi nge vha ita tswayabugu dzi songo ḓowelwaho.

Bongi Dube na Mary Smith

Vhawini vha Muṱaṱisano wa *Design a Bookmark*

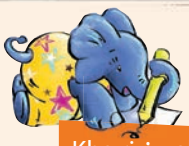

Kha ri ṅwale

Shumisani thangi dza u ṱukufhadza dza **tshi**, **ku** na **lu** kha madzina a re zwitangeni ni a ṅwale afho zwikhalani.

Vha ri vho vhuya na _____ kwa Mbahe (mutukana)	(Nnḓu) _____ ku no rengiswa khakwo aisikhirimu kwo vula.
Ni songo mu nyadza na ri ndi _____ lu ḓo ni mangadza (musekene)	Ṋeani (tshimange) _____ lwo xelaho vhudzulo.
Khaphu yo winwa nga _____ (musidzana) tsha fhano.	(Nnḓu) _____ tshi no rengiswa khatsho aisikhirimu tsho vula.
(Thanda) _____ lwo vunḓea.	Hu pfi (khaladzi) _____ kwawe kwo wina pfufho ya bugu.

U shumisa **tshi**, **ku** na **lu**
Ri shumisa lu kha u sumbedza u sekena ha tshithu. "Lutanda lwo vunḓea."
Ri shumisa **tshi** na **ku** kha u sumbedza u ṱukufhala ha tshithu. "**Tshi**tukana tsha fhano tsho vhuya na **ku**ṇoni kwa u fuwa."

Itani ndongazwiga dzo teaho magumoni a mafhungo aya.

Yoo Jack o ṅwala bugu ya bvumo___

Ṋamusi ḽo vha ḽi Ḓuvha ḽa Bugu ḽa Ḽifhasi___

Ndi nnyi we a wina pfufho___

Ndi nga mini Tshikolo tsha New Town tsho wina pfufho___

TEACHER: Sign _____ Date _____

U vhiga mafhungo

Kha ri ite nyito

Shumani na khonani yaṋu ni pulanele atikili ya gurannḍa i no amba nga zwe zwa koniwa tshikoloni tsha haṋu. Atikili yaṋu i tea u vha na vhulapfu ha maipfi a vhukati ha 60 na 80.

Elekanyani nga ṱhoho ine na ḓo ṅwala ngayo. Ṅwalani ṱhoho ya atikili yaṋu vhukati ha mepe wa mihumbulo ni dzhenise zwibogisini zwiṋa zwithu zwiṋa zwine na ḓo ṅwala ngazwo. Ni nga kha ḓi shumisa mepe wa mihumbulo uri u ni dededze musi ni tshi ṅwala atikili ya gurannḍa.

1

2

Atikili yanga ya gurannḍa ndi:

3

4

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

MAIPFI

MASWA

DENZHE ḼA VHANA

Ṭhoho

Deithi

Olani tshifanyiso tshi no amba nga atikili iyi

U ita tshipitshi

Kha ri ite nyito

Lugisani tshipitshi tshi no amba nga atikili yaṋu ya gurannḍa.

Shumisani vhusevheḍi hu tevhelaho uri hu ni thuse.

VHUSEVHEḌI HA TSHIPHITSHI TSHO ḽUGISWAHO

- Mukumedzo waṋu u tea u vha na na mathomo, mutumbu na magumo.
- Dubekanyani zwiitei nga ngona.
- Ni elelwe u ima nga ngona.
- Shumisani khalo yone ya ipfi.
- Ni vhe na vhuṱanzi uri vhoṱhe vha khou ni pfa.
- Ambani ipfi ḽo ṱamba.
- Lavhelesani vhathetshelesi.

Kha ri ṅwale

Ḍiiteleni notsi pfufhi.

Deithi: _____

Kha ri ṅwale

Dzhenisani madzina a re na thangi dza madzina dza vhunzhi dzo teaho afho zwikhalani. Tsumbo: Muthu muthihi, Vhavhili vhathu.

1 Muḓi muthihi Mivhili _____	2 Ḽiṅo ḽithihi Mavhili _____	3 Sekwa ḽithihi Mavhili _____	4 Lwayo luthihi Mbili _____
5 Ṱamaṱisi ḽithihi Mavhili _____	6 Mutukana muthihi Vhavhili _____	7 Mulilo muthihi Mivhili _____	8 Tshisibe Zwivhili _____
9 Mulenzhe muthihi Mivhili _____	10 Musadzi muthihi Vhavhili _____	11 Khovhe nthihi Mbili _____	12 Mbevha nthihi Mbili _____
13 Shango ḽithihi Mavhili _____	14 Ṅwana muthihi Vhavhili _____	15 Luaviavi luthihi Mbili _____	16 Lulungu luthihi Mavhili _____

1 miḓi, 2 zwikolo, 3 maṇo, 4 zwisidzana, 5 vhatukana, 6 maṱamaṱisi, 7 miungo, 8 zwisibe, 9 milenzhe, 10 vhasidzana, 11 khovhe , 12 mbevha , 13 makole, 14 vhaṅa, 15 nyavinyavi, 16 malwadze

U diṱola

Ndi a kona	☺	☹
u vhala lungano lwa sialala.		
u vhala risipi.		
u vhala ndaela.		
u vhala atikili ya gurannḓa.		
u topola ṱhoho ya mafhungo, nḓivhadzamuṅwali na marangaphanḓa.		
u pulanela u ṅwala tshiṱori.		
u pulanela u ṅwala ndaela.		
u pulanela u ṅwala risipi.		
u humbulela zwiṱori na kufhelele kwazwo.		
u ita ḽitambwa ḽa tshiṱori.		
u topola vhaanewa, puloto na fhethuvhupo.		
u shumisa thangi na mitshila.		
u shumisa masalavhuṋe na masalamasumbi.		
u shumisa thangi dza u ṱukufhadza tshi, ku na lu.		
u shumisa ndongazwiga dzo teaho magumoni a mafhungo.		

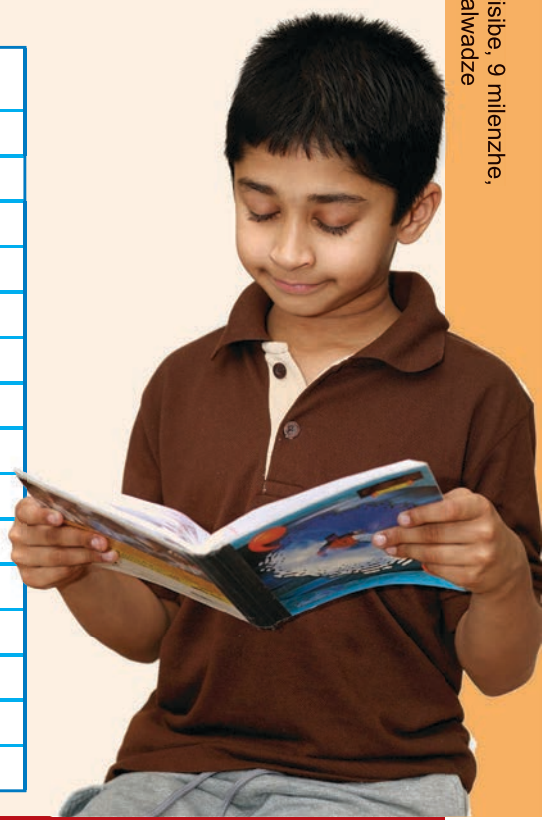

TEACHER: Sign _____ Date _____

Ṅwalani tshiṱori

Deithi:

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

Kha ri ṅwale

Ambani na khonani yaṋu nga tshiṱori tshine na khou ṱoḓou tshi ṅwala. Ṅwalani mihumbulo yaṋu kha siaṱari iḽi.

Vhaanewa vhanga ndi vhonnyi?

Tshiṱori itshi tshi itea ngafhi?

Tshiṱori tshi amba nga

Hu bvelela mini tshiṱorini?

Tshiṱori tshi fhela nga ṋḓilaḓe?

Ḓiiteleni bugu. Gerani siaṱari ḽi tevhelaho ḽa heyi bugu. Gerani kha mitaladzi yo ṱhukhukanyiwaho. Petani kha mitaladzi heyi. Kha khavara yayo, ṅwalani dzina ḽa bugu yaṋu. Ṅwalani dzina ḽaṋu nga fhasi ha dzina ḽa bugu ngauri ndi inwi muṅwali. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino ṅwalani tshiṱori tshaṋu buguni.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Ṅwalani dzina ḽa bugu hafha.

Ṅwalani dzina ḽaṇu hafha (ndi inwi muṅwali).

1

Ḽiga ḽa 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ḽiga ḽa 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ḽiga ḽa 3: sitepulareni kha lurumbu ulu.

KHAVARA YA NGA MURAHU

Rainbow WORKBOOKS

MALUGANA NA MUṄWALI

Ṅwalani dzina ḽaṇu

Miṅwaha yaṇu

Hune na dzula hone

8

Ḽiga ḽa 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no siṱepuḽara bugu yaṇu.

4

Olani tshifanyiso hafha.

Ṅwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṱori.

5

Olani tshifanyiso hafha.

Isani phanḓa na tshiṱori tshaṋu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u ṅwala tshiṭori tshaṇu hafha.

2

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiṭori tshaṇu.

7

3

Isani phanḓa na tshiṭori tshaṇu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

6

Ṅwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṭori.

Olani tshifanyiso hafha.

Z
w
i

r
e

n
g
o
m
u

Thero ya 3: Zwi kha zwoṱhe zwine ra vhala

Maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi
Themo ya 2: Vhege dza 1 – 2

33 Mutsho u ri mini? 70

U vhala mafhungomatsivhudzi a u tou vhonwa. U vhala tshati ya mutsho na tshatidungo ya kunele kwa mvula.
Therisano yo ḓisendekaho nga tshati ya mutsho.
U ṋula mafhungomatsivhudzi a tshi bva kha tshati ya mutsho hu tshi vhambedzwa mutsho wa fhethu ho fhambananaho.

34 Mutsho wa ṋamusi ndi . . . 72

U ita tshati ya mutsho hu tshi shumiswa zwigeriwa.
U vhiga mvumbo ya mutsho kha mbekanyamushumo ya TV.
Vhagudi vha ela kuvhigele kwavho khathihi na kuvhigele kwa vhaṅwe ngavho kiḽasini.

35 U shumisa maṱaluli kha u ṱalula madzina 74

U shumisa maṱaluli kha u ṱalutshedza zwifanyiso.
U ḓivhadzwa digirii dza mbambedzo.
U vhumba mafhungo hu tshi shumiswa maṱaluli e a ṅewa.
U fhedzisa tshiṱori hu tshi shumiswa maṱaluli o teaho.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

36 Zwo itea kale 76

Tshifhinga tsho fhiraho: maiti a wanalesaho (maanzeli) na a sa wanalesi.
U ṅwala zwiṅwaliwaho dayarini zwi kha tshifhinga tsho fhiraho.
U topola maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.
U ṅwalulula maṅwalwa a tshi bva kha tshifhinga tshi ḓaho a tshi ya kha tsho fhiraho.
Maṱaluli a mbambedzo/digirii dza mbambedzo.

37 U vhalela mafhungo matsivhudzi 78

U vhala ḽiṅwalwa ḽa mafhungomatsivhudzi – phamfuḽethe.
Tholokanyoṋḓivho yo ḓisendekaho nga phamfuḽethe.
U ita phamfuḽethe i re na zwi no tou vhonwa zwi tshi ṅea vhathu mafhungomatsivhudzi.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

38 U ṋetshedza mafhungomatsivhudzi 80

U pulanela u ṅwala phamfuḽethe.
U ita phamfuḽethe i ṅea vhathu mafhungomatsivhudzi re na zwi no tou vhonwa nahone zwo tou ṅwaliwa.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

39 U vhala tshati uri ni wane mafhungomatsivhudzi 82

U vhala tshatidungo ya mitambo.
U fhindula mbudziso dzi no kwama tshatidungo.
U ita ṱhoḓisiso na u shumisa mafhungomatsivhudzi e a waniwa kha u ita tshatidungo.
U vhigela tshigwada tshatidungo.

40 U vhambedza zwithu 84

Nḓowedzo ya digirii dza mbambedzo.
U shumisa digirii dza mbambedzo kha u ṱalutshedza nyolo/tshifanyiso.
Digirii dza mbambedzo dzine dza tea u elelwa.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

U vhala nganeapfufhi na u ṅwala ṱhalutshedzo ya mvumbo
Themo ya 2: Vhege dza 3 – 4

41 U vhala tshiṱori: Vhuḓifari ha Lulu 86

U fhedzisa tholokanyoṋḓivho yo ḓisendekaho nga tshiṱori.
U sedzesa uri muanewa muhulwane u shanduka nga nḓiḽaḓe u bva mathomoni u swika magumoni a tshiṱori.
U ita ngaganyamvumbo mbili dza muanewa: u rangani na nga murahu.
U bveledza ḽitambwa ḽi no sumbedza vhabvumbedzwa vho fhambananaho vha tshiṱorini.
U shumisa maṱaluli kha u ṱalutshedza maanewa a re tshiṱorini.

42 Elekanyani nga tshiṱori itshi 88

U ṅwala zwi ṅwalwaho dayarini zwi tshi vhonwa nga ḽiṱo ḽa muanewa.
U topola maipfi oṱhe a no ṱalutshedza e a shumiswa kha ngaganyamvumbo ya muanewa.
U topola vhoṋefhungo na maiti mafhungoni.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

43 Ṅwalani tshiṱori 90

U pulanela u ṅwala tshiṱori hu tshi ṱalutshedzwa na u bveledza muaanewa.
U shumisa mepe wa mihumbulo kha u ṱalutshedza mvumbo khulwane dza muanewa.
U ṱalutshedza uri muanewa u shanduka nga nḓiḽaḓe u bva mathomoni u swika magumoni a tshiṱori.

44 Musi maiti e mushumoni 92

U ṅwala mafhungo a no yelana na maiti e a shumiswa zwifanyisoni.
U livhanya maiti a tshifhinga tsha zwino na a tshifhinga tsho fhiraho khathihi na thutha maiti a si one.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.
U vhala tshiṱori ho sedzeswa vhaanewa vhahulwane.
Tholokanyoṋḓivho i re mbudzisoṱhoḓisisi dzi no kwama vhaanewa.

45 Dayari ya tshiphirini ya Mandu 94

U vhala tshiṱori ho sedzeswa muanewa muhulwane.
Tholokanyoṋḓivho i re na mbudziso dza ṱhalaphindulo dzi no kwama vhaanewa.

46 Ndi vhathuḓe? 96

U nweledza tshiṱori dayarini hu tshi tevhedzwa tshifhinga tsho fhiraho.
Therisano nga muanewa muhulwane na mvumbo yawe.
U topola mvumbo dza muanewa muhulwane na u shumisa maṱaluli kha u mu ṱalutshedza.
U ṅwala ṱhalutshedzo ya muanewa muhulwane.
Ndogazwiga: maambelwa na pheleledzo dza mafhungo.

47 Maiti hafhu 98

Mapfanisi sa tshipiḓa tsha nyito
U shandula maiti a re mafhungoni a tshi bva kha tshifhinga tsha zwino a tshi ya kha tshifhinga tsho fhiraho.
Pfano ya ṋefhungo na ḽiiti.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

48 Pulanelani u ṅwala tshiṱori 100

U shumisa kuitele kwa u ṅwala, u songa mutumba, u ita mvetamveo na u dzudzanya.

Mutsho u ri mini?

Kha ri vhale

Kha ri vhale mepe wa mutsho.

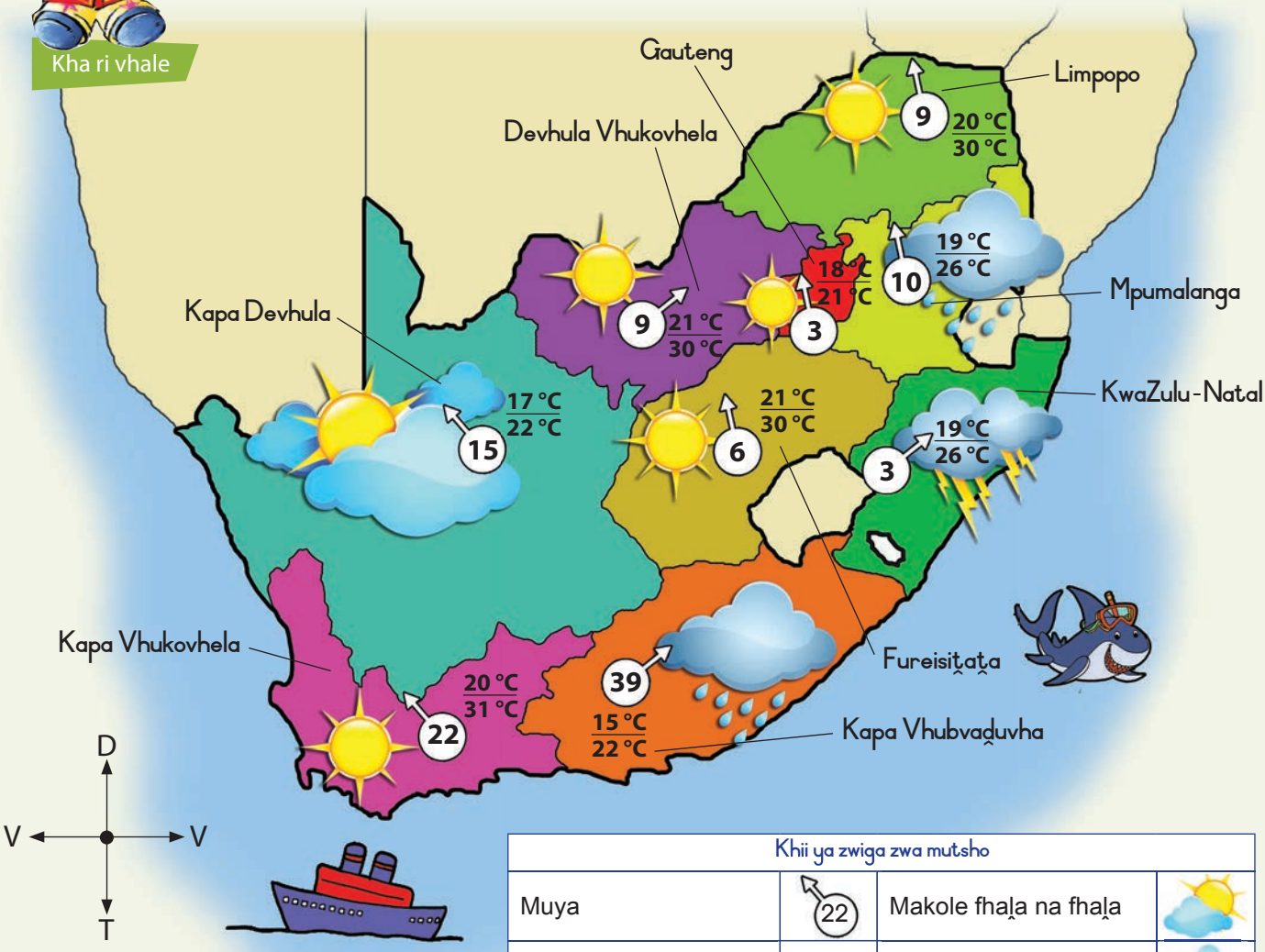

Khii ya zwiga zwa mutsho			
Muya	22	Makole fhaḽa na fhaḽa	
Thempheretsha	20 °C / 31 °C	Mvula	
Phenyo na mvula ya mithathabo		Mutsho wa masana	
Makole		Khuli	

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṋu nga mepe wa mutsho.

- Tshati i ni vhudza mini nga mutsho wa vunḓuni ḽa haṋu?
- Mutsho wo tou ralo zwavhukuma ṋamusi?
- Ambani nga mutsho wa mavunḓu mańwe.
- Vhathu vha Kapa Vhubvaḓuvha vha tea u ambara zwiambaroḓe kha mutsho wo raliho?
- Hune mutsho wa vha wavhuḓisa.

Deithi:

Mvula ya ṅwedzi: Newville

Kha ri ṅwale

Ḓidzhieni ni tshi khou ya u vhala mvumbo ya mutsho kha TV ni tshi khou shumisa mepe u re kha siaṱari ḽa seli. Ṅwalani zwine na ḓo amba kha vunḓu ḽiṅwe na ḽiṅwe.

Ṅwalani madzina a mavunḓu.	Ṱalutshedzani mutsho. Thomani nga u amba uri thempheretsha i ḓo vha ifhio, ni kone u amba uri i ḓo na, hu ḓo vha na makole kana u ḓo vha mutsho wa masana naa.

Kha ri vhale

Vhalani tshati ine ya khou sumbedza tshikalo tsha mvula tsha Newville kha miṅwedzi ya fumbili (12). Ambani na muṅwe nga inwi uri ho na mvula nngafhani ṅwedzi muṅwe na muṅwe.

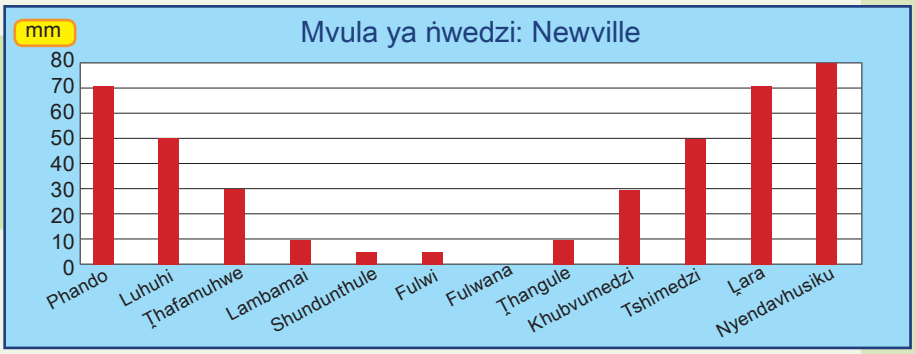

Kha ri ṅwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

Ndi nga ṅwedzi ufhio he ha nesa mvula?	
Ndi nga ṅwedzi ufhio he ha vha ho oma?	
Ndi miṅwedzi ifhio i no wela kha khalaṅwaha ya mvula?	
Ṋaṅwaha ho na mvula nngafhani?	
Ndi miṅwedzi ifhio ye ya vha na tshikalo tshi no lingana tsha mvula?	
Ndi miṅwedzi ifhio ye khayo hu si ne mvula?	
Ni vhona u nga tshifhinga tsha khwiṋesa tsha u thoma u lima ndi tshifhio? Ngani?	

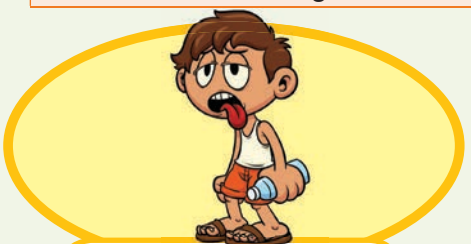

fhisa

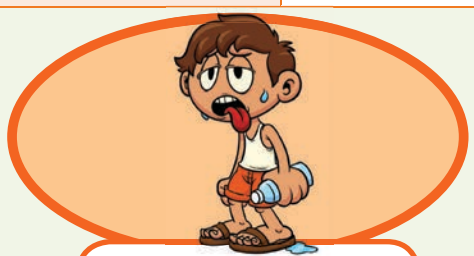

fhisesa

fhisesesa

TEACHER: Sign _____ Date _____

Mutsho wa ṋamusi ndi . . .

Itani tshati ya mutsho. Gerani zwiga zwa mutsho zwi re nga fhasi kha siaṱari iḽi ni zwi nambatedze kha mepe uyu mavunḓuni o fhambananaho.

Kha ri ite nyito

Kha ri ambe

Musi no no nambatedza zwiga izwi, ambani na khonani yaṋu nga tshati ya mutsho. Ni ambe uri mutsho wo ima nga ṋḓilaḓe vunḓuni ḽiṅwe na ḽiṅwe.

mvula	makole	makole fhaḽa na fhaḽa	mutsho wa masana	khuli	phenyo na mvula ya mithathabo	gambogo	muya	mutsho wa masana
								

Deithi:

Kha ri ṅwale

Ḓidzhieni ni tshi khou vhudza vhaṱaleli vha TV nzulele ya mutsho. Ṱalutshedzani nzulele ya mutsho ya vunḓuni ḽiṅwe na ḽiṅwe. Hoṱhe vhudzani vhaṱaleli zwine na vhona vha tshi nga ambara zwi no yelana na mutsho wa henefho. Vha vhudzeni uri mutsho uyu u ḓo kwama mishumo ya hayani nga nḓilaḓe (tsumbo: u kuvha), kana uri vha tea u ḓola zwiḓolo zwa u thivhela ḓuvha naa. Ṱalutshedzani vhorabulasi uri ndi mutshoḓe une vha tea u u lavhelela.

Vunḓu	Nzulele ya mutsho
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	

Kha ri ambe

Zwino vhigani mvumbo ya mutsho yaṋu.

U ḓiṱola

Ndo	✓	✗
vhiga mutsho nga nḓila i no pfala?		
fha vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mutsho wa vunḓu ḽiṅwe na ḽiṅwe?		
shumisa luamba lwo teaho vhaṱaleli vha re vhathu vhahulwane?		
shumisa maipfi one a “mutsho”?		
vha ndo lavhelesesa vhaṱaleli vhanga musi ndi tshi khou vhiga?		

TEACHER: Sign _____ Date _____

U shumisa maṱaluli kha u ṭalula madzina

MAṰALULI: Ni ḓo vha ni tshi kha ḓi zwi humbula uri madzina ndi thinwa dza vhathu, fhethu na zwithu. Maṱaluli a ri ṋea mafhungomatsivhudzi a no kwama muthu, fhethu kana tshithu. A ṭalutshedza madzina.

A ri vhudza nga mbonalo, vhuḓipfi, munukho kana muthetshelo wa zwithu kana muthu nahone a ita uri zwine ra amba kana ra ṅwala zwi takadze.

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso izwi. Zwoṱhe zwi amba nga madzina. Vhudzani khonani yaṋu uri izwi zwithu zwi vhonala, zwi nukha, zwi phuphuledzea na u thetshelea nga nḓilaḓe.

Kha ri ṅwale

Zwino livhanyani maṱaluli a re kha khoḽomo ya u thoma na madzina a re kha khoḽomo ya vhuvhili.

zheuzheu	tie
naka	bada
magodzhogodzho	maluvha
luvhilo	masiḽapere
ḓifha	matshipisi
fhisa	mashika
nakelela	goloi
dudela	khekhe
nukha	kumangana

Nangani phara ṭhanu dza madzina na maṱaluli dzine dza bva kha mitevhe i re afho nṯha ni dzi shumise mafhungoni maṱanu.

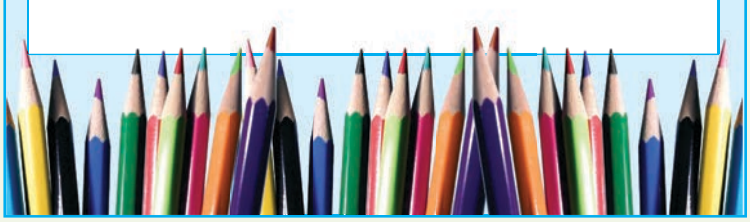

Deithi:

MAIPFI

M
A
S
W
A

Zwiṱori zwine zwi si shumise maṱaluli zwi a bora

BORA

Kha ri ṅwale

Vhalani tshiṱori tshi re afho fhasi. Ni kone u ṅwala liṱaluli ḽa dzina ḽiṅwe na ḽiṅwe uri ni zwi vhone uri tshiṱori itshi tshi vho takadza nga ndilaḓe.

Iḽo ḓuvha! _____ .

Watshi yanga ya _____ ya mbo lila.

Nda tsa mmbeteni wanga wa _____ .

Nda mbo ambara vhurukhu hanga ha_____na dzhesi yanga ya _____ .

Nda nwa dzhusi ine ya_____khathihi na u ḽa sangwetshi ye ya vha i tshi_____.

Ndi tshi fhedza nda namela bisi ya_____.

Zwino ṅwalani mafhungo a malo a no amba nga kufhelele kwa tshiṱori itshi. Ni shumise maṱaluli kha u ṱalutshedza madzina oṱhe e na a shumisa.

i na luvhilo

i na luvhilosa

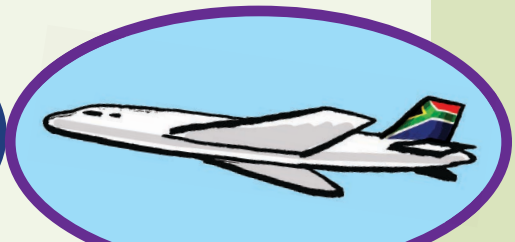

i na luvhilosesa

TEACHER: Sign _____ Date _____

Zwo itea kale

Tshifhinga tsho fhiraho: Ri shumisa mapfanisi a ṅefhungo kha u sumbedza zwifhinga. Mapfanisi a tshifhinga tsho fhiraho a vhonala nga pfalaṱhaphuwi o.

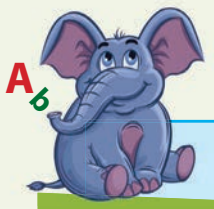

Ḓivhamaipfi

Talani mutalo ni tshi livhanya maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

dzi ḽa	o sea
vha tshimbila	no vuwa
u sea	dzo ḽa
ni vuwa	vho tshimbila
ri tamba	tsho thoma
tshi thoma	ro tamba
vha ṱoḓa	tsho ya
tshi ya	vho ṱoḓa
zwi dzhia	lwo gidima
lu gidima	zwo dzhia
tshi tshimbila	zwo imba
zwi imba	ḽo bambela
ku gidima	tsho tshimbila
ḽi bambela	ho eḓala
a renga	kwo gidima
vhu eḓela	o renga

Zwino tangedzelani mapfanisi a re kha vhuthihi.

Ni talele nga fhasi mapfanisi a re kha vhunzhi.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani tshiṅwalwa tsha dayari tsha maipfi a no hovhelela 40 nga zwe na ita mafheloni a vhego yo fhiraho. Maiti oṱhe ane na ḓo a shumisa a vhe e kha tshifhinga tsho fhiraho.

Dayari yanga

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri vhale

Vhalani imeiḽi ye Jim a ṱwalela Mandu. O i ṅwala i kha tshifhinga tshi ḓaho. Tangedzelani maiti a re kha imeiḽi ya Jim. Ni kone u ṅwala zwe a ṅwala zwi kha tshifhinga tsho fhiraho.

Ha	manduK@gmail.com		
I bva kha	jimS@yahoo.com	Ḽa 11 Ṱhafamuhwe 2015	15:14

Mandu wanga

Matshelo ndi khou ya khempheni ya bola ya milenzhe. Ri ḓo tshimbila lwendo lwa awara tharu ri tshi ya. Ri ḓo ḽa tshilalelo musi ro no pakulula bege dzashu nahone ri ḓo eḓela ḽo no swifhala. Ri ḓo vuwa nga matshelonitsheloni ra ḽa vhuragane. Vho Khoutshu (mugudisi) vhashu vha ḓo ri sumbedza kuitele kwa nyonyoloso. Ri ḓo tamba bola tshifhinga nyana ra kona u vhona muvi dza bola.

I bva kha

Jim

Rumelani

o naka

onakesa

o nakesesa

TEACHER: Sign Date

U vhalela mafhungo matsivhudzi

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala.
- Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Kha ri vhale

Vhunzhi ha vhana vha ita nyonyoloso tshifhinga tshoṱhe vha sa swiki hune vha humbula uri vha khou i ita. Vha ita nyonyoloso musi vha tshi khou tamba mudavhini kana luvhanḓeni lwa u tambela kana vha tshi khou raha bola tshikoloni kana vha tshi gidimela bisi.

Musi ni tshi ita nyonyoloso, ni thusa muvhili waṋu uri u khwaṱhe u itela uri u kone u ita zwine na tama u ita. Lingedzani u shumisa muvhili waṋu ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe! Khezwi ni sa iti zwa u bambela, u dzhoga, u tshimbila, u namela baisigiri, miṱharamuwo, u dantsa, u tshina kana u tamba bola kana nitebolo.

Nyonyoloso i ni ṋea mbilu yo takalaho.

Musi ni tshi ita nyonyoloso mbilu yaṋu i a bommbesa malofha, ni fema nga u ṱavhanya nahone muvhili waṋu u wana okhisidzheni nnzhi.

Hezwi zwi ita uri mbilu i khwaṱhe.

Miniti muṅwe na muṅwe wa nyonyoloso u na mushumo.

Nyonyoloso i khwaṱhisa misipha

Nyonyoloso i khwaṱhisa misipha yaṋu. Ni nga ita nyonyoloso nnzhi ni sa neti.

Nyonyoloso i ita uri ni lungulule muvhili

O onyolowa na u ṱharamuwa zwi lungulula muvhili. Hezwi zwi amba uri ni nga kona u tshimbidza zwanḓa na milenzhe ni sa pfi miraḓo yo hwetekana kana i tshi vhavha.

Nyonyoloso i ita uri tshileme tshaṋu tshi langee.

Musi ni tshi ita nyonyoloso, muvhili waṋu u vhulunga mapfura a tshikalo tsho linganelaho. Zwi ni thusa uri tshileme tshaṋu tshi langee – ni si nonese.

Fhungudzani u ṱalela TV na u tamba mitambo kha khomphyutha

Mutakalo wa vhana

Vhana vha tea u ita nyonyoloso tshifhinga tshinzhi vha sa fhedze tshifhinga tshinzhi vho ṱalela TV

Kha ri ṅwale

Vhalani atikili ni fhindule mbudziso idzi.

Ulu ndi lushaka lufhio lwa maṅwalwa?	
A	Ndi risipi
B	Ndi lungano
C	Ndi ḽiṅwalwa ḽa mafhungomatsivhudzi
D	Ndi ṱhalutshedzo

Maṅwalwa aya a ri vhudza uri vhana vha tea u fhedza tshifhinga tshinzhi vha tshi khou ita mini?	
A	Vha sa ḽesi
B	Vha sa ṱaleli TV
C	Vha sa iti nyonyoloso
D	Vha sa tshimbilesi nga mimoḓoro

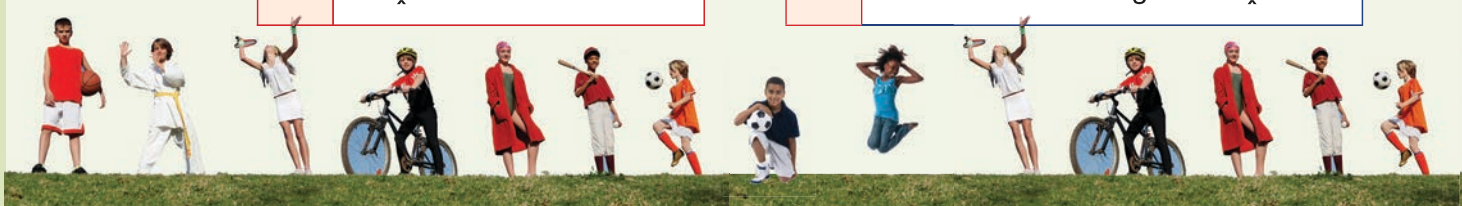

MAIPFI MASWA

Atikili iyi i amba nga mbuelo tharu dza nyonyoloso. Ndi dzifhio?

Ni vhona u nga muṅwali u khou amba mini nga maipfi a “mbilu yo takalaho”?

Ṅwalani phamfuḽethe ya inwi muṇe ni tshi sumbedza vhuhulu ha nyonyoloso.

Kha ri ite nyito

U ṋetshedza mafhungomatsivhudzi

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

Kha ri ite nyito

Pulanani na u ṅwala phamfuḽethe ya inwi muṋe.

Ni ḓo ṅwala nga mini?

1 Ni ḓo bula mafhungomatsivhudzi afhio?

2 Ndi nga mini mafhunhomatsivhudzi aya e na mushumo?

3 Ndi vhonnyi vhane vha ḓo vhuelwa nga mafhungomatsivhudzi aya?

4 Vhaḓivhi vha ri mini nga ṱhoho iyi ya mafhungo?

Ni khou ṱoḓou vhudza vhathu mafhungomatsivhudzi afhio? Bulani mihumbulo mivhili.

Ndi nga mini mafhungomatsivhudzi aya e na ndeme?

Deithi:

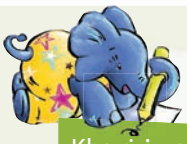

Kha ri ṅwale

Musi no no dzudzanya maṅwalwa aṇu, a ṅwaleni nga vhudele afho tshikhalani tshe na ṇewa. Ṅwalani ṱhoho tshibogisini tshiṅwe na tshiṅwe.

1

2

3

Olani tshifanyiso tsha u sumbedza ṱhoho.

4

Ṅwalani khephusheni ya tshifanyiso.

U vhala tshati uri ni wane mafhungomatsivhudzi

Kha ri ambe

Nyolo i re afho fhasi i ri vhudza uri vhana vha takalela mitambo ifhio.
I lavheleseni lwa tshifhinga nyana.

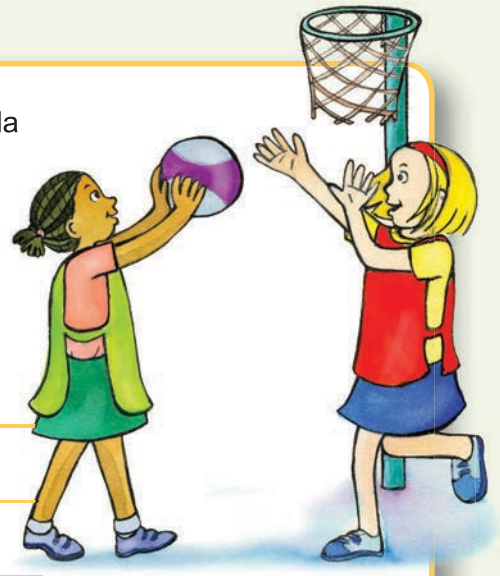

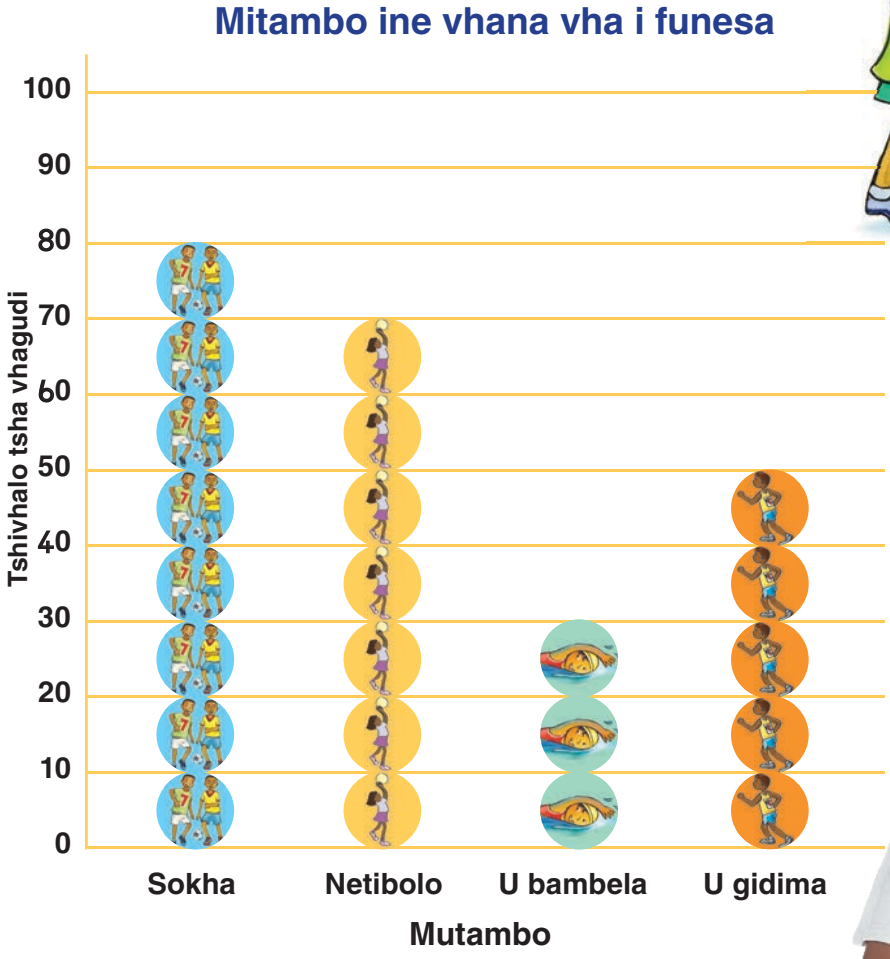

Kha ri ambe

- Tshifanyiso tsho raliho tshi vhidzwa upfi ndi tshatidungo. Heyi i khou ri vhudza uri vhana vha takalelesa mitambo ifhio.
- Lavhelesani mutalo u re fhasifhasi ni vhudze khonani yaṇu mitambo ye ya buliwa.
- Lavhelesani nomboro dzi re kha tshaṇda tsha u monde tsha tshati ni ambe nomboro dze dza buliwa.

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri ṅwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

Vhana vhanzhi vha takalelesa mutambo ufhio?	
Vhana vhanzhi a vha takalelesi mutambo ufhio?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela sokha?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela netibolo?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela u gidima?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela u bambela?	

Kha ri ite nyito

Vhudzisani khonani yaṇu uri u takalelesa mutambo ufhio? Khaḽarani zwibuḽoko zwi re kha thebuḽu i re afho fhasi ni tshi sumbedza mitambo ine vha i takalelesa. Thomani fhasi ha thebuḽu.

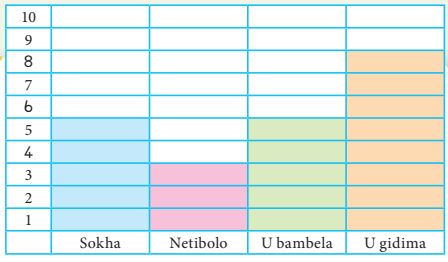

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Sokha	Netibolo	U bambela	U gidima

Thebuḽu yaṇu i ḓo nga sa hei.

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Sokha	Netibolo	U bambela	U gidima

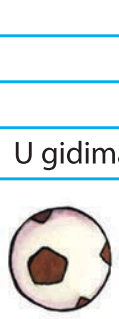

Vha takalelesa mutambo ufhio? _____

A vha takalelesi mutambo ufhio? _____

U vhambedza zwithu

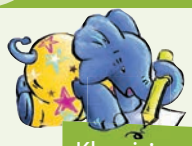

Kha ri ṅwale

Ṅwalani ḽiṱaluli ḽo teaho ni tshi ṱalutshedza tshiṅwe na tshiṅwe tsha zwifanyiso izwi.

ndenyesesa

ndapfu | ndapfusa | khwaṱhesa | ndenya

ṱhukhu | khulwane | khwaṱha | khulwanesesa

ndapfusa (navhesa) | ṱhukhusa | ndapfusa

No guda uri maṱaluli a ṱalutshedza madzina, sa tsumbo: Mmbwa **ṱhukhu** kana Mmbwa ndi **ṱhukhu**.

Ri a kona u shumisavho maṱaluli kha u vhambedza zwithu:

Tshimange ndi **tshiṱuku**. Mbevha ndi **ṱhukhusa**.

Lusunzi ndi **luṱukusesa**.

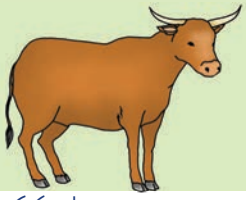

khulwanesa

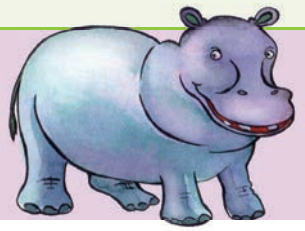

ndapfu (navha)

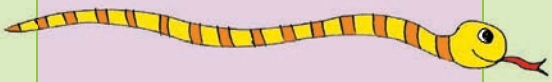

ṱhukhusa

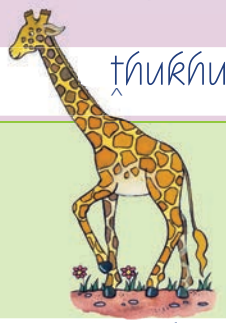

ndapfusesa

ndenyesa

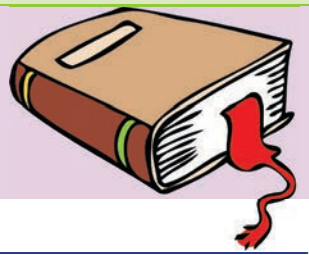

Deithi:

Digirii dza mbambedzo

Kha ri ṅwale

Jim

Ntakadzeni

Ajay

Fhedzisani mbambedzo

Jim u na maluvha manzhi.

Ntakadzeni u na maluvha _____.

Ajay u na maluvha _____.

Vhurukhu ha Jim ndi vhulapfu.

Vhurukhu ha Ntakadzeni ndi _____.

Vhurukhu ha Ajay ndi _____.

Vhonani

Pam

Devi

Vhonani o lapfa.

Kanakana o _____.

Devi o _____.

Bugu ya Vhonani ndi khulwane.

Bugu ya Kanakana ndi _____.

Bugu ya Devi ndi _____.

Ndi na tshilede ṱhukhu.

Ene u na tshelede _____.

Uyu u na tshelede _____.

Mushonga uyu u a vhavha.

Uyu u a _____.

Uyu ndi wone u no _____ kha yoṱhe.

Haya ndi maṅwe a maṱaluli ane na tea u a elelwa.

khulu khukhulu khulukhulukhulu

tsekene tsekenetsekene tsekenetsekenetsekene

ṱhukhu ṱhukhuṱhukhu ṱhukhuṱhukhuṱhukhu

zwinzhi zwinzhizwinzhi zwinzhizwinzhizwinzhi

U vhala tshiṱori: Vhuḓifari ha Lulu

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni vhudze muṅwe nga inwi uri ni vhona u nga tshiṱori itshi tshi amba nga mini.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala.
- Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

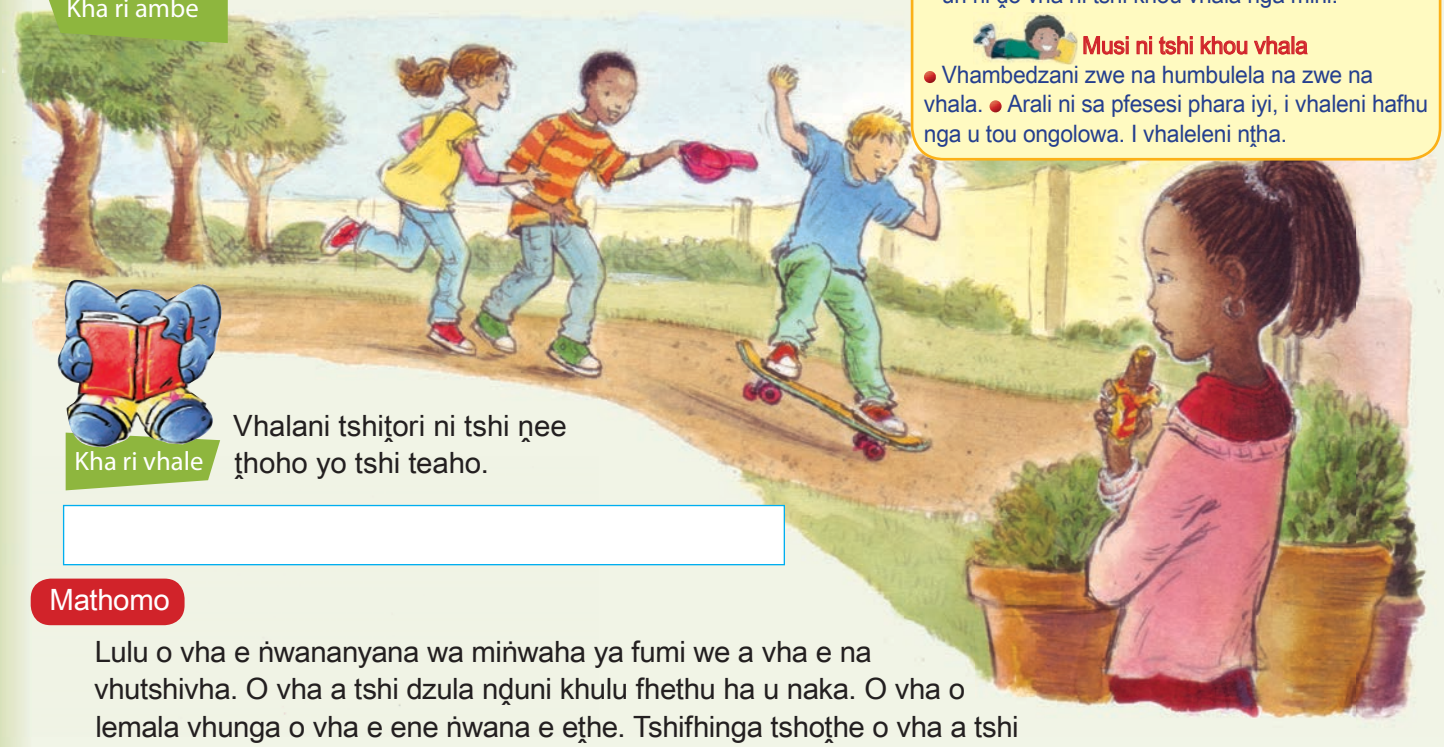

Kha ri vhale

Vhalani tshiṱori ni tshi ṋee ṱhoho yo tshi teaho.

Mathomo

Lulu o vha e ṅwananyana wa miṅwaha ya fumi we a vha e na vhutshivha. O vha a tshi dzula nḓuni khulu fhethu ha u naka. O vha o lemala vhunga o vha e ene ṅwana e eṱhe. Tshifhinga tshoṱhe o vha a tshi ḽa zwiḽiwa zwa maṱhakheni zwe a vha a tshi zwi ṱongisela khonani dzawe musi a tshi ṱafuna, ngeno a sa vha fhi. O vha a sa ṋei muthu thoyi dzawe na dzone. Ḽiṅwe ḓuvha nga Mugivhela nga masiari, Adam, Ndavhe na Kate vha ya u tamba na Lulu. Vha humbula u mu laya.

Mutumbu

Ndavhe a ṱuwa na tshikeitibodo tshawe tshiswa. Vhana avha vha sielisana u namela tshikeitibodo tsha Ndavhe vha tshi tsa vha tshi gonya phanḓa ha giratshi ya ha Lulu.

Lulu a humbela vhabebi vhawe uri vha mu rengele tshikeitibodo sa mpho ya Khirisimusi fhedzi vha hana.

A sinyuwa na u mbumbumala musi khonani dzawe dzi tshi hana a tshi namelavho.

“Musi inwi ni nga kha ḓi rengelwa tshikeitibodo tshaṋu, Lulu,” ndi John a tshi vhidzelela. “Ndi hone ni tshi ḓo ḓiphiṋa na riṋe!”

Lulu a pfa o ṱungufhala na u khethululwa. O vha o lavhelela u ḓiphiṋa nga u tamba masiari ayo, fhedzi zwino u vho pfa e na vhumvumvu nahone o ṱungufhala. A zwi vhona uri o vha a sa fari khonani dzawe zwavhuḓi nauri na vhone vha nga vha vho vha vha tshi pfa vho vhaisalavho.

Magumo

Khathihi fhedzi, a mbo ḓelwa nga muhumbulo. “Khezwi ni sa dzheni ngomu nḓuni ra nwa dzhusi na khekhe ya tshokoḽeithi?” u ralo a tshi amba navho. “Ri tshi fhedza ri ḓo tamba mitambo kha khomphiyutha yanga.”

Khonani dza Lulu dza pfa dzo mangadzwa nga Lulu muswa. Vha pfa vho takala uri ha tsha humbulela ene e eṱhe. Vha vha na lutendo lwauri u bva zwino u ḓo fhavho vhaṅwe vhathu thoyi dzawe na maḽegere misi yoṱhe.

(Tsho pambiwa kha Mulingo wa ANA.)

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri ṅwale

Tangedzelani ḽeḓere ḽi re tsini na phindulo yone.

Musi zwi tshi thoma, Lulu o vha e khonaniḓe?	
A	Ya mafunda na vhuhwavho
B	Ya vhutshivha na vhunwa
C	I no funa vhathu na mafunda
D	Ya vhutsha na tshiṱuhu

Lulu o vha a tshi dzula ngafhi? Fhethu . . .	
A	hu re muḓanani wo fhumulaho.
B	hu re na bada yo ḓalesaho goloi tsini na lwanzhe.
C	hu re na miḓi yo nakesaho.
D	hu re na dzifuḽethe ndapfu ḓoroboni.

Khonani dza Lulu dzo mu dalela lini?	
A	Nga masiari a Mugivhela ḓuvha ḽo bva
B	Nga madekwana a Mugivhela a murotho
C	Nga matsheloni a Mugivhela a maḓumbu
D	Ḽiṅwe ḓuvha nga masiari tshikolo tshi tshi bva

Khanani dza Lulu dzo ita mini uri a zwi vhone uri zwine a khou ita zwo khakhea?	
A	Muḓanani wo fhumulaho.
B	Vho amba nae uri a songo tsha dzima vhathu zwithu.
C	Vho vha vha tshi ṱoḓa u tamba nga thoyi dzawe.
D	Vho mu rengela mpho ya Khirisimusi.

Ndi fhungo ḽifhio ḽi no ri vhudza uri Lulu o vha e na vhutshivha.

Khonani dza Lulu dzo vha dzi tshi vhona vhutshivha hawe sa ndoweloḓe?

Kha ri ite nyito

Itani ḽitambwa ḽa tshiṱori itshi musi ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Ni tea u vha na vhaanewa vhaṋa: Lulu. Mary, John na Ndavhe.

Elekanyani nga tshiṱori itshi

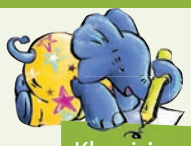

Kha ri ṅwale

Ḓidzhieni hu inwi Lulu. Ṅwalani phara ya maipfi a no swika 40 ni tshi nweledza zwe zwa bvelela kha inwi ṋamusi.

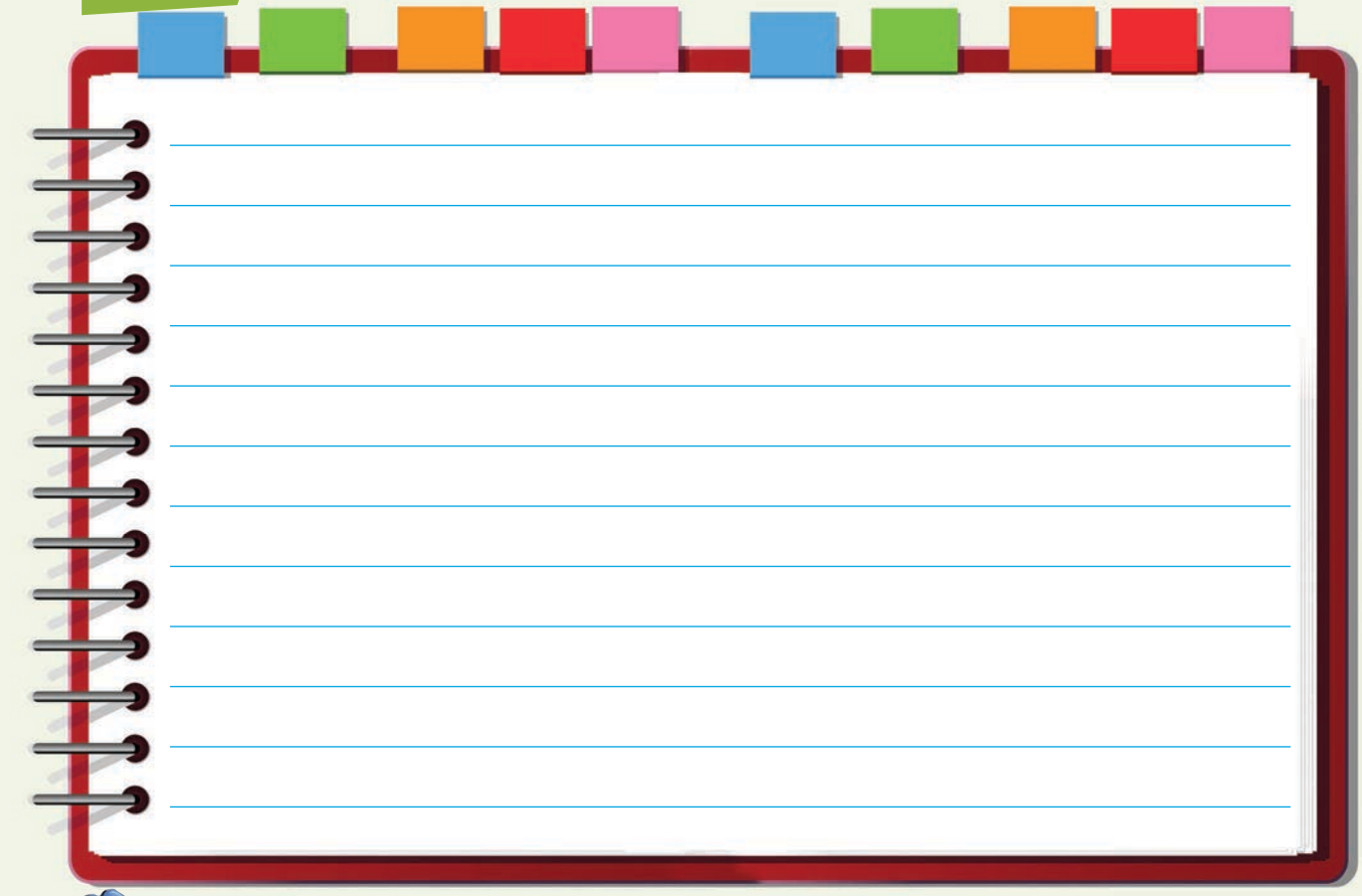

Kha ri ṅwale

Ṅwalani maṱaluli ane a ṭalutshedza uri Lulu o vha e muthuḓe mathomoni a tshiṱori na magumoni atsho.

wa mbilummbi | wa vhukonani | wa mafunda | wa vhutsha | wa waṱali

wa vhutshivha | wa vhulenda | wa mafunda | wa vhutsha | wa tseḓa | a sa funi vhathu | a no thusa

muvhi | wa vhuṱali | ndeṅwa | o sinyuwaho | wa u dzula o mbumbumala | o takalaho

Deithi:

MAIPFI MASWA

Kha ri ṅwale

Ṅwalani ṭhalutshedzo ya mvumbo ya Lulu mathomoni a tshiṱori. Musi no no fhedza, talelani nga fhasi maipfi oṱhe e na a shumisa ane a ṭalutshedza mvumbo.

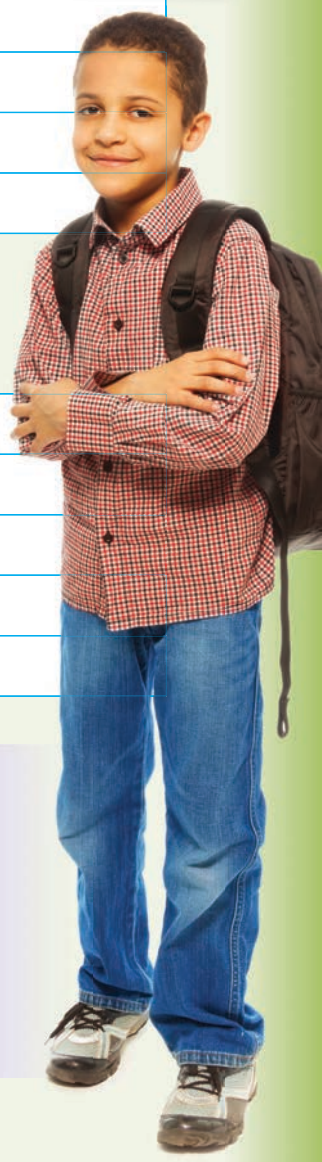

Zwino ṅwalani ṭhalutshedzo ya khonani yaṋu ya mbiluni nga maipfi a fuiṋa. Musi no no fhedza, talelani nga fhasi maipfi oṱhe e na a shumisa ane a ṭalutshedza mvumbo.

Ri ṭala maiti

Maiti ndi maipfi ane a ri vhudza uri muthu kana tshithu tshi khou ita mini.

Mutukana u raha bola. Ṭari ḽa wa.

Ḽiiti ndi ḽone ipfi ḽi re na mushumo muhulwane fhungoni; arali ḽi siho fhungo ḽi nga si ambe zwi no pfala, tsumbo, Mutukana bola kana Ṭari ḽa. Maiti a Tshivenḓa a vhumbwa nga nyito (ḽipfanisi ḽa ṋefhungo na mudzi wa ḽiiti), Mutukana u raha kana Ṭari ḽa wa.

Kha ri ṅwale

Vhalani mafhungo ni talele maiti oṱhe kana maipfi oṱhe a nyito. Ni kone u tangedzela muthu kana tshithu tshine tsha khou ita nyito iyo. Maipfi oṱhe ane na ḓo tangedzela ndi madzina.

Lulu o ḽa tshokoḽeithi na matshipisi.	Vha vho tamba ngadeni ya ha Lulu.
Lulu o ita tie.	Mmbwa yo pandamedza John.
Vhana vho tamba mitambo kha khomphiyutha ya Lulu.	Mmbwa i a huvha.
Lulu o ṋea vhaṅwe vhana thoyi dzawe.	Lulu a shela dzhusi vhana vha i nwa nga u ṭavhanya.

Ṅwalani tshiṱori

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

Kha ri ambe

Pulanelani tshiṱori tsha muthu a no nga Lulu ane a shandula kutshilele kwawe musi tshiṱori tshi tshi aluwa.

Shumani ni na khonani dzaṋu ni ḓisikele tshiṱori tsha muthu we a vha a sa funi vhathu fhedzi a fhedza a tshi vho funa vhathu.

Kha ri ṅwale

Fhedzisani mepe uyu wa mihumbulo ni tshi pulanela tshiṱori tshaṋu.

Muanewa muhulwane ndi nnyi nahone vhaanewa vhaṅwe ndi vhafhio?

Muanewa muhulwane u vha e muthuḓe mathomoni a tshiṱori?

Ṱhoho

Hu bvelela mini tshi no mu shandula?

Muanewa muhulwane u vha o no vha muthuḓe magumoni a tshiṱori?

Deithi:

Kha ri ite nyito

Itelani kiḽasi ḽitambwa ḽa tshiṱori itshi. Ambani uri muanewa muhulwane ndi nnyi nauri puloto ndi ifhio.

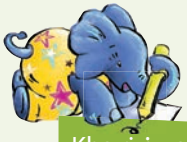

Kha ri ṅwale

Zwino shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse kha u ṅwala tshiṱori.

Ṅwalani ṱhoho	
Muanewa muhulwane u vha o no vha muthuḓe magumoni a tshiṱori? 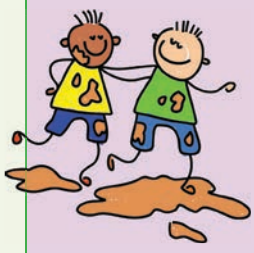	Mathomo
Hu bvelela mini tshi no mu shandula? 	Mutumbu
Muanewa muhulwane u vha o no vha muthuḓe magumoni a tshiṱori? 	Magumo

Musi maiti e mushumoni

Musi ni na muṅwe nga inwi, lavhelesani tshifanyiso ni bule uri ni kona u vhona nyito nngani dzi no khou bvelela tshifanyisoni itshi. Ṱoḓani nyito dzi no nga sa u raha na u gidima. Haya ndi maiti.

Kha ri ambe

Kha ri ṅwale

Ṅwalani maiti kha khoḽomo ya u thoma ni kone u ṅwala fhungo ni tshi shumisa ḽiiti. Ṅwalani mafhungo ayo e kha tshifhinga tsha zwino. *Mutukana u raha bola*.

u raha	U raha bola.

Zwino ṅwalululani mafhungo ayo e kha tshifhinga tsho fhiraho.

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Kha ri ṅwale

Lavhelesani mutevhe wa maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na a re kha tshifhinga tsho fhiraho. Hwayani o khakheaho. Ṅwalani maipfi oṱhe a re kha tshifhinga tsha zwino kha thebuḽu.

u ḽa | vha ṅwala | tshi pfa | ro amba | tsho nwa | kwo eḓela

ri nwa | lu fara | o ḽa | ndi dzhia | tsho fara | zwi lwa | o funza | zwo lwa | vho ṅwala

tshi humbula | ri amba | u funza | ku eḓela | ndi ḓivha | ndo dzhia | ndo ḓivha | no humbula

Tshifhinga tsha zwino	Tshifhinga tsho fhiraho

Tshifhinga tsha zwino	Tshifhinga tsho fhiraho

Kha ri ṅwale

Zwino wanani maiti one a re kha tshifhinga tsho fhiraho. A ṅwaleni kha thebuḽu yone ya tshifhinga tsha zwino.

Nangani nyito yo teaho ṇefhungo wa fhungo ḽiṅwe na ḽiṅwe i tshi bva zwitangeni. Ni kone u i ṅwala kha mavhaka.

Ntakadzeni _____ (u renga/tshi renga) tshikeitibodo tshiswa.

Avha vhatukana _____ (zwi ṱoḓou renga/vha ṱoḓou renga) zwikeitibodo.

Kumbwa kuṱuku kutshena _____ (ku eḓela/tshi eḓela) fhasi ha mmbete wa Mandu.

Mmbwa mbili khulwane _____ (dzi eḓela/i eḓela) ngadeni.

Mutukana _____ (u funesa/tshi funesa) maḽegere.

Vhana _____ (vha funesa/lu funesa) maḽegere.

Ann _____ (u namela/zwi namela) baisigiri yawe.

Ann na Mandu _____ (u namela/vha namela) basisigiri dzavho.

Ene _____ (o ya/zwo ya) tshikoloni nga bisi.

Riṋe _____ (ro ya/zwo ya) tshikoloni nga bisi.

TEACHER: Sign _____ Date _____

Dayari ya tshiphirini ya Mandu

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṱhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṱo (u sikima) kha siaṱari ni wane uri ni ḓo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala.
- Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṱha.

Lavhelesani ṱhoho na zwifanyiso ni ambe uri ni vhona u nga tshiṱori itshi tshi amba nga mini.

Ni na dayari?

Vhathu vha ṅwala mini dayarini dzavho?

Mandu o vha a tshi pfana na u ṅwala dayarini yawe ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe. Ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe o vha a tshi ṅwala zwe a ita wonoyo musi. O vha a tshi ṅwala zwiphiri zwawe zwe a vha a sa ṱoḓi zwi tshi ḓivhiwa nga vhaṅwe vhathu. O vha a tshi zwi ḓivha uri u tea u wana fhethu ho khudaho hune a nga dzumba hone dayari yawe. A ṱingaṱinga kamarani yawe ya u eḓela a tshi ṱoḓa fhethu ho teaho. Ho no vha fhaḽa, a humbula i dzumba fhasi ha mmbete.

Ḽiṅwe ḓuvha nga masiari, musi Mandu na khonani yawe Ann vho no vhuya tshikoloni, Mandu a wana dayari yawe yo vuliwa henefho fhasi kamarani yawe. “Yoo, vhonani Ann! Hu na muthu we a vha a tshi khou vhala dayari yanga!” u a tzhema.

“Ni songo vhilahela,” ndi Ann a tshi mu eletshedza. “Wanani fhethu ha khwiṋe hune na ḓo i dzumba hone tshifhingani tshi ḓaho.”

Vha thoma u sedzelusa dayari iyi “Iḓanu vhona minwe yo tsukisaho,” Ndi Ann a no ralo. “Hovhu ndi hone vhuṱala hune ra ḓo tevhela.”

“Ndi a zwi ḓivha uri ndi kukaladzi kwanga Thabo kwo zwi itaho,” ndi Mandu a tshi amba. Zwanḓa zwa Thabo zwi dzula zwi na tshika.” Fhedzi a dovha a zwi elekanya uri kukaladzi kwawe ku na miṅwaha miṱanu fhedzi nahone a ku athu u kona u vhala.

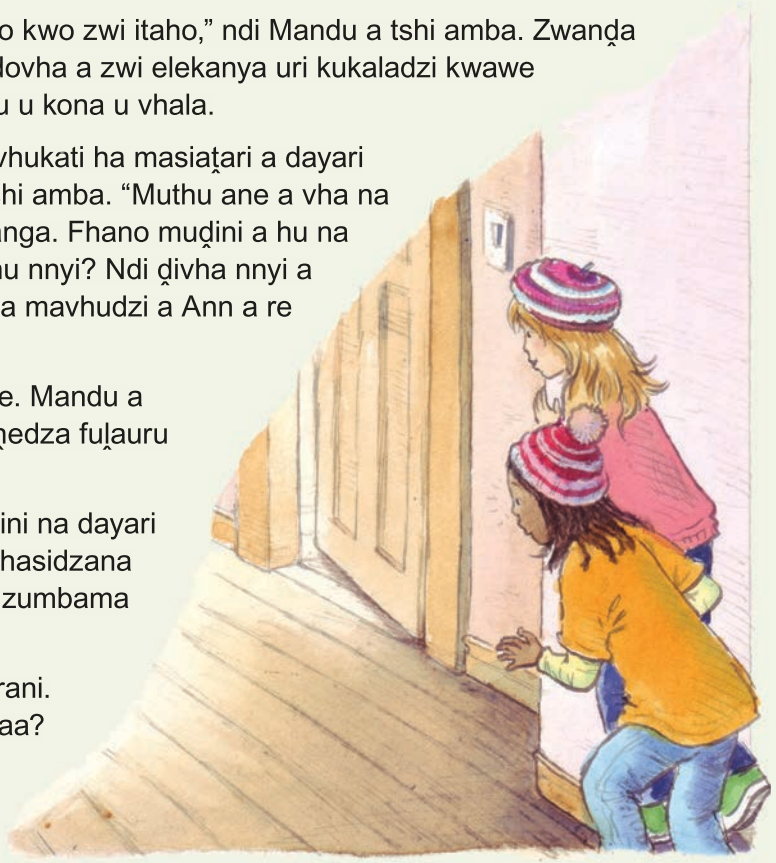

Vha mbo ḓi wana luvhudzi lu re na vhutshena vhukati ha masiaṱari a dayari iyi. “Hovhu ndi vhuṱala vhuhulwane,” u ralo a tshi amba. “Muthu ane a vha na mavhudzi o raliho ndi ene we a vhala dayari yanga. Fhano muḓini a hu na muthu a re na mavhudzi o raliho. Hu nga vha hu nnyi? Ndi ḓivha nnyi a re na mavhudzi o raliho?” u a vhudzisa, o sedza mavhudzi a Ann a re na vhutshena.

Avha vhasidzana vha humbula u ita tshikwekwe. Mandu a vhuyedzedza iyi dayari fhasi ha mmbete. A ṋuṋedza fuḽauru fhasi tsini na mmbete.

Arali ha nga vha na muthu ane a ḓo sendela tsini na dayari yawe vha ḓo vhona ṋayo dzawe kha fuḽauru. Vhasidzana avha vha mbo bva afha kamarani vha ya vha dzumbama vho lindela.

Hu si kale vha pfa kwatshakwatsha ngei kamarani. Vha gidima vha tshi ya. Vha ṱangana na mini naa?

Fhasi ho vha ho ḓala vhuṱala dza marimba a re na fuḽauru. Mubvanamafhungo khoyu! Ndi Zola, mmbwa ya Mandu, i re na vhukuse vhutshena. Yo vha i tshi khou tamba nga dayari! Vha kundwa u zwi kholwa!

Hoo, Zola ndi yone muvhali wa dayari! “Tshifhingani tshi ḓaho,” ndi Ann a no ralo, a tshi khou farafara mavhudzi awe, “ni tea u wana fhethu ha vhukuma ha u dzumba dayari yaṋu.”

Tsho pambiwa kha mulingo wa ANA wa 2012.

Kha ri ambe

Vhaanewa vhahulwane ndi vhafhio tshiṱorini itshi?

Puloto ndi ifhio?

Fhethuvhupo, fhethu hune tshiṱori tsha khou bvelela hone, ndi hufhio?

Kha ri ṅwale

Wanani maipfi afho tshiṱorini a no amba zwithihi na haya:

muiti wa zwithu _____ ṱavha mukosi _____ tsha u fasha _____

Ndi nga mini Mandu o dzumba dayari yawe?

_____

_____

Ndi nga mini o humbulela kukaladzi kwawe Thabo?

_____

_____

Vho ita tshikwekwe tsha mini?

_____

_____

Ndi nga mini Mandu o humbulela Ann?

_____

_____

Ndi vhathuḓe?

Kha ri ite nyito

Nomborani mafhungo aya a tshi thoma kha 1 u swika kha 6 ni tshi sumbedza u tevhekana ha tshiṱori nga ngona.

- O wana luvhudzi lu re na vhutshena dayarini yawe.
- A wana vhuṱala ha minwe dayarini yawe.
- A wana uri hu na muthu we a vha a tshi khou vhala dayari yawe.
- A mbo ḓi dzumba dayari yawe.
- A vhona mmbwa i tshi khou tambisa dayari yawe.
- A ita tshikwekwe nga u ṋuṋedza fuḽauru fhasi.

Kha ri ṅwale

Ḓiiteni Mandu. Ṅwalani tshiṅwaliwa tsha dayari ni tshi nweledza zwe zwa bvelela kha inwi ṋamusi.

Shumisani tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ambe

Ambani na tshigwada tshaṋu nga mvumbo ya Mandu.
Ambani nga zwine Mandu a amba na u ita.
Ri zwi ḓivha nga mini uri Mandu ha tendi u kundwa?
Ri zwi ḓivha nga mini uri u a kona u luka maano?
U na tshivhumbeoḓe?

Kha ri ṅwale

Ṅwalani maṱaluli a no ṱalutshedza (u ṱalula) Mandu.

Zwino ṅwalani phara i no ṱalutshedza Mandu.

Kha ri ṅwale

Mandu ndi muthu a no takadza. U

Ṅwalululani mafhungo a tevhelaho sa mafhuno maambelwa.

Mandu a vhudzisa

Thabo

Hu fhindula Ann

Kha ri ṅwale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala mafhungoni aya.

tshikolo tshi tshi bva vhasidzani avha vha namela bisi vha tshimbila u bva vhuimabisi u swika hayani ha mandu

ṋdilani vha ima vhengeleni vha renga yogati miomva na mafhi

vha ya tshiṱaraṱani tsha mandela street vha khonela kha tsha monde he vha dzhena kha fifth avenue

No guda uri mapfanisi a re kha nyito i re kha tshifhinga tsho fhiraho a vhona na nga –o.

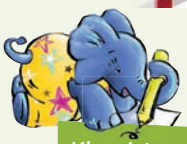

Kha ri ṅwale

Vhalani maipfi a tevhelaho nga vhuronwane.

u amba	o amba
vha imba	vho imba
u elela	wo elela
ḽi fhufha	ḽo fhufha
a shuma	o shuma
tshi lila	tsho lila

zwi renga	zwo renga
i thusa	yo thusa
dzi vhala	dzo vhala
lu fhaṱa	lwo fhaṱa
vhu lila	ho lila
u bika	o bika

vha lisa	vho lisa
u naka	wo naka
ḽi kovhela	ḽo kovhela
a vhonala	o vhonala
tshi ḓifha	tsho ḓifha
zwi kokodza	zwo kokodza

Zwino shumisani sethe tharu dza maipfi kha u fhedzisa mafhungo haya.

Ṋamusi

Mulovha

Ṋamusi

Mulovha

Ṋamusi

Mulovha

Kha ri ṅwale

Tangedzelani ipfi ḽone mafhungoni aya.

Ni ḓo kona u zwi vhona uri mafhungo aya oṱhe o ṅwalwa e kha tshifhinga tsha zwino. A ṅwalululeni e kha tshifhinga tsho fhiraho. Shumisani mutevhe u re afho nṱha uri u ni thuse.

Mandu u/vha sinyutshela uri dayari yawe yo vhaliwa.

Mulovha

Nṋe ndi/ri namela tshikeidibodo tshanga.

Mulovha

Deithi:

MAIPFI

MASWA

Vhasidzana u/vha ita tshikwekwe tsha u wana mubvanamafhungo.

Mulovha

Vhana u/vha tshikoloni.

Mulovha

Thimu ya bola ya milenzhe i/tshi siṱediamu.

Mulovha

Riṋe ri/tshi na mugudisi muswa wa bola ya milenzhe.

Mulovha

Nṋe ndi/ri na bege ntswa ya bugu.

Mulovha

U ḓiphiṋa

Thusani Mandu uri a tevhele vhuṱala ha marimba.

MATHOMO

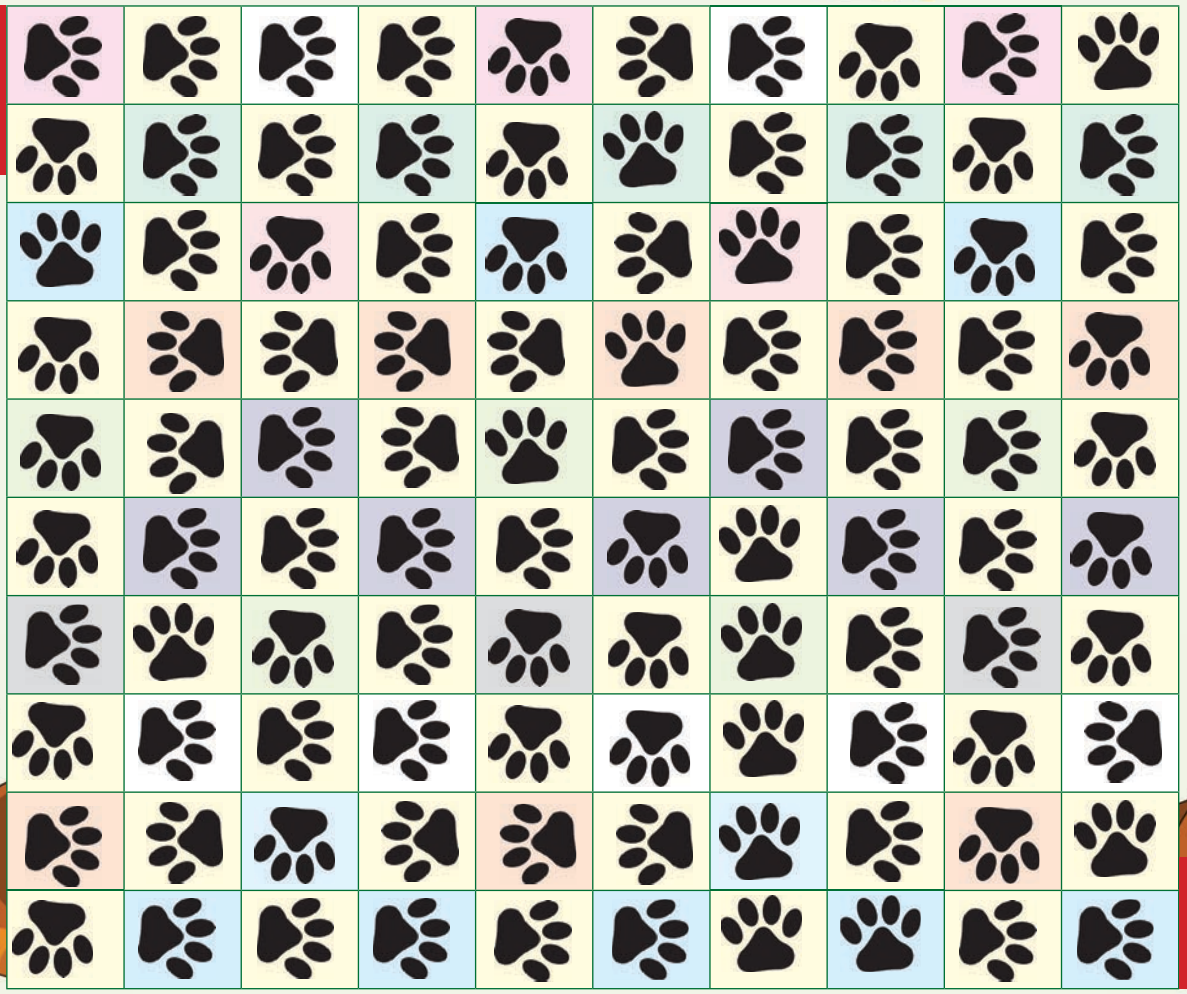

MAGUMO

Pulanelani u ṅwala tshiṱori

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

Kha ri ṅwale

Vhaanewa ndi vhonnyi?

Fhethuvhupo ndi hufhio?

Puloto ndi ifhio?

I fhela nga ndilaḓe?

Kha ri ite nyito

Tambelani kiḽasi ḽitambwa ḽa tshiṱori tshaṋu.

Deithi:

Kha ri ṅwale

Shumisani mepe wa mihumbulo kha u ṅwala tshiṱori tsha maipfi a no swika 120.

Mathomo

Mutumbu

Magumo

Deithi:

U diṱola

Ndi a kona		
u vhala tshati ya mutsho.		
u vhala tshatidungo.		
u vhala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi.		
u vhala zwiṱori		
u ola tshati.		
u pulanela na u ṅwala tshiṱori.		
u pulanela na u ṅwala phamfuḽethe.		
u ṅwala phara.		
u humbulela uri zwiṱori zwi ḓo fhela nga ṋḓilaḓe.		
u nweledza tshiṱori.		
u ṅwala ngaganyamvumbo ya muanewa.		
u shumisa maṱaluli.		
u shumisa maitimaanzeli na a si maanzeli.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho na tshiḓaho.		
u ṅwala phara.		
u topola maiti.		
u vha na vhuṱanzi uri fhungoni hu na pfano vhukati ha ṋefhungo na ḽiiti.		
u shumisa maipfi maambelwa.		

MAIPFI

M
A
S
W
A

Thero ya 4: Ngoho na khumbulelwa

Ngano
Themo ya 2: Vhege dza 5 - 6

49 U vhala ngano 104

Mafhungomatsivhudzi a no kwama ngano
Nyito dza u rangela u vhala dzi no yelana na zwifanyiso, ṱhoho na fureme dzo fhambananaho.
Gerani tshiṱori ni tshi pete ni tshi nambatedze buguni.
U vhala tshiṱori tsha *Sankambe na tshibode.*
Ḓadzani mapulo a maipfi a si na tshithu khathihi na zwibogisi u itela u fhedzisa tshiṱori.

50 Musi mbambe yo no fhela 107

Therisano nga tshiṱori, vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.
Vhagudi vha ola mudavhi wa mbambe vha tshi langwa nga ṱhalutshedzo dzi re tshiṱorini.
Tholokanyoṋḓivho: U fhiundula mbudziso dza phindulothopolwa.
U shumisa maṱaluli kha u ṱalutshedza Sankambe na tshibode.
Ṅwalani ṱhalutshedzo ya mvumbo ya muthihi wa vhaanewa vha re tshiṱorini.

51 U anetshela mafhungo 108

U nweledza tshiṱori hu tshi tevhedzwa thevhekano ya zwiitei hu tshi shumiswa maṱumi: Tsha u thoma, ha tevhela, nga murahu, tsha u fhedzisela.
U ita ndugiselo dza u vha muvhigi wa mitambo zwi tshi kwama mbambe vhukati ha Sankambe na tshibode.
U ṅwala notsi dza muvhigo.
U ṱola muvhigo hu tshi shumiswa mutevhemuṱoli.
U ḓivhadzwa maitimapfukeli.
U talela maitimapfukeli na u topola tshifhinga.
U rekhoda maipfi maswa na ṱhalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṋe.

52 Maiti ndi maipfi 110

Ṅwalani phara nga zwe na ita mafheleloni a vhege yo fhiraho. Talelani maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.
Ṅwalani phara nga zwine na tama u ita musi tshikolo tsho vala. Talelani maipfi a re kha tshifhinga tshi ḓaho.
Ṅwalani phara nga zwine zwa khou bvelela kiḽasini zwino. Talelani maipfi a re kha tshifhinga tsha zwino.
Tambani mutambo wa mbambe ya maitimatikedzi.

53 Tshiḓula na khumba 112

U rangela u vhala: U lavhelesa zwi no tou vhonwa ha humbulelwa zwine tshiṱori tsha amba ngazwo.
Therisano nga vhaanewa, puloto, fhethuvhupo na magumo.

54 U elekanya nga tshiḓula na khumba 114

U ṅwala tshiṱori hu tshi shumiswa maṱumi one na fureme ya u ṅwala i re na zwifanyiso.

55 Vhonefhungo, maiti na zwiitwa 116

U ḓivhadzwa ṋefhungo na tshiitwa.
U talela ṋefhungo, ḽiiti na tshiitwa mafhungoni.
U ḓivhadzwa maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.
U vhambedza maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.
U wana na u talela mafhungoni maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.
Ṅwalani tshiṅwalwaho dayarini ni tshi ṱalutshedza zwe na ita mafheleloni a vhege yo fhiraho. Topolani maipfi a re kha tshifhinga tsho fhiraho khathihi na zwiitwi zwi re mafhungoni.

56 Ni khou ri mini? 118

U rera nga maidioma, u ṅwala uri a amba mini ha kona u olwa tshifanyiso tsha u sumbedza zwine a amba.

Maṅwalwa a u funza
Themo ya 2: Vhege dza 7 - 8

57 U ita khiramphethe (panekuku) 120

U amba nga thinganywa, kuitele na zwishumiswa.
Tholokanyoṋḓivho nga thevhekano ya ndaela.
U pfesesa ndaelo (malaeli).
U amba nga ḓivhamaipfi na themino̓odzhi ye ya shumiswa.

58 Ndi ṅwala risipi yanga 122

Ṅwalani risipi ni tshi shumisa fureme ye na ṋewa. Dzhenisani thinganywa, kuitele na zwishumiswa.
Topolani na u talela maiti o̓the e a shumiswa kha risipi.
U ḓivhadzwa mamudi.
U shumisa mamudi mafhungoni.
U wana na u talela mamudi mafhungoni.
Fhedzisani mafhungo a no thoma nga mamudi.

59 U laedza nḓila 124

U ṋea ṱhalutshedzo ya nzulele ya fhethu ho fhambananaho tshikoloni nga mulomo.
Olani mepe wa tshikolo tsha haṋu ni sumbedze masia o fhambananaho u thoma getheni u ya fhethu ho fhambananaho afha tshikoloni.
Khethekanyo ya maipfi. U khetekanya maipfi a bva madungo na u vhala madungo aya.

60 U vhala mepe 126

U ṋea phindulo nga mulomo na nga u tou ṅwala dzi tshi fhindula mbudziso dzi no kwama zwa u tou vhonwa.
U tamba mutambo wa zwifhinga, hu tshi itwa nḓowenḓowe ya tshifhinga tsha zwino, tshi ḓaho na tsho fhiraho.

61 Hune zwithu zwa vha hone 128

U vhala mepe hu tshi shumiswa mbonalo dzo fhamananaho.
U vhambedza mbonalo/kuvhonele na u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho nga zwenezwi.
U ḓivhadzwa maitimatikedzi.
U fhedzisa mafhungo hu tshi shumiswa maitimatikedzi.
U ṅwala mafhungo hu tshi shumiswa maitimatikedzi.

62 U laedza nḓila 130

O laedza nḓila nga mulomo hu tshi shumiswa fomete mbili dzo fhambananaho dza mepe.

63 Wanani risipi 132

U shumisa zwifanyiso kha u wana thevhekano ya risipi.
U ṅwala ndaela dza u ita tshishuṅwangazwanḓa.

64 Kha ri ṅwale 134

U shumisa mepe wa mihumbulo kha u pulanela tshiṱori.
U ṅwala tshiṱori tsho ḓisendekaho nga mepe wa mihumbulo.

U vhala ngano

Kha ri vhale

Kha themo ya u thoma no vhala lungano lwa Mutukana we e “Phele”. Kha vhege dzino nṋa ri ḓo sedza ngano dziṅwe.

Lungano ndi mini?

Tshiṱori tsha lungano tshi amba nga zwivhumbwa zwa manditi, zwipuka, zwimela na fhethu. Lu anetshela tshiṱori tshi re na mualedza u re na pfunzo ngomu. Vhunzhi ha ngano ndi dza kalekale hahone vhunzhi hadzo, sa Mutukukana we e “tshiendatshikhalani”, dzi tou vusuludza dza kale nga nḓila ya musalauno, fhedzi pfunzo i nthihi. Kha ngano nnzhi, ni ḓo wana hu na phukha dzine dza amba sa vhathu, fhethuvhupo hu no tshila hu re na maṱaka na milambo.

Kha ri ambe

- Lavhelesani zwifanyiso zwi re kha siaṱari ḽa seli. Ndi zwa lungano lu no amba nga mini?
- Lu na phukha dzi no amba sa vhathu?
- Lavhelesani tshifanyiso ni ambe uri fhethuvhupo ndi hufhio, hune tshiṱori tsha khou bvelela hone
- Bvisani siaṱari ḽi tevhelaho buguni yaṋu. Gerani siaṱari kha mitaladzi mitswuku ni ḽi pete kha mitaladzi mitswu yo ṱhukhukanyiwaho uri ni ite bugu. Musi no no fhedza, vhalani tshiṱori ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Ḓadzani mapulo a maipfi a si na tshithu. Itani na u ṅwala zwipiḓa zwa tshiṱori zwi no khou ṱahela afho kha mitaladzi i si na tshithu.

Kha ri ite nyito

Musi no no vhala tshiṱori, shumisani ṱhalutshedzo iyi kha u ola mudavhi we Sankambe na tshibode vha ita mbambe khawo.

Phukha dza vhidzelela dzo takala musi tshibode tshi tshi pfuka mutalo. Dza vhudzelela nga phosho khulu ye ya pfiwa na nga dziṅwe phuka dzi re ḓakani ḽiṅwevho ḽi re dzikiḽomitha dzi re na tshivhalo u bva afha. Musi tshivhingwi tshi tshi ṋekedza tshibode khaphu, tsha ri:

Ḽiga ḽa 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ḽiga ḽa 3: siṱepuḽareni kha lurumbu ulu.

Sankambe na Tshibode

Ḽiga ḽa 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

Sankammbe tsho fhirela tshibode. Tshi dzulela u sedza murahu tshi tshi ṱoḓa u vhona hune tshibode tsha vha hone. Tsha sea tshibode.

Nangoho ḓuvha ḽa mbambe ḽa mbo swika. Phukha dzoṱhe dza afho ḓakani dza ḓa u tikedza Sankambe. Dza vhidzelela dzi tshi fhefheḓisa dzifuḽaga. Dza vhudzula mavuvuzeḽa na u imba nyimbo.

Tshivhingwi tsho vha tshi tshone mugidimisi wa mbambe. "Magona fhasi, redii, GOO!"

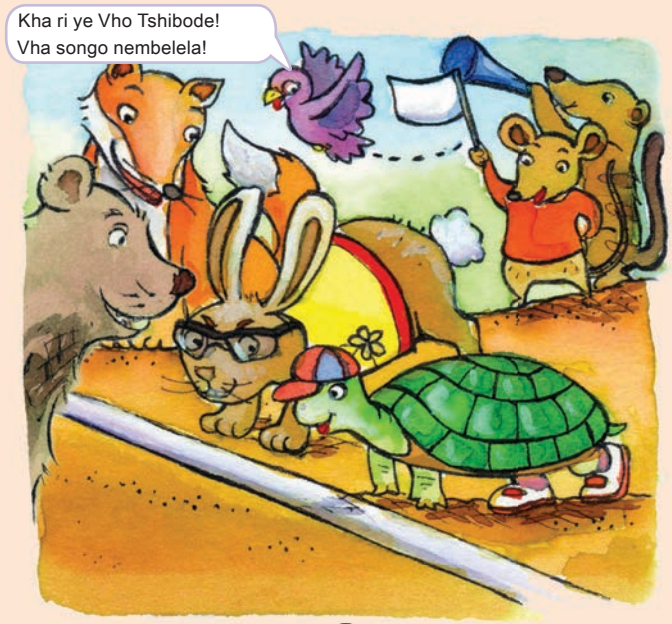

Sankambe na tshibode vho vha vha tshi dzula ḓakani. Sankambe tshi tshi ḓihudza nga luvhilo lwatsho. Tsho vha tshi tshi dzulela u kolela tshibode ngauri tsho vha tshi tshi tshimbila nga u ongolowa.

Sankambe tsho pfa tsho mangala nga maanḓa musi tshibode tshi tshi ita khaedu yauri vha ite mbambe. “Ri ḓo gidima tsimuni, ri tshi pfuka muse wa kherotsi ra gonya asizwiḽa u swika kutivhani kwa masekwa,” ndi tshibode tshi no ralo. Hu si kale phungo ya mbambe ya vha yo ya na ḓaka ḽoṯhe. Phakha dzoṯhe na zwiṉoni zwa i pfa phungo iyi.

Sankambe tshi humbula u lugisela mbambe nga u khwaṯhisa muvhili.

Phukha dza pfa dzo takala vhukuma dza thoma u vhidzelela na u khuza musi dzi tshi vhona tshibode tshi tshi khou swika hu no winiwa hone, mutaloni. Dza khuza dzi tshi lidza na mavuvuzeḽa.

Phosho iyi ya karusa Sankambe. Tshibode zwino tsho vha tsho no vha tsinitsini na u pfuka mutalo! Sankambe tsha mbo vukuluku, tsha gidima tshi murahu ha tshibode.

Sankambe tsho vha tshi na lutendo lwauri tshi ḓo kunda hu si na khakhathi. Sankambe tsha humbula u ḓi awetshela fhasi ha muri tshi tshi khou thetshelesa muzika. Musi tshibode tshi tshi vho sendela tsini, Sankambe tsha tou kona fhedzi u kakara tsha gidimela mutaloni.

Musi mbambe yo no fhela

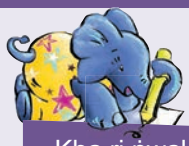

Kha ri ṅwale

Vhalani mbudziso ni kone u tangedzela ḽeḓere ḽi re tsini na phindulo yone.

Vhaanewa vhahulwane vha lungano ulu ndi vhonnyi?	
A	tshibode na tshisusu
B	sankambe na tshibode
C	tshivhingwi na tshibode

Fhethuvhupo ha lungano ulu ndi hufhio?	
A	ḓakani
B	zuu
C	Vhugalaphukha ha Kruger

Ndi zwifhio zwi no ṱalutshedza mvumbo ya Sankambe tshoṱhe.	
A	vhulenda na vhuhwavho
B	vhutshivha na vhutsha
C	u ḓihudza na u nyefula vhaṅwe

Pfunzo ya itshi tshiṱori ndi ifhio?	
A	Arali wa vhidzelela vhaphalali a hu na ane a nga u thusa.
B	U ita zwithu nga vhuya fhedzi u sa nyeṱhi zwi ḓisa gundo mbambeni.
C	Muthu u tea u fulufhedzea.

Ni a tenda uri tshiṱori itshi ndi lungano? Bulani uri ngani.

Elekanyani nga maṱaluli ane na nga a shumisa kha u ṱalutshedza mvumbo dza muvhuḓa na tshibode. A ṅwaleni zwibogisini.

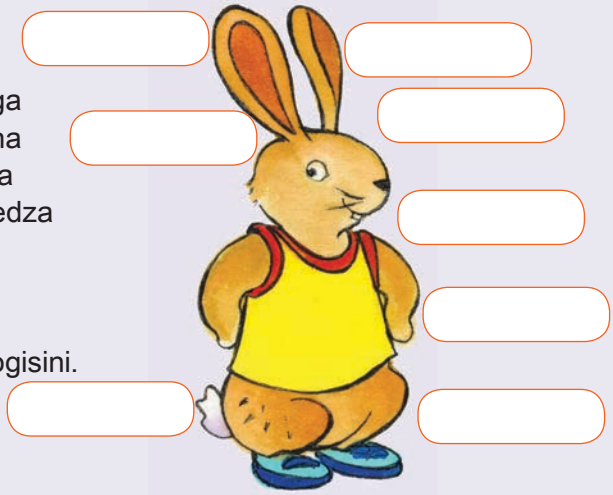

Shumisani maṅwe a maipfi a no bva kha nyito yo fhiraho kha u ṅwala phara i no khou ṱalutshedza muthihi wa vhaanewa avha vhavhili.

TEACHER: Sign Date

U anetshela mafhungo

Kha ri ṅwale

Nweledzani tshiṱori tsha Sankambe na tshibode nga mitaladzi i no swika malo.

Tsha u thoma

Ha tevhela

Nga murahu

Tsha u fhedzisela

Kha ri ambe

Ḓiiteni muvhigi wa mitambo. Zwino ni tea u vhiga nga mbambe ya Sankambe na tshibode. Ni ḓo amba zwifhio?

Vhigelani muvhigo waṋu tshigwada tshaṋu.

Ṅwalani miṅwe mihumbulo hafhu.

Muvhigo wa ṋamusi wa mitambo. Hu vhiga _____. Mbambe ya vhukati ha Sankambe na tshibode yo vha hone ngei Green Tree Forest ṋamusi.

U ḓiṱola

Ndo	✔	✘
Vhiga mitambo nga nḓila i no pfala nahone zwi tshi tevhelea?		
Vhudza vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mbambe, vhaanewa na fhethuvhupo?		
Shumisa luambo lwo teaho vhana?		

Deithi:

Zwiṅwe hafhu nga maiti.

Ḽiiti ḽihulwane fhungoni ḽi pfi ndi ḽiitiḽipfukeli. Maiti mapfukeli a ri vhudza zwine muthu a ita kana zwine vhathu vha no fhira muthihi vha khou ita. A shandulwa nga zwifhinga.

Mulovha ndo ṱanzwa zwigeḓelo. Ṋamusi ndi khou ṱanzwa zwigeḓelo.

Kha ri ṅwale

Talelani nga fhasi maitimapfukeli a re mafhungoni aya. Ni bule uri a kha tshifhinga tsho fhiraho kana tshifhinga tsha zwino.

	Tshifhinga
Ndi ya vhengeleni.	
U ya ha dokotela.	
Vho ya tshiṱediamu.	
U tamba bola ya milenzhe.	
Ndo nwa maḓi.	

	Tshifhinga
U ya vhuimabisi nga milenzhe.	
O nwa mafhi.	
Vha ṱalela TV.	
Ndo namela baisigiri yanga.	
U a ṱamba maṇo.	

Shumisani maiti aya mafhungoni ni ambe uri amfhungo ayo a kha tshifhinga tshifhio.

u fha | o ṱuwa | o fha | ro ḽa

u ṱuwa | tshi gidima | tsho gidima | ri ḽa

Tshifhinga

TEACHER: Sign _____ Date _____

Maiti ndi maipfi

Kha ri ṅwale

Ṅwalani mafhungo maṱanu nga zwe na ita mafheleloni a vhege o fhiraho.
Ni tangedzele maiti o̱the a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

Ṅwalani mafhungo maṱanu nga zwine na tama u ita nga holodei ya Nyendavhusiku.
Ni tangedzele maiti o̱the a re kha tshifhinga tshi̱daho.

Lavhelesani u mona na ki̱lasi. Ṅwalani mafhungo maṱanu nga zwine zwa khou bvelela zwino.
Tangedzelani maiti o̱the a re kha tshifhinga tsha zwino.

U ḓiphiṋa

Gidimani mbambe. Vhalani maiti a re kha ṭhireke ya ṭaḓa. Khonani yaṋu u tea u vhala maipfi a re kha ṭhireke ya lutombo. Wanani uri hu ḓo wina nnyi. Vhudzisani uri maitimatikedzi a re na tshivhumbeo (ṭhireke ya ṭaḓa) o vhumbwa a tshi bva ngafhi. A no wana phindulo nnzhi o wina.

A tshivhumbeo		A maitikwao	
ṭwela u	ṭolou	vuwa	vuwa
ṭoḓa u	ṭoḓou	vhuya	vhuya
kha u	khou	ṭwa	ṭwa
soka u	sokou	bva	bva
kona u	konou	ṭuwa	ṭwa
bva u	bvou	sala	sala
dza u	dzou	tenda	tenda
ḓo ri	ḓe	dzula	dzula
ita u	tou		

Tshiḓula na khumba

Ambani na muṅwe nga inwi nga khathuni iyi. I ri anetshela tshiṱori tshi no yelana na tshiṱori tsha Sankambe na tshibode. Lavhelesani zwifanyiso ni wane uri tshiṱori itshi tshi amba nga mini.

Kha ri ambe

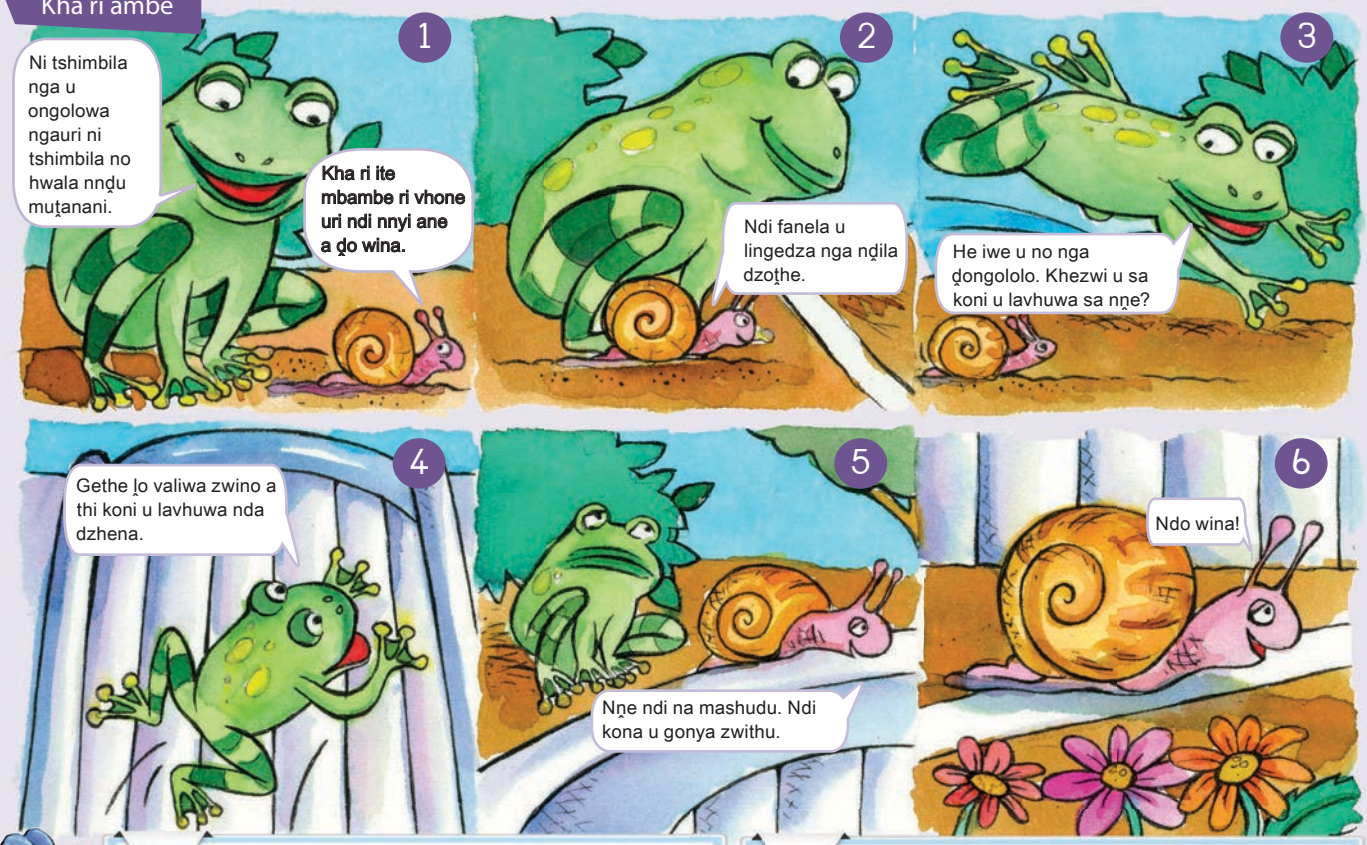

Kha ri ṅwale

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṅwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṋu a dzudzanye mvetamveto yaṋu
- Vusuludzani maṅwalwa aṋu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṋu nga vhudele.

Vhaanewa ndi vhonnyi?

Fhethuvhupo ndi hufhio?

Puloto ndi ifhio?

Tshi fhela nga ndilade?

Deithi:

Kha ri ṅwale

Shumisani zwifanyiso uri zwi ni thuse u ṅwala tshiṱori tshi no amba nga tshiḓula na khumba. Shumisani zwiṅwe zwa zwiṱanganyi uri zwi ni thuse kha u ṱanganya phara.

Zwiṱanganyi

tsha u thoma, zwenezwoha, ha tevhela, nga murahu, zwi sa athu ralo, ho no vha kale, zwa khunyelela, nga itsho tshifhinga.

Magumo

U elekanya nga tshiḓula na khumba

Kha ri vhale

Vhalelani nṱha zwiṱori zwaṋu ni tshi vhalela tshigwada tshaṋu. Zwiṱori izwo zwi a fana? Zwi fhambana nga mini?

Kha ri ite nyito

Itani ḽitambwa ni kha tshigwada tshaṋu. Hu tea u vha na khumba, tshiḓula na muanetsheli wa tshiṱori.

Kha ri ṅwale

Vhalani tshiṱori tshaṋu ni ite mutevhe wa maiti oṱhe e na a shumisa. Tangedzelani maiti ane a vha kha tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ambe

Ḓiiteni muvhigi wa mitambo zwino ni tea u vhiga nga mbambe ya tshiḓula na khumba. Ni ḓo amba zwifhio?

Vhigelani muvhigo waṋu tshigwada tshaṋu.

Ṅwalani miṅwe miṅumbulo hafhu.

Muvhigo wa ṋamusi wa mitambo. Hu vhiga _____. Mbambe ya vhukati ha tshiḓula na khumba yo vha hone ngei Green Tree Forest ṋamusi.

U diṱola

Ndo	✔	✘
Vhiga mitambo nga nḓila i no pfala nahone zwi tshi tevhelea?		
Vhudza vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mbambe, vhaanewa na fhethuvhupo?		
Shumisa luambo lwo teaho vhana?		

Deithi: _____

Maṅwe maiti hafhu

Mutevhe wa maiti a tshipentshela a no pfi stetivi (mabulanzulele) khoyu. Maiti aya ndi a no fana na, tou nga, yelana, fana na, ḓivha, kona na ṱalukanya. Ri a shuumisa kha u amba nga nzulele nṱhani ha nyito.

Tsumbo: Ndi a ṱalukanya u ṅwala tshiṱori (ṱalukanya ndi ḽiiti ḽa stetivi ḽi no khou sumbedza nzulele ngeno ṅwala ḽi ḽiiti ḽi no khou sumbedza nyito).

Kha ri ṅwale

Nangani nyito yo teaho ṋefhungo wa fhungo ḽiṅwe na ḽiṅwe i tshi bva zwitangeni. Ni kone u i ṅwala kha mavhaka.

Nṋe _____ (ndi a tenda/tshi a tenda) uri tshiṅwahaya yashu yo ḓalesa.

Uyu _____ (u tendelana/vha tendelana) na nṋe.

I nga _____ (i ḓo na/yo na) matshelo.

Avha _____ vha nga (vho xela/zwo xela).

Khezwi inwi _____ (ni sa kholwi/vha sa kholwi) zwe na pfa?

Iwe _____ (u a kholwa/tshi a kholwa) zwe wa pfa.

Bugu iyi _____ (i bva/tshi bva) ha mmane.

Bugu idzi _____ (dzo rengwa /dzi ḓo rengwa) mbamulovha.

Ṋamusi tshone _____ (tshi eḓela/tsho eḓela) nṱha ha sofa.

Lufhanga _____ (lu tshea/ḽi tshea) nga hoṱhe.

Khumba _____ (tshi ḽa/i ḽa) maṱari.

Riṋe _____ (ri pfana/zwi pfana) na mutsho u no dudela.

Vho _____ (soka u litsha/sokou litsha) u vhuya.

Zwimange _____ (zwi khou ṋanzwa/kha u ṋanzwa) mafhi.

Ni ri inwi _____ (no renga/dzo renga) bugu nngana?

Mulovha roṱhe _____ (ri fhira/ro fhira) nga ḽaiburari.

Bugu idzi _____ (dzo rengwa /dzi ḓo rengwa) mbamatshelo.

Na ṋamusi tshikolo _____ (tshi ḓo dzhena/ku ḓo dzhena) nga tshifhinga.

Zwino ḓivhumbeleni mafhungo ni tshi shumisa maiti a tevhelaho.

tama	
tea	
ṱanganedza	
elelwa	
nukhedza	
thetshela	

TEACHER: Sign _____ Date _____

Vhoṋefhungo, maiti na zwiitwa

Kha ri ṅwale

Vhalani mafhungo aya ni na khonani yaṋu.

Talelani ṋefhungo nga muvhala mutswuku. Ṋefhungo ndi muthu kana tshithu tshi no khou ita nyito.

Talelani ḽiiti nga muvhala wa lutombo. Ḽiiti ndi ipfi ḽa nyito.

Talelani tshiitwa nga muvhala mudala. Iḽi ipfi ḽi ri vhudza uri nyito i kwama nnyi kana mini.

Tshimange tsho pandamedza mbevha.
Ann u takalela Ntakadzeni.
Vhoguga vho fhisa zwiḽiwa.
Mutukana o pwasha fasiṱere.
Musidzana u leleḓisa khaithi.
Ro baka khekhe.

Mańwe maiti ha ambi arali a si na zwiitwa mafhungoni.
Ri a vhidza uri ndi maiti a no shuma na zwiitwa.

Wanani ni talele nga fhasi maiti a re mafhungoni aya. Ni kone u tangedzela tshiitwa.

Musidzana o pwasha fasiṱere.	Ndi ḓadza ngilasi yanga.
U a ṱamba khofheni.	Mandu o dzumba dayari yawe.
Tshivhingwi tsha thoma mbambe.	Ann o ṅwala imeiḽi.

Maiti a si na zwiitwa a a kona u shuma mafhungoni a no amba.

Zwino lavhelesani mafhungo aya. Talelani ṋefhungo na ḽiiti. Mafhungo a tevheleho ha na zwiitwa.

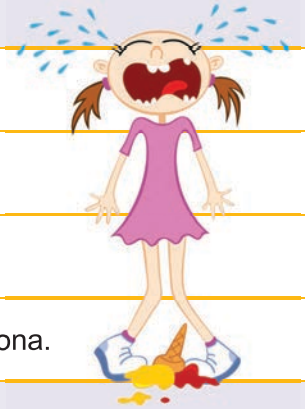

U a vhala.	Mmbwa i a eḓela.
Ri a ḽa.	Vha a shuma.
U a lila.	Vha a gidima.
Tshimange tshi a hona.	Gungwa ḽo ṋupela.

Deithi:

Kha ri ṅwale

Zwino wanani ni talele nga fhasi maiti a re kha phara iyi.

Ndo vha ndo tama u imba khontsatini fhedzi nda vho ya ha dokotela.
Thekhisi a yo ngo swika nda vho tou tshimbila. Dokotela o themendela uri ndi ḽe miroho minzhi. Ndi ḓo i lima ngadeni yanga.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani kha dayari yaṋu ni tshi amba nga zwe na ita mafheleloni a vhege o fhiraho. Musi no no fhedza, talelani ṋefhungo nga muvhala mutswuku, ḽiiti nga muvhala wa lutombo na tshiitwa nga muvhala mudala.

Ni khou ri mini?

Kha ri ambe

Kha ri ṅwale

Ambani na tshigwada tshaṋu nga ṱhalutshedzo dza vhukuma dza maidioma a re na mivhala. Ni kone u ṅwala uri ni vhona u nga maidioma aya a amba mini.

Maidioma ndi kuambele kune kwa amba zwithu zwi no fhambana na zwa nga misi. Ri a shumisa lunzhilunzhi musi ri tshi khou amba.

Mandu ha na nḓevhe. Ndi ngazwo o dzhena khakhathini.

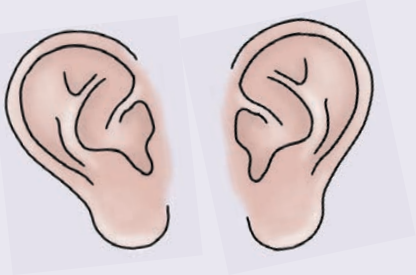

Nngwe yo dzhena nḓuni. Zwino mme anga vha tea u ṱoḓa mushumo.

Vhaḽa vha fhaḽa vho ḽa ṱhoho ya khanga. Hupfi vho no pfulutshela Ṱhohoyanḓou zwino.

Ni vhee bugu dza vhoiwe zwavhuḓi. Hu na vhathu vha re na gunwe kuḽasini yashu.

Ndo vha ndo sia bugu ya tshuṅwahaya tshikoloni. Nda tou vhamba maano uri ndi kone u ita mushumo wanga.

Thimu yashu ya netibolo yo ri u wina ra takala na zwikunwe.

Deithi:

Ntakadzeni vhathu vha a mu funa. A si muthu a no isa mbilu kule.

Musi tshikolo tsha Maruḓe tshi tshi kora tshikoro tsha vhuvhili. Ro mbo ḓi zwi ḓivha uri lwatsi lwo vunḓea.

Hu na vhathu vha no pfana na u gembuḽa. Vha tshi vhona u nga vha nga vha na mashudu a phele.

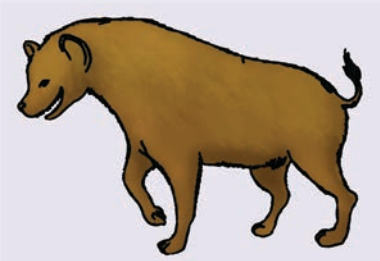

Thesite ya mbalo yo vha i sa konḓi. Yo vha i dzhia wo lala.

Nangani ḽiidioma ḽithihi kha a re kha siaṱari iḽi ni ole tshifanyiso tsha zwine maipfi a nga a khou amba zwone.

Kha ri ite nyito

Vhalani risipi ni fhindule mbudziso:

Kha ri vhale

Risipi ya khiramphethe (panekuku)

Zwishumiswa (thinganywa)

Zwilebula zwiṱuku zwa 4 zwa boṱoro
Zwilebula zwiṱuku zwa 2 zwa luvhanda lwa u baka
Khaphu ya fuḽauru ya 1
Makumba a 2
Lebula khulwane dza 3 dza swigiri
Khaphu ya 1 ya mafhi
Muṋo wa u tou ṋuṋedza
½ ya kulebula kuṱuku kwa vaniḽa

Kuitele

1. Ṋokisani boṱoro kha mulilo u sa fhisesi.
2. Ṱanganyisani thinganywa dzo omaho kha bawele khulwane ya u ṱanganyisela.
3. Ṱanganyisani thinganywa dzo ṋukalaho hu tshi katelwa na boṱoro kha bawele ṱhukhu.
4. Shelani thinganywa dzo ṋukalaho baweleni ya dzo omaho ni rithe lwa minete muthihi.
5. Kapulelani gwindi panini i no khou fhisa, nga lebula.
6. Musi hu tshi pupuma mapulo nga nṱha, rembulusani dzikhiramphuḽethe.
7. Musi vhurumbu vhuvhili haho ho no vha na muvhala wa buraunu ya musuku avhelani vhathu no shela sirapu.

Kha ri ṅwale

Vhalani risipi nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso dzi no i kwama.

Thinganywa dzo omaho ndi dzifhio? Dzi ṅwaleni.

Deithi:

Thinganywa dzo ṉukalaho ndi dzifhio? Dzi ṅwaleni.

Panekuku dzi avhelwa vhathu nga nḓilaḓe?

Mulilo u re fhasi zwi amba mini?

U rembulusa zwi amba mini?

Buraunu ya musuku ndi mini?

U totela muṉo zwi amba mini?

Gwindi ndi mini?

Ni tea u ita mini musi no no shela thinganywa dzo ṉukalaho ngomu baweleni?

TEACHER: Sign Date

Ndi ṅwala risipi yanga

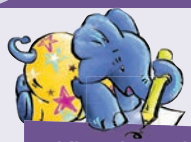

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani risipi ine na i funesa.

Talelani maiti oṱhe a re kha risipi yaṋu na a re kha risipi ya khiramphethe.

Risipi ya _____

Thinganywa

Kuitele

Zwishumiswa zwi no ṱoḓea

Kha ri ambe

- Ṱalutshedzani tshigwada tshaṋu risipi iyi nga u tevhekana hone.
- No shumisa maipfi a khonadzeo na a ndaela lungana?
- Maipfi o raliho a pfi ndi mamudi.

Lavhelesani maipfi a re mamudi.

ḽi	nga
tea	fanela
mutshila-ni kha maiti	

Maipfi aya a ni vhudza mini?

Ri shumisa nga kha u sumbedza vhukoni, khonadzeo na kha u humbela thendelo.

kha

Ri shumisa tea, fanela na mutshila-ni kha maiti kha u sumbedza ndaela.

Deithi: _____

Kha ri ṅwale

Wanani ni talele mamudi a re mafhungoni aya.
Ro dzula ro ni itela ḽa u thoma.

Ni tea u ḓa na zwiambaro zwa u bambela uri ni bambele.

Bisi i nga kha ḓi takuwa tshikoloni nga 09:00.

Ni fanela u ḓa na mbuvha yaṋu.

Ni tea u ita tshuṅwahaya yaṋu ḓuvha ḽiṅwe na ḽiṅwe.

Ndi nga kha ḓi tamba bola matshelo.

A no ngo fanela u daha.

Ndi nga si tambe ṋamusi. Ndi tea u vhalela thesite.

Ndi nga ṱavhanya u ya tshikoloni ṋamusi?

Shelani fuḽauru baweleni.

Lalani no muma mulomo.

Kha ri ṅwale

Zwino fhedzisani mafhungo aya.

Ni songo
Ndi tea
Ni fanela
Vheyani
Ndi nga khaḓi

U laedza ndila

Kha ri ite nyito

Ṅwana muswa o thoma tshikoloni tsha haṉu ṉamusi. Mu thuseni uri a ṱalukanye nzulele ya afha tshikoloni.

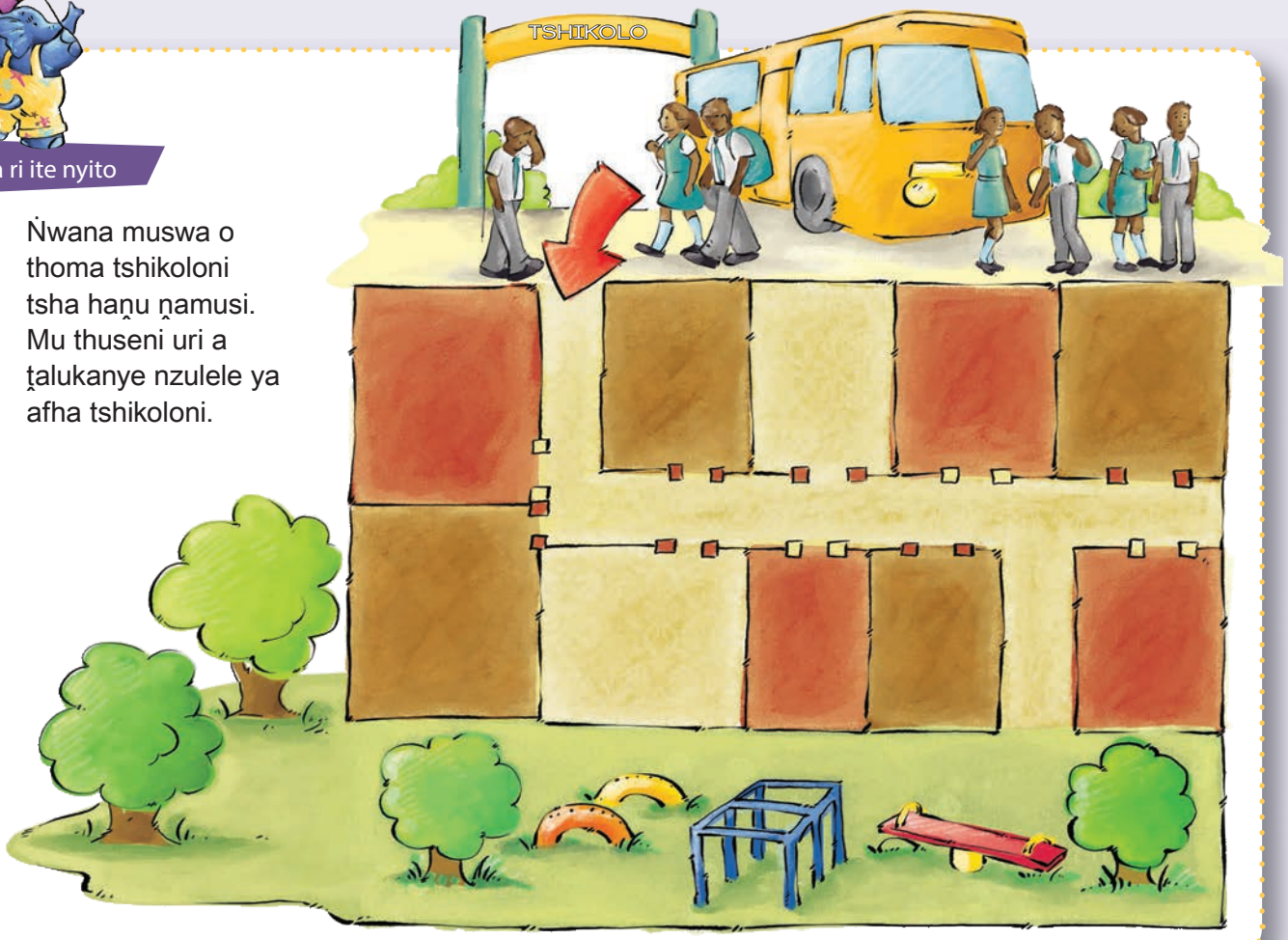

Kha ri ite nyito

Vhalani kutshimbilele nga vhuronwane. Ni kone u tshimbila ni tshi ya fhethu ho fhambananaho hu re kha pulane ya tshikolo. Musi no no wana afho fhethu, ṅwalani madzina aho kha mepe.

Kiḽasi ya Gireidi ya 4	Ndi kiḽasi ya u thoma kha tsha u ḽa.
Ofisi ya ṱhohoyatshikolo	Musi vha tshi ya hone vha khonela kha tsha monde. Ndi lufhera lwa vhuvhili kha tsha u ḽa.
Thoiḽethe	Musi a tshi tou dzhena nga gethe u fanela u khonela kha tsha monde. U ḓo dzi wana kha lufhera lwa vhuṉa kha tsha u ḽa.
Mudavhi wa u tambela	Musi a tshi tou dzhena u fanela u khonela kha tsha monde a dzhena nga vothi ḽi re kha tsha u ḽa.

U ḓiphiṋa

Zwino olani mepe wa tshikolo tsha haṋu.

Kha ri ṅwale

Ṅwalani nga kutshimbilele kwa u bva getheni ḽa tshikolo ni tshi ya kiḽasini.

Khethekanyo ya maipfi ÷

Kha ri ṅwale

Paḓulani maipfi aya a bve madungo. Ni nwale tshivhalo tsha madungo a re kha ipfi afho tshibogisini. Musi no no fhedza, shumisani maipfi aya kha u vhumba mafhungo. A ṅwaleni kha bugu yaṋu ya nḓowedzo.

Zwi ḓivheni uri maipfi a u fhedzisela ndi mitshila.

mu/ḓi/ni	3	gumofulu		rahana		mbilwana	
thavhani		ṱhanganyelo		shululela		nḓoukadzi	
rengela		thusana		humisa		kwashekana	
shumisa		nḓoulume		khulukadzi		mbudzana	
vhalela		hamela		gukulume		dakalofulu	

Hune Jabu na Thivhu vha dzula hone

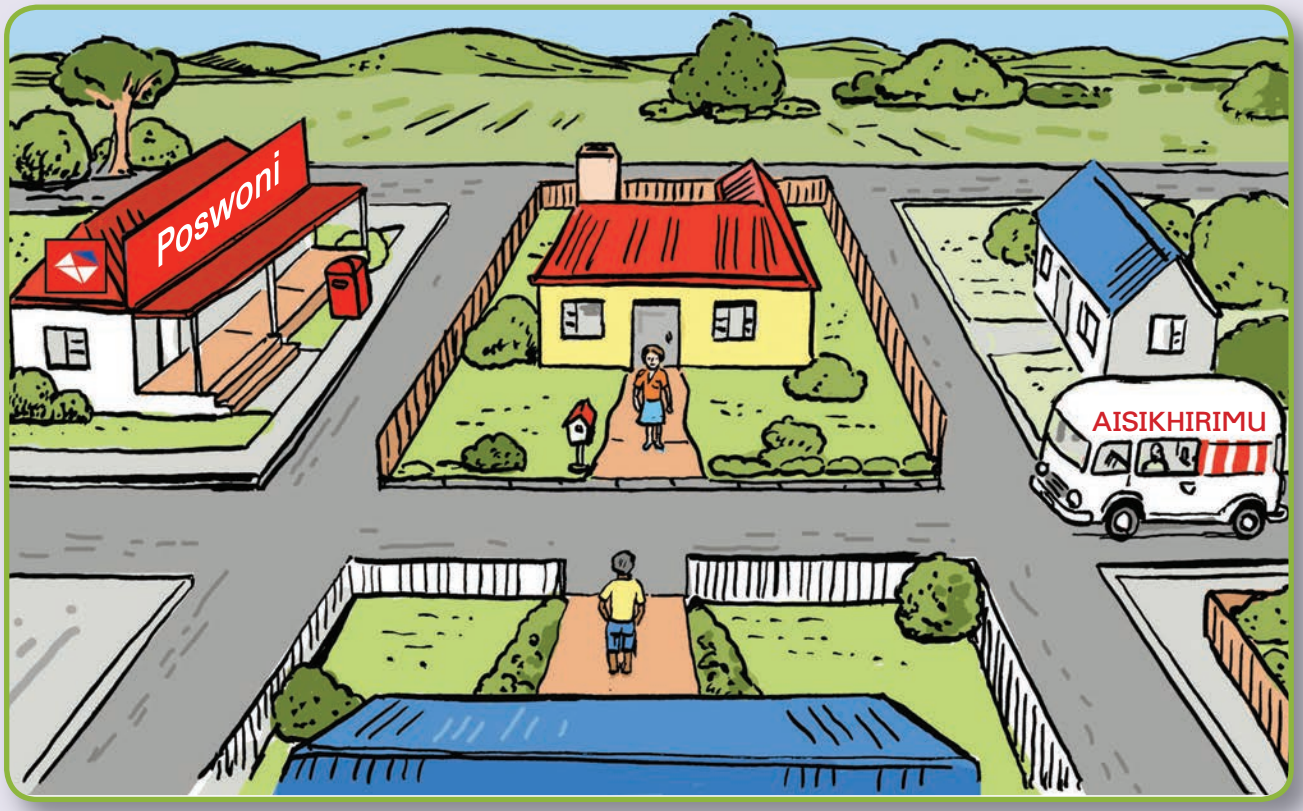

Kha ri ṅwale

Lavhelesani tshifanyiso ni kone u ṅwala maipfi a no khou ṭahela.

1. Thivhu u dzula nḓuni i re na mutumbu wa ṭaḓa na ṭhanga _____.
2. Arali Thivhu a nga khonela kha tsha monde a nga kona u swika veneni ya _____.
3. Jabu u dzula nḓuni i re na ṭhanga ya _____. O ima o sedza Thivhu.
4. Arali Jabu u nga khonela kha tsha monde tshaṋu. A dovha a khonela kha tsha _____.
   A nga renga zwiṭemmbe henefho _____.
5. Musi Thivhu a tshi ṭoḓa u renga zwiṭemmbe, u khonela kha tsha _____ getheni ḽa hawe ngauri _____ i kha tshanḓa tshawe tsha u ḽa.

Deithi:

Mutambo wa tshifhinga – ndi nnyi ane a ḓo wina.

- Kungulusani daisi.
- Tshimbidzani fuḽaga.
- Shumisani zwibulatshifhinga zwi re kha makumba matshena kha u vhumba fhungo.
- A no fhedza u thoma ndi ene muwini.

MATHOMO

Thomani mafhungo a 1 – 8 nga Mugivhela u ḓaho ndi ḓo . . .

1 ndi ya bolani

2 ndi ya u bammbela

3 ndi dalela khonani

4 ndi ita mushumo wa tshikolo

5 humelani kha 1

6 ndi shuma ngadeni

7 ndi thusa mme anga

8 ndi ya Durban nga tshidimela

9 ndi ya ḓoroboni u renga zwienda na masogosi

10 ndi baka khekhe dza khaphu

11 ndi ya zuu

12 ndi ḽa ndi ha Sam

Shandulani zwivhumbeo zwa maiti o talelwaho nga fhasi.

Thomani mafhungo a 9 – 17 nga Mulovha ndo . . .

13 ndi tamba kha inthanete

14 humani nga maga a 5

15 ndi a kuvha

16 ndi bambela bambeloni

17 ndi ya ḽaiburari

18 ndi tamba kontsatini yanga ya tshikolo

19 ndi ṱalela theḽevishini

20 ndi ṱalela metshe wa bola

21 ndi ḽa tshilalelo na vha hayani

22 iyani khwairini

MAGUMO

Thomani mafhungo a 18 – 26 nga Nga vhuya madekwana ano ndi ḓo . . .

23 ṱambani maṋo

24 humani nga maga a 5

25 shawarani ni eḓele

26 ndi phathihi ya khonani yanga

27 ndi dzula kiḽasini ya English ndi na khonani yanga

28 ndi gidimela bisi

29 ndi ya Botswana

30 ndi ya u dala Amerika

31 ndi ya kiḽasini ya Thusothanzi

32 humani nga maga a 10

33 ndi vha na phathi ya ḓuvha ḽa mabebo

34 ndi khwiṋisa maraga dzanga dza Tshivenḓa

Shandulani zwivhumbeo zwa maiti o talelwaho nga fhasi.

Thomani mafhungo a 27 – 34 nga Zwino ndi khou . . .

Hune zwithu zwa vha hone

Kha ri ambe

- Arali na nga ima kha tshidulo kiḽasini yaṉu na sedza fhasi, ni vhona mini?
- Arali na nga ima murahu ha kiḽasi na sedza kiḽasi yaṉu, ni vhona mini?
- Arali na nga ima phanḓa ha kiḽasi na sedza kiḽasi yaṉu, ni vhona mini?
- Edzisani.

Kha ri ṅwale

Itani mutevhe wa zwithu zwa fumimbili zwi re kiḽasini i re kha tshifanyiso 1.	Itani thiki khazwo arali zwi tshi wanalavho na kha tshifanyiso 2

Tshifanyiso 1: Mbonalo ya kiḽasi ya nga murahu

Tshifanyiso 2: Mbonalo ya kiḽasi ya pulane

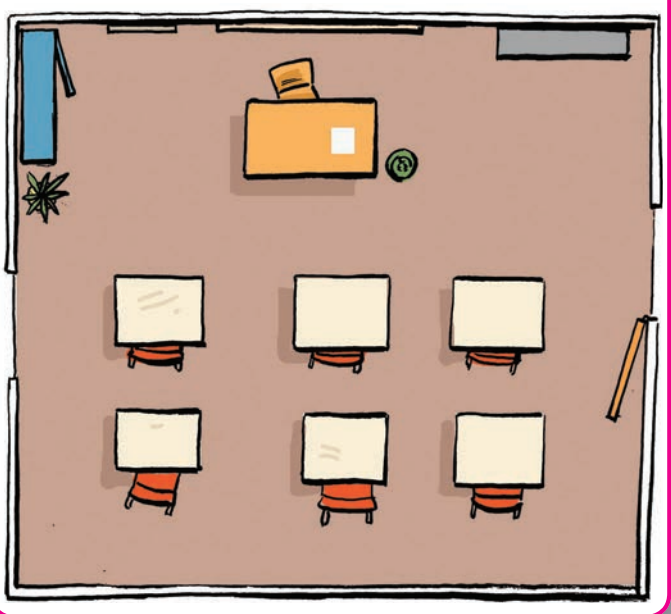

Kha ri ṅwale

Lavhelesani nyolo idzi ni fhindule zwi tevhelaho.

	Tshifanyiso 1	Tshifanyiso 2
Muoli o vha o ima ngafhi musi a tshi ola tshifanyiso itshi?	Nga murahu kana nga nṱha	Nga murahu kana nga nṱha
Afha kiḽasini hu dzula vhana vhangana?		
Ndi mini tshi re tsini na fasiṱere?		
Hu na mafasiṱere mangana kiḽasini?		
Hu na shelefu nngana kha shelefu ya dzibugu?		

Deithi:

Kha ri ṅwale

Kha themo iyi no funzwa maiti manzhi vhukuma. Nangani ni ṅwale ḽiitiḽitikedzi (ḽiiti ḽa thikho) ḽi re ḽone fhungoni ḽiṅwe na ḽiṅwe. Ni wane ni talele nga fhasi ḽiitiḽianzeli (ḽihulwane/ḽi no wanalesa).

vha vhuya	1. 2.	Ro _____ ri tshi tamba netibolo. Ha ngo _____ a shumisa khomphiyutha.
ṱwa ṱuwa	3. 4.	U _____ o eḓela. Tshikolo tshi ḓo _____ tshi tshi bva zwenezwino.
tshi athu	5. 6.	Ndi _____ vhala bugu ndi a takala. Ha _____ vhala bugu a takala.
sokou tou	7. 8.	O vha a tshi khou _____ ambaamba kha founu. Ni _____ vhuya na tshuṅwahaya hayani.
ṱoḓou konou	9. 10.	U _____ dzhena tshikolo yunivesithi o no phasa. A _____ shuma sa muinzhiniara wa bvumo.
kha ḓi bva u	11. 12.	U _____ fhedzisa tshuṅwahaya yawe. U kha ḓi _____ fhedzisa tshuṅwahaya yawe.

Maiti a thikho ndi mathusi

A thusa maitimaanzeli kha u ṱhaphudza zwine a amba.
A anzela u rangela maitimaanzeli mafhungoni.

1 vha, 2 vhuya, 3 ṱwa, 4 ṱuwa, 5 tshi, 6 athu, 7 sokou u, 8 tou, 9 ṱoḓou, 10 konou, 11 kha ḓi, 12 bva u

Zwino nangani ipfi ḽithihi kha tshiṅwe na tshiṅwe tsha zwibogisi zwi re na mivhala ni vhumbe mafhungo aṋu inwi muṋe.

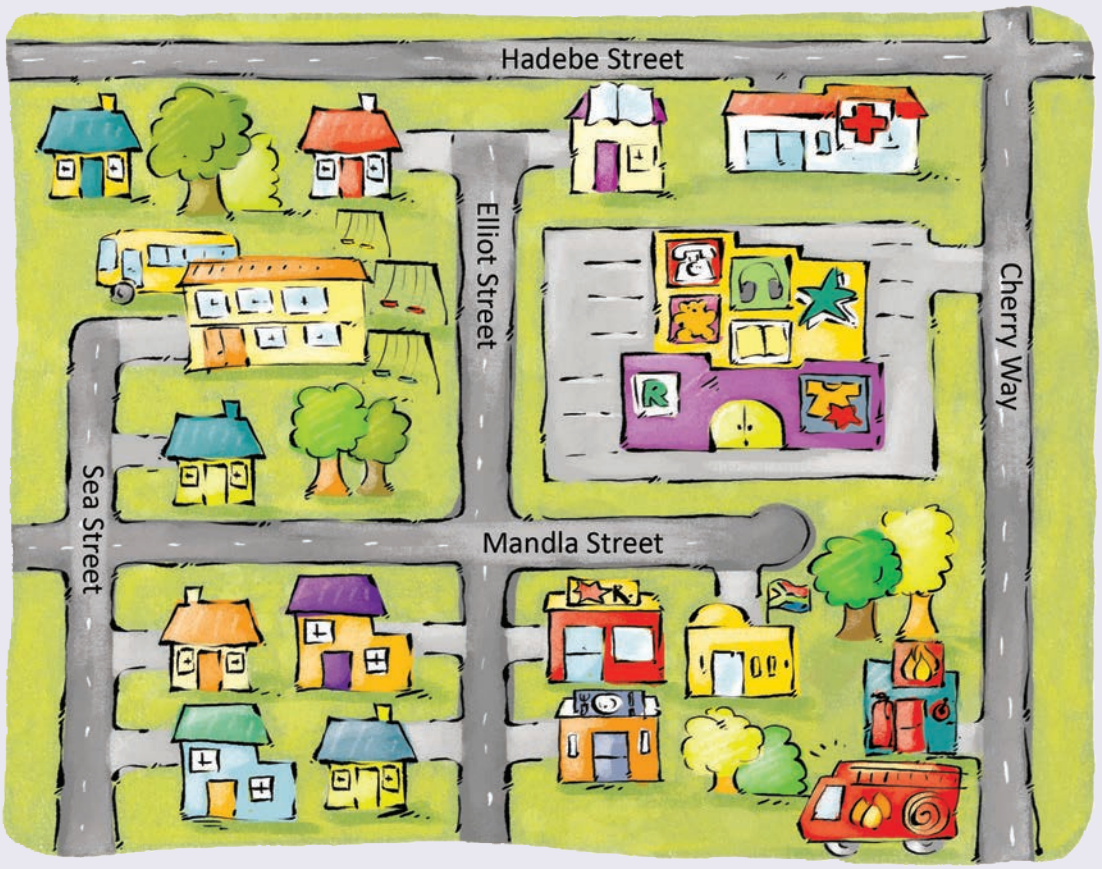

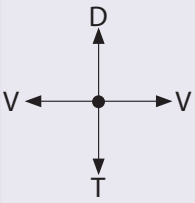

Kha ri ṅwale

Tangedzelani ipfi ḽone.

Tshiṱaraṱa tsha Hadebe tshi devhula/tshipembe ha Tshiṱaraṱa tsha Mandla.
Tshikolo tshi devhula/tshipembe ha Tshiṱaraṱa tsha Mandla.
Sibadela tshi devhula/tshipembe ha Tshiṱaraṱa tsha Hadebe.

Zwino ṅwalani phindulo yone.

Sibadela tshi kha tshiṱaraṱa tshifhio?	
Phakha i kha tshiṱaraṱa tshifhio?	
Tshiṱitshi tsha zwidzimamulilo tshi kha tshiṱaraṱa tshifhio?	
Ṅwalani mafhungo mararu nga hune zwithu zwa vha hone kha mepe uyu.	

Deithi:

Kha ri ambe

Zwino lavhelesani mepe u re kha siaṱari iḽi. Laedzani khonani yaṋu nḓila dza u ya fhethu ho fhambananaho. Tshifhinga tshoṱhe ni mu laedze u thoma tshikoloni.

Tsumbo:

Mbudziso: Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko nṋa thungo ya tshipembe na buḽoko nthihi thungo ya vhukovhela Ndi khou ya ngafhi?

Phindulo: Ha dokotela wa maṋo

Kha ri ṅwale

Vhalani kutshimbilele ku tevhelaho. Ṅwalani fhethu hune uyu muthu a khou ya hone kha khoḽomo i re kha tsha u ḽa. Shumisani mepe wonoyo muthihi.

Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko mbili thungo ya vhubvaḓuvha na buḽoko mbili thungo ya tshipembe.	*Poswoni*
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko tharu thungo ya tshipembe na buḽoko tharu thungo ya vhukovhela.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko tharu thungo ya vhubvaḓuvha.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko tharu thungo ya devhula na buḽoko mbili thungo ya vhukovhela.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko mbili thungo ya devhula na buḽoko nthihi thungo ya vhubvaḓuvha.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko mbili thungo ya tshipembe.	

Wanani risipi

Kha ri ite nyito

Nomborani zwifanyiso izwi zwi tshi tevhekana nga ngona ya kuitelwe kwa sangwetshi.

Kha ri ṅwale

Zwino ṅwalani risipi ndi tshi sumbedza thinganywa dzine na tea u vha nadzo.

U ITA SANGWETSHI YA BOṰORO YA NḐUHU NA MIOMVA

Thinganywa

Shumisani zwifanyiso zwe na nombora kha u ṅwala kuitele kwa sangwetshi ku tshi tevhekana nga ngona.

Kuitele

1

2

3

4

5

Deithi:

Itani thoyi ya penisela

Kha ri ite nyito

1. Gerani thoyi dza penisela kha masiaṱari a zwigeriwa a re murahu ha bugu.
2. Gerani thoyi ya penisela kha mitaladzi midenya i re nga nnḓa.
3. Petani ni tshi tevhedza mitalo yo ṱhukukanyiwaho.
4. Petululani thoyi ya penisela ni ḓodze guḽuu.
5. Imani guḽuu i ome.
6. Dzhiani penisela. Pombani lubammbiri lutshena lwa nga fhasi lwa thoyi ya penisela ni tshi monisa kha penisela nga nṱha, 1 cm u bva kha ṱhoho ya penisela.
7. I fareni no khwaṱhisa ni pombe nga theiphi.

U ḓiṱola

Ndi a kona	☺	☹
u vhala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi, tsumbo, tshati ya mutsho.		
u ṅwala maṅwalwa a mafhungomatsivhudzi.		
u anetshela mafhungomatsivhudzi a no bva tshiṱorini.		
u ṅwala tshiṱori.		
u ṅwala ṱhalutshedzo ya mubvumbedzwa.		
u vhala na u pfesesa mulaedza wa lungano.		
u ṅwala lungano.		
u shumisa maṱaluli.		
u vhambedza zwithu sa tshihulwane, tshihulwanesa, tshihulwanesesa.		
u shumisa masalamuṋe (ene kana tshone).		
u shumisa masala a vhuṋe (tshaṋu na tshanga).		
u shumisa masalamasumbi (izwi na izwo).		
u topola ṋefhungo na tshiitwa mafhungoni.		
u shumisa ḽiiti ḽi re ḽone ḽi no yelana na ṋefhungo.		
u ṋea vhunzhi ha zwithu hu re hone.		
u ṋea mafhambanyi a maipfi.		
u shumisa tshifhinga tsho fhiraho.		
u shumisa tshifhinga tshi ḓaho.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino.		
u topola tshaka dzo fhambananaho dza maiti, maitimaanzeli, maitimapfukeli, maiti a sa pfukeli.		
u ṋea maitimatikedzi na a si matikedzi.		
u topola maiti a stetivi (mabulanzulele).		
u shumisa maitimapfukeli na a si mapfukeli nga nḓila yone.		
u shumisa maiti a thikho nga nḓila yone.		
paḓulani maipfi a bve madungo.		

TEACHER: Sign _____ Date _____

Kha ri ṅwale

Deithi:

Kha ri ambe

Ambani wa khonani yaṋu nga tshiṱori tshine na ḓo ṅwala. Ni ṅwale mihumbulo yaṋu kha mepe wa mihumbulo.

1 Vhabvumbedzwa

2 Mathomo

Thoho

3 Mutumbu

4 Magumo

Ḓiiteleni bugu yaṋu. Gerani siaṱari ḽi tevhelaho ni ite bugu. Gerani kha mitaladzi yo ṱhukhukanyiwaho. Petani siaṱari kha mitalo. Ṅwalani dzina ḽa bugu kha khavara. Ṅwalani dzina ḽaṋu nga fhasi ha dzina ḽa bugu ngauri ndi inwi muṅwali wa tshiṱori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino ṅwalani tshiṱori tshaṋu buguni.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Ṅwalani dzina ḽa bugu hafha.

Ṅwalani dzina ḽaṋu hafha (Ndi inwi muṅwali).

1

Ḽiga ḽa 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ḽiga ḽa 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ḽiga ḽa 3: siṱepulareni kha lurumbu ulu.

KHAVARA YA NGA MURAHU

MALUGANA NA MUṄWALI

Ṅwalani dzina ḽaṋu

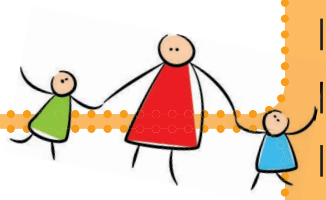

Miṅwaha yaṋu

Hune na dzula hone

8

Ḽiga ḽa 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no siṱepulara bugu yaṋu.

4

Ṅwalani mutumbu wa tshiḓori hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

5

Isani phanḓa na tshiḓori tshaṋu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshiṱori tshaṋu.

7

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u ṅwala tshiṱori tshaṋu inwi muṋe hafha.

2

Ṅwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṱori.

6

Isani phanḓa na tshiṱori tshaṋu hafha.

3

A a

B b

C c

D d

E e

F f

G g

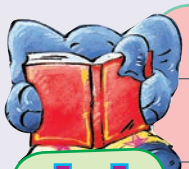

H h

I

i

J

j

K

k

L

l

M m

N n

O o

P p

Q q

R r

S s

T t

U u

Y y

V v

Z z

W w

X x

Please see page 133 for instructions on how to make these pencil toppers.

